

Studiestödet 2010

Rapport från CSN

Studiestöd 2010

Datum
2011-04-18

Beställning
2009-100-8821

En datum

En beteckning

Regeringen
Utbildningsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

En årlig rapport om studiestödet

Enligt regleringsbrevet för 2010 ska CSN senast den 2 maj 2011 lämna en rapport där myndigheten redogör för utvecklingen inom studiehjälp och studiemedel samt för återbetalning. Rapporten *Studiestödet 2010* överlämnas härmed.

Beslut i ärendet har fattats av generaldirektör Christina Gellerbrant Hagberg efter föredragning av utredare Carl-Johan Stolt. Närvarande var även enhetschef Magnus Forss och utredarna Elisabeth Januzaj Ögren, Margareta Karlsson och Kerstin Sellén Johansson.

Christina Gellerbrant Hagberg

Carl-Johan Stolt

Innehåll

Sammanfattning	7
Övergripande utveckling	7
Studiestöd för vuxna	8
Utländska medborgare	10
Återkrav.....	10
Återbetalning av lån	11
1 Inledning	17
1.1 Uppdraget	17
1.2 Faktaunderlag	17
1.3 Avgränsningar m.m.	17
2 Studiestödssystemet i korthet	18
3 Övergripande utveckling	19
3.1 Antal studiestödstagare och låntagare	19
3.2 Utbetalningar och inbetalningar	20
4 Studiestöd för unga	24
4.1 Studiebidrag	24
4.2 Inackorderingstillägg	28
4.3 Extra tillägg.....	30
4.4 Rg-bidrag.....	33
4.5 Prövning av rätten till studiehjälp	34
5 Studiestöd för vuxna	35
5.1 Olika studiestöd för vuxna studerande	35
5.2 Antal studiestödstagare och utbetalda belopp	35
5.3 Studiebidrag	45
5.4 Lån under studietiden	50
5.5 Inkomster under studietiden.....	58
5.6 Ålder och åldersgränser	60
5.7 Tid med studiemedel.....	62
5.8 Studieresultat	66
5.9 Studiemedel vid sjukdom och vid vård av barn eller närstående.....	70
5.10 Prövningen av ansökningar om studiemedel	72
5.11 Studieekonomi och studiemedlens betydelse för rekryteringen till studier.....	75
5.12 Andra undersökningar från CSN under 2010.....	77
6 Studiestöd till utländska medborgare	80
7 Återkrav	83
7.1 Regler och syfte.....	83
7.2 Antal återkrav och utestående återkravsfordran.....	84
7.3 Nya återkrav och slutreglerade återkrav 2010	85
7.4 Orsaker till återkrav	85
7.5 Efterkontrollerad inkomst.....	87
7.6 Betalning av återkrav	88
7.7 Status på återkraven	89
8 Återbetalning av lån	92
8.1 Tre återbetalningssystem	92
8.2 Låntagare och fordran.....	93
8.3 Debitering och inbetalning.....	98
8.4 Återbetalningsskyldiga låntagares inkomster.....	103

8.5	Nedsättning	105
8.6	Avskrivning av lån	107
8.7	Osäkra fordringar	109
8.8	Låntagare med betalningssvårigheter	112
8.9	Utomlandsbosatta låntagare.....	113
8.10	Saknade adresser.....	115
8.11	Ränteutveckling.....	116
8.12	Låntagarnas attityder till annuitetslånet.....	117
Referenser		118

Sammanfattning

Övergripande utveckling

Fler studerade med studiemedel

Antalet studerande med studiemedel fortsatte att öka under 2010. Under året studerade 466 400 personer med studiemedel, vilket är en ökning med 5 procent jämfört med 2009. Ökningen beror dels på de stora ungdomskullar som har lämnat gymnasieskolan under de senaste åren och som i ökad utsträckning övergick till högskolan under 2009, dels på det svåra arbetsmarknadsläge som uppkom under hösten 2008 och som ökade efterfrågan på utbildning. Det har även skapats fler utbildningsplatser bland annat i form av yrkesinriktad vuxenutbildning, så kallad yrkesvux.

Både utbetalningarna av studiemedel och inbetalningarna av lån ökade under 2010. Utbetalningarna av studiehjälp och inbetalningarna av lånetypen studiemedel minskade dock. Den utestående fordran för samtliga lånetyper uppgick den 31 december 2010 till 187 miljarder kronor. Det är en ökning med 4 miljarder kronor jämfört med 2009. Hela ökningen kan hänföras till det nuvarande annuitetslånet där den utestående fordran ökade från 89 till 99 miljarder kronor.

Studiestöd för unga

Antalet studerande med studiehjälp minskar

Antalet gymnasiestuderande med studiebidrag minskade under 2010 för första gången på flera år. Under året var det 483 400 studerande som fick studiebidrag, vilket är en minskning med 1 procent jämfört med 2009. Minskningen av antalet studerande med studiebidrag beror på minskande ungdomskullar som studerar i gymnasieskolan. Mot bakgrund av tillgänglig befolkningsstatistik väntas minskningen fortsätta tills dagens 10-åringar blir 16 år och börjar på gymnasieskolan.

Av dem som har studiebidrag studerar tre fjärdedelar på kommunala gymnasieskolor, medan en fjärdedel studerar på fristående gymnasieskolor. Antalet elever som studerar på fristående gymnasieskolor har ökat med 22 procent de senaste två åren.

Utbetalningarna av studiebidrag minskade under 2010 som en följd av att antalet studerande minskade. Under året betalade CSN ut studiebidrag till ett belopp motsvarande 3,8 miljarder kronor.

Fortsatt ökning av antalet studerande som rapporterades för skolk

Under 2010 rapporterade skolorna in att 14 600 studerande hade otillåten frånvaro (skolk). Dessa studerande fick därför studiehjälpen indragen. Andelen studerande som får studiehjälpen indragen uppgår till 3 procent. Antalet studerande som får sin studiehjälp indragen har ökat med hela 64 procent sedan 2006. CSN:s bedömning är att huvudförklaringen till att fler studerande får sin studiehjälp indragen är en ökad medvetenhet på skolorna om att otillåten frånvaro ska rapporteras till CSN.

Relativt många av de studerande som rapporteras ha otillåten frånvaro avbryter senare sina studier. Eftersom utbetald studiebidrag ofta återkrävs vid skolk, drabbas många studerande eller deras föräldrar dessutom av återkrav. Många har svårt att betala sitt återkrav. Skolk medför därmed risker både för att gymnasiestudierna inte fullföljs och för att de studerande eller deras föräldrar får betalningsproblem.

Fler fick inackorderingstillägg 2010 – men antalet beräknas minska de kommande åren

Antalet studerande med inackorderingstillägg fortsatte att öka under 2010, trots att antalet studerande med studiebidrag minskade. Under året fick 11 900 studerande inackorderingstillägg, vilket är en ökning med 2 procent jämfört med 2009. Ökningen beror på ett ökat antal studerande på fristående gymnasieskolor, som är den studerande-grupp som främst får inackorderingstillägget från CSN

Även om antalet studerande vid fristående skolor fortsätter att öka, gör CSN bedömningen att utbetalningarna av inackorderingstillägg kommer att minska de kommande åren beroende på regeländringar inom ramen för den nya gymnasieskolan.

Fler får extra tillägg

Antalet studerande som fick extra tillägg ökade under 2010. Under året beviljades extra tillägg till 15 500 studerande, vilket är en ökning med 8 procent jämfört med 2009. Behovet av extra tillägg uppvisar samma utveckling som behovet av försörjningsstöd och annat ekonomiskt bistånd. CSN:s bedömning är att det ökade antalet studerande med extra tillägg till stor del beror på de senaste årens arbetsmarknadsläge och på en relativt stor invandring under en följd av år.

Studiestöd för vuxna

Rekordmånga studiemedelstagare på eftergymnasial nivå

Antalet vuxna studerande med studiemedel fortsatte att öka under 2010. Under året studerade 466 400 personer med studiemedel, vilket är en ökning med 5 procent jämfört med 2009. Av dessa studerade 333 400 personer på eftergymnasial nivå. Det är det största antalet studiemedelstagare på eftergymnasial nivå någonsin. Ökningen av antalet studiemedelstagare var dock störst på gymnasienivå, där antalet studerande ökade med 8 procent till totalt 114 100 personer.

Även antalet utlandsstuderande ökade under 2010 och uppgår nu till 30 800 personer. Den långsiktiga trenden när det gäller utlandsstuderande är att andelen free-movers ökar och att andelen studerande på språkkurser minskar. Andelen studerande på utbytesprogram har varit relativt konstant under 2000-talet.

Ökningen av antalet studiemedelstagare kan hänföras helt till det första kalenderhalvåret 2010. Det är en följd av en kraftig volymökning under höstterminen 2009, det vill säga läsåret 2009/10. Efter den försämring av arbetsmarknadsläget som uppkom hösten 2008 ökade efterfrågan på utbildning. Under de senaste åren har dessutom stora ungdomskullar lämnat gymnasieskolan och i ökad utsträckning övergått till högskolan. Under hösten 2010 upphörde ökningen, vilket delvis kan bero på ett förbättrat arbetsmarknadsläge. En annan viktig förklaring till att antalet studiemedelstagare inte ökade

ytterligare under hösten 2010 är de skärpta regler för prövning av studieresultat som infördes den 1 juli 2010. Dessa regler ledde till att fler sökande fick avslag på sina ansökningar om studiemedel.

Lånebenägenheten minskar marginellt

Studiemedelstagarnas benägenhet att ta studielån har minskat kontinuerligt sedan studie-stödsreformen 2001. Mellan 2009 och 2010 var minskningen dock marginell. Under 2009 var lånebenägenheten 67,5 procent och under 2010 var den 67,3 procent. Det är bara bland studerande på eftergymnasial nivå som lånebenägenheten fortfarande minskar. Bland studerande på grundskole- och gymnasienivå samt utlandsstuderande har lånebenägenheten ökat något under de senaste två åren.

Studerande i åldern 25–34 år är de som oftast tar lån. Studerande under 20 år eller över 49 år är de som mest sällan tar lån. Skillnaderna i lånebenägenhet mellan olika åldersgrupper har varit bestående över tid. En bidragande orsak till att lånebenägenheten har minskat de senaste åren är att andelen yngre studerande i högskolan har ökat.

Mer studiemedel återkrävs med anledning av de studerandes inkomster

Under inkomståret 2008 fick 8 procent eller 32 000 av studiemedelstagarna antingen reducerade studiemedel eller återkrav på grund av att inkomsten översteg fribeloppet. Det sammanlagt reducerade och återkrävda beloppet ökade från 293 miljoner kronor för 2007 till 303 miljoner kronor för 2008.

Under 2009 och 2010 har de studerandes egna anmälningar av inkomster ökat. Under 2010 reducerades studiemedelsutbetalningarna med 83 miljoner kronor med anledning av anmäld inkomst. För 2009 och 2010 har det ännu inte genomförts någon efterkontroll av inkomst. Det går därför inte att redovisa fullständiga uppgifter för dessa inkomstår.

Från och med 2011 kommer antalet personer som får reducerade studiemedel sannolikt att minska med anledning av att fribeloppsnivån den 1 januari 2011 höjdes med ungefär 30 000 kronor per år.

Fler nekas studiemedel på grund av bristande studieresultat

Andelen sökande som får helt avslag på sin studiemedelsansökan ökade från 11 procent under 2009 till 13 procent under 2010. Ökningen beror framför allt på att reglerna för prövning av studieresultat ändrades den 1 juli 2010. Denna regeländring fick stort genomslag i CSN:s prövning. Antalet avslag på grund av bristande studieresultat ökade från 11 250 under 2009 till 19 900 under 2010, vilket är en ökning med 76 procent. Den största delen av ökningen avsåg studerande på eftergymnasial nivå.

De senaste åren har andelen sökande som fått avslag på sin ansökan på grund av bristande studieresultat stabiliserats kring 2,0–2,5 procent. Under 2010 ökade andelen avslag till 3,1 procent på grundskolenivå, 3,5 procent på gymnasienivå och 4,1 procent på eftergymnasial nivå. Eftersom regeländringen genomfördes vid kalenderhalvårsskiftet 2010, kan hela ökningen hänföras till det andra kalenderhalvåret. CSN bedömer att detta även innebär att antalet avslag kommer att fortsätta öka under 2011.

Äldre studerande med barn har högst utgifter

CSN har genom en enkätundersökning under 2010 försökt skapa sig en bild av vilka utgifter de studerande har i praktiken. Undersökningen riktade sig till högskolestuderande som studerar på heltid. Ett av de viktigaste resultaten från CSN:s undersökning om högskolestuderandes utgifter är att utgifterna varierar mycket mellan olika studerandegrupper. Detta beror till stor del på att studerandegruppen är heterogen. Skiljelinjerna går dels mellan äldre och yngre studerande, dels mellan studerande med barn och studerande utan barn.

Äldre studerande har avsevärt högre levnadsomkostnader än yngre. För åldersgruppen 24 år eller yngre ligger medelvärdet för månadsutgifterna på 7 700 kronor. För åldersgruppen 25–34 år är medelvärdet 10 200 kronor och för dem som är 35 år eller äldre 14 200 kronor.

Studerande med barn har mycket högre månadsutgifter än studerande utan barn. Studerande utan barn redovisar i genomsnitt månatliga utgifter på 9 000 kronor, medan studerande med barn redovisar utgifter som i genomsnitt överstiger 14 000 kronor per månad.

CSN:s undersökning visar bland annat att det kan vara svårt att tala om ett tillräckligt eller otillräckligt studiestöd. Det beror på att studerandegruppen är så heterogen och att de studerande har mycket varierande utgifter. Vid en jämförelse med konsumentprisindex (KPI) konstaterar CSN dock att studiemedlens allmänna köpkraft under 2010 var den högsta sedan det moderna studiemedelssystemet infördes 1965.

Utländska medborgare

Fler utländska medborgare får rätt till svenskt studiestöd

Under 2010 prövade CSN 23 000 utländska medborgares grundläggande rätt till svenskt studiestöd. Av dessa beviljades 18 600 personer grundläggande rätt, medan 4 400 personer nekades rätten till svenskt studiestöd. Både antalet utländska medborgare som ansöker om studiestöd och antalet som beviljas grundläggande rätt till svenskt studiestöd har ökat de senaste åren. Antalet utländska medborgare som årligen beviljas grundläggande rätt till svenskt studiestöd har ökat med 9 procent sedan 2008. Av dem som under 2010 gavs grundläggande rätt till svenskt studiestöd fick 1 500 personer denna rätt genom EU-rättsliga bestämmelser.

Det är framför allt medborgare i länder i Afrika och Asien som har ökat bland dem som har fått grundläggande rätt till svenskt studiestöd. Under 2010 var det vanligast att de som beviljades svenskt studiestöd kom från Irak (2 973 personer), Somalia (1 692) och Afghanistan (1 055). Antalet medborgare från olika länder uppvisar ett samband med antalet asylsökande som kommer till Sverige från olika länder.

Återkrav

Antalet återkrav och återkravsfordran ökar

Antalet beslut om återkrav ökade kraftigt under 2010. Under året fattade CSN 82 900 återkravsbeslut, vilket är en ökning med 13 000 beslut jämfört med 2009. Ökningen kan till stor del förklaras av att CSN genomförde en ny efterkontroll av högskolestuderandes

registreringar. Återkrav beslutades i de fall där den studerande var registrerad för ett lägre antal poäng än vad som motsvarade de studiemedel som betalades ut.

Även fordran på återkrav har ökat under de senaste två åren, vilket också kan förklaras av utökade efterkontroller. Under 2010 ökade fordran med 5,1 procent jämfört med 2009. Den utestående fordran uppgick till 1,1 miljarder kronor den 31 december 2010. Enligt 2010 års beräkningar är 600 miljoner kronor av den utestående fordran för återkrav osäker. Den osäkra delen utgör 53 procent av den totala fordran för återkrav.

Orsaken till återkrav påverkar betalningsförmågan

Av dem som fick ett beslut om återkrav av studiehjälp under 2010 hade 77 procent slutbetalat sitt återkrav den 31 december samma år. Bland myndiga studerande, som själva är betalningsskyldiga, var andelen som hade slutbetalat sitt återkrav något högre än bland föräldrar till omyndiga. De som fick återkrav på grund av otillåten frånvaro hade i högre grad slutbetalat sina återkrav jämfört med dem som fick återkrav på grund av studieavbrott. Av dem som inte slutbetalar sitt återkrav av studiehjälp direkt är det en hög andel som får återkravet överlämnat till Kronofogdemyndigheten.

Bland dem som fick ett återkrav av studiemedel under 2010 hade 78 procent slutbetalat sitt återkrav den 31 december. Andelen som hade slutbetalat återkravet var högre bland kvinnor än bland män. Skillnaderna mellan olika orsaker till återkrav är betydande. Av dem som fick återkrav på grund av hög inkomst hade 89 procent slutbetalat kravet. Detta kan exempelvis jämföras med 60 procent av dem som fick återkrav på grund av studieavbrott.

Återbetalning av lån

Antalet låntagare fortsätter att öka

Antalet låntagare med studieskuld ökade med 14 600 personer mellan 2009 och 2010. Den 31 december 2010 fanns det 1 420 900 låntagare med en studieskuld. Ökningen 2010 var lika stor som mellan 2008 och 2009. De senaste två årens ökning har varit förhållandevis stora, vilket beror på att många personer har börjat studera med lån.

Antalet låntagare minskar naturligt nog för de äldre lånetyperna, men det ökar för annuitetslånet. Antalet låntagare med annuitetslån ökade med 60 000 personer under 2010, trots att 26 400 låntagare slutbetalade sitt lån under året. Detta innebär att det tillkom avsevärt fler nya låntagare under 2010 jämfört med dem som slutbetalade sina lån.

Den sammanlagda fordran ökade till 187 miljarder kronor

Den totalt utestående fordran uppgick till 187 miljarder kronor den 31 december 2010. Fordran ökade med 3,6 miljarder kronor mellan 2009 och 2010. Ökningen motsvarar 1,9 procent vilket var något mer jämfört med åren före.

Den genomsnittliga skulden av annuitetslån ökar

Den genomsnittliga studieskulden fortsatte att öka under 2010 för låntyperna studielån och annuitetslån. Ökningen var marginell för låntypen studielån och knappt 4 procent för låntypen annuitetslån. Den 1 januari 2011 var den genomsnittliga skulden 140 900 kronor för låntypen studielån och 116 100 kronor för låntypen annuitetslån. För annuitetslånet avtar ökningstakten, vilket beror på att en allt lägre andel av låntagarna studerar och tar lån löpande. När en högre andel av låntagarna har studerat klart börjar de betala av på skulden och då stabiliseras normalt den genomsnittliga skuldstorleken.

Färre återbetalningsskyldiga låntagare – fler betalar i förtid

Det är inte alla låntagare som är skyldiga att betala på sina lån. De som fortfarande studerar kontinuerligt är inte återbetalningsskyldiga. En person blir återbetalningsskyldig vid det årsskifte som inträffar tidigast sex månader efter det att han eller hon senast fick studiestöd. Under 2010 minskade det totala antalet återbetalningsskyldiga låntagare med 5 000 personer till totalt 1 219 000. Minskningen beror på att många låntagare med de äldre låntyperna slutbetalar sina lån. Den 1 januari 2010 blev 68 000 nya låntagare med annuitetslån återbetalningsskyldiga, vilket var 7 000 färre än vid ingången av 2009.

År 2010 debiterade CSN låntagarna totalt 12,7 miljarder kronor i årsbelopp. Låntagarna betalade in totalt 12,9 miljarder kronor, inklusive förtida inbetalningar. I det inbetalda beloppet ingår räntor och avgifter. Alla inbetalningar avser dock inte de belopp som debiterades för 2010, utan i en del fall gäller inbetalningarna äldre årsbelopp. Under 2010 betalades det in 92 procent av det debiterade beloppet för 2010, vilket var samma andel som under 2009.

Ökningen av förtida inbetalningar fortsatte under 2010. Under året betalade 64 000 låntagare in sammanlagt 1,4 miljarder kronor i förtid. Mest ökade de förtida inbetalningarna av annuitetslån. För första gången var det låntagarna med annuitetslån som gjorde de största förtida inbetalningarna.

Färre får nedsättning av sina årsbelopp

En låntagare kan få nedsättning av det årsbelopp som debiteras. Nedsättning kan bland annat ges om låntagaren har låga inkomster eller om han eller hon påbörjar studier med studiestöd. Under 2010 fick 168 700 låntagare nedsättning av sina årsbelopp. Under 2009 fick 207 000 låntagare nedsättning av sina årsbelopp. Det innebär att antalet personer som beviljades nedsättning minskade med nästan 19 procent. Årsbeloppen sattes ned med sammanlagt 1,2 miljarder kronor under 2010, vilket är en minskning med 151 miljoner kronor jämfört med 2009.

Av de återbetalningsskyldiga låntagarna med annuitetslån beviljades 20 procent nedsatt årsbelopp under 2010. Både andelen låntagare som ansöker om och beviljas nedsättning och beloppet som sätts ned i förhållande till vad som debiteras har minskat. Trots detta är det en avsevärt högre andel av de återbetalningsskyldiga låntagarna med annuitetslån som beviljas nedsättning jämfört med de båda andra låntyperna. Det beror framför allt på att en relativt hög andel av dem med annuitetslån återgår till studier.

Många med låga inkomster avstår från att ansöka om nedsättning

Under 2010 genomförde CSN en större uppföljning av annuitetslånet, där myndigheten undersökte nedsättning och inkomster för återbetalningsskyldiga låntagare med annuitetslån 2008. Under 2008 var det 46 000 låntagare som avstod från att ansöka om nedsättning med hänsyn till sin inkomst, trots att de enligt CSN:s beräkningar skulle ha rätt till nedsättning. Detta antal ska jämföras med att det var 100 000 låntagare som hade nedsättning. Av dessa var det bara 20 000 låntagare som hade nedsättning på grund av inkomst. Detta innebär att en mycket stor del av dem med låga inkomster i förhållande till årsbeloppet avstår från att ansöka om nedsättning. Av dem som avstår från att ansöka om nedsättning betalar merparten – 71 procent – på sina lån i den takt som har planerats. Det betyder dels att dessa låntagare betalar mer per år än de skulle ha behövt göra, dels att de betalar av sin skuld snabbare än om de skulle ha ansökt om nedsättning. Detta är positivt eftersom det blir billigare för låntagarna sett över tid och även billigare för staten.

Att låntagare avstår från att ansöka om nedsättning är dock inte enbart positivt. I de fall där de låntagare som avstår från nedsättning drabbas av betalningsproblem kan det anses negativt att de inte ansöker om nedsättning. Sammanlagt var det 13 400 låntagare med betalningsproblem som eventuellt hade kunnat undvikas om de ansökt om nedsättning av sina årsbelopp. En viktig uppgift för CSN är att ta reda på varför dessa låntagare inte ansöker om nedsättning och att nå dem med korrekt och begriplig information om vilka möjligheter som finns.

Avskrivningarna minskar

Under 2010 fick 69 000 personer sina skulder helt eller delvis avskrivna, vilket var i princip lika många som 2009. Det avskrivna beloppet minskade dock med 117 miljoner kronor jämfört med föregående år. Hela minskningen kan hänföras till lånetypen studiemedel. Minskningen beror bland annat på att möjligheten att få nedsättning tills vidare upphörde vid årsskiftet 2009/10, vilket ledde till att många i stället ansökte om och beviljades avskrivning under 2009.

Den osäkra delen av fordran minskar

Enligt 2010 års beräkningar är 24,3 miljarder kronor av den utestående fordran på lån osäker, vilket är en minskning med 0,1 miljarder kronor jämfört med 2009. Även om de förväntade förlusterna avseende de olika typerna av studielån är betydande i absoluta belopp, antas lånen ändå i huvudsak bli återbetalda. Den osäkra delen beräknas till 13 procent av hela den utestående fordran. Av årets beräkning avser 3,8 miljarder kronor låntagare som är bosatta utomlands och 1,2 miljarder låntagare som saknar adress. Minskningen av de osäkra fordringarna beror främst på en sänkning av den räntesats som används vid beräkningen.

De beräknade osäkra fordringarna varierar stort mellan de olika typerna av lån. Lånetypen studielån står med 17,8 miljarder kronor för 73 procent av den osäkra fordran. För lånetypen studiemedel bedöms 28 procent av fordran vara osäker, för studielånet bedöms 22 procent vara osäker och för annuitetslånet bedöms 4 procent av den utestående fordran vara osäker. Detta innebär att det nuvarande lånet har den klart lägsta risken för kreditförluster, vilket även var ett mål när annuitetslånet infördes 2001.

Låg utbildningsnivå ökar risken för betalningsproblem

Varje år överlämnar CSN hela eller delar av krav på årsbelopp till Kronofogdemyndigheten. Under en lång rad av år har CSN haft sådana krav överlämnade för ungefär 9 procent av de återbetalningsskyldiga låntagarna. Under 2010 hade 114 400 låntagare lån överlämnade till Kronofogdemyndigheten, vilket är en ökning med 3 200 personer jämfört med 2009. En del av dessa låntagare reglerar sina betalningskrav relativt omgående. Detta medför att det vid varje enskild tidpunkt är färre låntagare som har krav hos Kronofogdemyndigheten. Den 31 december 2010 hade 94 200 låntagare ett krav överlämnat till Kronofogdemyndigheten, vilket motsvarar 7,7 procent av de återbetalningsskyldiga låntagarna.

Risken för betalningsproblem är större för låntagare som har studerat på en låg utbildningsnivå. Hälften av dem som under ett år tar lån på grundskolenivå får minst ett betalningskrav överlämnat för indrivning. Detta ska jämföras med att bara 5 procent av dem som tar lån för studier på eftergymnasial nivå får krav överlämnade till Kronofogdemyndigheten.

Fler utomlandsbosatta låntagare ökar kreditrisken

Den 31 december 2010 var 62 600 låntagare bosatta utomlands. Det är en ökning med 5 procent jämfört med 2009. De utomlandsbosatta hade en skuld på totalt 13,6 miljarder kronor, vilket är en ökning med hela 8 procent jämfört med 2009.

Att antalet utomlandsbosatta låntagare ökar och att deras andel av fordran växer innebär att riskerna för framtida avskrivningar ökar. Det beror på att låntagare som bor utomlands i mindre utsträckning betalar på sina lån jämfört med de låntagare som är bosatta i Sverige. De årsbelopp som debiterades utomlandsbosatta låntagare ökade från 539 miljoner kronor 2009 till 612 miljoner kronor 2010. Även det inbetalda beloppet ökade, men inte lika mycket som det debiterade. Detta innebär att andelen inbetalt minskade av vad som debiterats, från 71,6 till 69,2 procent.

Fler anser det viktigt att betala tillbaka lån

CSN har undersökt hur studerande och låntagare med annuitetslån ser på lånet. Undersökningen genomfördes genom enkäter till studerande som har ett annuitetslån och till låntagare som betalar tillbaka på sitt annuitetslån. Som jämförelsepunkt användes låntagare som betalar på ett studielån.

På en övergripande nivå kan det konstateras att låntagarnas åsikter och attityder har gått i den riktning som avsågs vid införandet av annuitetslånet. Fler än tidigare tycker att det är viktigt att lånet betalas tillbaka och en betydligt högre andel av låntagarna bedömer att de kommer att slutbetala sin studieskuld. Det är dessutom väldigt få låntagare som lånar mer än de anser sig behöva. Det finns inte heller någon tydlig tendens att låntagarna skulle vilja betala ett lägre årsbelopp under längre tid eller ett högre belopp under kortare tid. Detta kan tolkas som om återbetalningsreglerna är relativt väl avvägda.

Det finns dock negativa inslag. Exempelvis är det fortfarande mellan 25 och 30 procent av låntagarna som inte tar tydlig ställning för att det är viktigt att lånet betalas tillbaka och 15 procent av låntagarna som anser att lånet är en skuldfälla. I båda fallen är dock dessa andelar lägre för de låntagare som har annuitetslån jämfört med dem som har lånetypen studielån.

Många låntagare ger uttryck för ett önskemål om större flexibilitet i återbetalningen av lånet, exempelvis att kunna betala lite mindre under vissa perioder i livet och i gengäld lite mer under andra perioder.

1 Inledning

1.1 Uppdraget

CSN ska enligt regleringsbrevet för 2010 senast den 2 maj 2010 lämna en rapport där myndigheten redogör för utvecklingen inom studiehjälp och studiemedel samt återbetalning. Långsiktiga och kortsiktiga förändringar som myndigheten bedömer vara väsentliga ska kommenteras och analyseras i rapporten. Denna rapport är en redovisning av detta uppdrag.

1.2 Faktaunderlag

Det statistiska underlaget är hämtat från:

- Databassystemet Data Warehouse
- Studiestödets informationssystem (STIS).

För tolkningen av utvecklingen av studiestöden och återbetalningen refererar CSN även till andra utredningar som myndigheten har genomfört. Även uppgifter från bland annat Högskoleverket, Statistiska centralbyrån och Skolverket används i rapporten.

1.3 Avgränsningar m.m.

Denna rapport avser studiestödstagarna och studiestödet, samt återbetalningen av studielån under år 2010. Studerande utan studiehjälp, Rg-bidrag eller studiemedel omfattas inte. Studerande med så kallad TUFF-ersättning¹ omfattas inte heller av uppdraget. Samtliga beloppsuppgifter och regler som CSN redogör för avser 2010. Den höjning av fribeloppet som genomfördes den 1 januari 2011 omfattas exempelvis inte av rapporten.

Redovisningen i rapporten avser utvecklingen av studiestöden och återbetalningen av lån. Med studiestöd för unga menas studiehjälp och Rg-bidrag. Med studiestöd för vuxna menas studiemedel och i förekommande fall det nu avskaffade rekryteringsbidraget. Rekryteringsbidraget fanns till och med 2006² och ingår i förekommande fall i de siffror som redovisas i kapitel 3 och avsnitten 5.2–5.3.

Administrationn av studiestöden behandlas inte i rapporten. För information om administrationen av studiestöden hänvisas till CSN:s årsredovisning.

Nyheter i Studiestödet 2010 jämfört med tidigare års studiestödsrapporter är bland annat att ett nytt kapitel tillkommit om studiestöd till utländska medborgare och att studiemedlens särskilda sjukförsäkringsskydd behandlas separat i avsnitt 5.9.

De data som används avser i flertalet fall åren 2006–2010. I vissa fall används dock längre tidsserier för att ge en bättre översikt över utvecklingen. I några fall, på grund av avsaknad av tillförlitliga äldre data eller för att enbart ge en översiktlig bild jämfört med ett tidigare år, används kortare tidsserier.

De data som redovisas i rapporten kan i vissa fall skilja sig något från vad som har presenterats i exempelvis CSN:s årsredovisning. Detta beror på att data för 2010 har tagits fram vid olika tidpunkter – antalet studerande och beslut kan förändras löpande, även efter årets slut. De siffror som redovisas i löptext är genomgående avrundade till jämna tio- eller hundratal.

¹ Ersättning till deltagare i teckenspråksutbildning för föräldrar (TUFF).

² Övergångsvis hade vissa studerande rekryteringsbidrag även under 2007.

2 Studiestödssystemet i korthet

Studiestödet är avsett att finansiera de studerandes levnadsomkostnader under studietiden. Studiestöd ges som bidrag eller lån. Studiestödet ska verka rekryterande och bidra till ett högt deltagande i utbildning. Det ska utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och därmed bidra till ökad social rättvisa. Studiestödet ska ha en god effekt på samhällsekonomin över tiden.³

De studiestöd som CSN administrerar är studiehjälp, bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan (Rg-bidrag) och studiemedel.

Studiehjälp består av studiebidrag som lämnas till heltidsstuderande framför allt i gymnasieskolan, extra tillägg som kan lämnas till studerande från inkomstsvaga hushåll och inackorderingstillägg som kan lämnas till vissa studerande som måste bo inackorderade på skolorten.

Rg-bidrag lämnas för kostnader vid viss gymnasieutbildning för döva och hörselskadade elever vid riksgymnasierna i Örebro samt till svårt rörelsehindrade elever i särskilt anpassad utbildning.

Studiemedel ges till vuxenstuderande på grundskole- och gymnasienivå samt till studerande på eftergymnasiala utbildningar. Studiemedlen består av en bidragsdel och en frivillig lånedel. Alla som uppfyller villkoren har rätt till studiemedel. I vissa fall kan den studerande även få tilläggsbidrag, tilläggslån och merkostnadslån. Tilläggsbidraget lämnas till studerande med barn och utgör ett differentierat kompletterande stöd som beror på antalet barn. Tilläggslån kan lämnas till studerande som har haft en arbetsinkomst kalenderåret närmast före studiestarten. Lån kan även lämnas för merkostnader som den studerande har i samband med sina studier, exempelvis för resor och undervisningsavgifter.

Det finns för närvarande tre olika återbetalningssystem i bruk:

- Lån tagna före 1989 (så kallade studiemedel)
- Lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001 (så kallade studielån)
- Lån tagna efter den 30 juni 2001 (så kallade annuitetslån).

Det nuvarande annuitetslånet betalas normalt tillbaka på 25 år. Räntan på lånet beräknas på ett genomsnitt av statens upplåningskostnad under de senaste tre åren. Det finns trygghetsregler som under vissa förutsättningar bland annat kan ge nedsättning av det årsbelopp som ska betalas eller skuldavskrivning.

³ Prop. 2010/11:1.

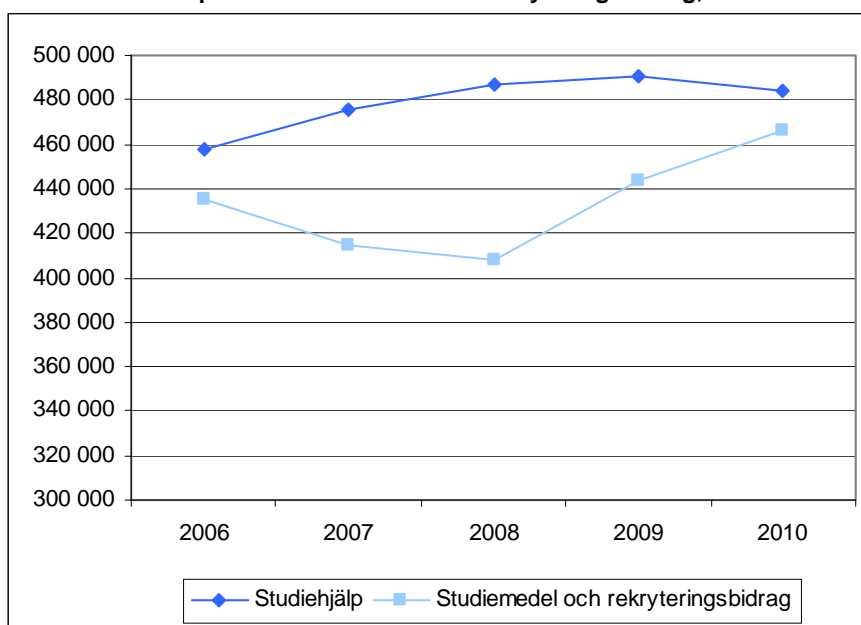
3 Övergripande utveckling

I detta kapitel presenteras utvecklingen av antalet studerande med studiestöd och uppgifter om storleken på studiestödsutbetalningarna. Presentationen sker på en övergripande nivå. Uppgifterna beskrivs mer ingående senare i rapporten. Även reglerna för de olika studiestöden och studielånen beskrivs mer utförligt i rapportens senare avsnitt.

3.1 Antal studiestödstagare och låntagare

Under 2010 minskade antalet gymnasieungdomar med studiebidrag för första gången på flera år. Antalet studiemedelstagare fortsatte dock att öka.

Diagram 3.1 Antal studiestödstagare, fördelat på personer med studiehjälp respektive studiemedel och rekryteringsbidrag, 2006–2010

Under 2010 minskade antalet studerande i gymnasieskolan som fick studiehjälp med 6 200 personer, vilket är en minskning med 1 procent jämfört med 2009. Minskningen beror på minskande ungdomskullar. Mot bakgrund av tillgänglig befolkningsstatistik väntas minskningen fortsätta de kommande åren.

Antalet studerande med studiemedel ökade under 2009 för första gången på flera år. Ökningen fortsatte även under 2010 då 466 400 personer studerade med studiemedel. Det är en ökning med 22 400 personer eller 5 procent jämfört med 2009. Ökningen kan helt hänföras till det första kalenderhalvåret som en följd av en kraftig volymökning under höstterminen 2009. Detta innebär att det till stor del är samma faktorer som har föranlett ökningen av antalet studiemedelstagare under både 2009 och 2010. Det svåra arbetsmarknadsläge som uppkom under hösten 2008 ökade efterfrågan på utbildning. Det skapades även fler utbildningsplatser i bland annat vuxenutbildningen.

Ökningen av antalet studerande på eftergymnasial nivå kan även förklaras av att stora ungdomskullar de senaste åren har lämnat gymnasieskolan och att dessa i ökad utsträckning övergick till högskolan under 2009.⁴ Ökningen av antalet studiemedelstagare på eftergymnasial nivå har under hösten 2010 till viss del motverkats av skärpta regler för prövning av studieresultat.⁵

3.2 Utbetalningar och inbetalningar

Samtliga ut- och inbetalningar

I tabellen redogörs för utbetalt studiestöd och inbetalda lån under 2010.

Tabell 3.1 Utbetalt studiestöd och inbetalda studielån och återkrav, fördelat på stödform, lånetyp och återkrav, miljoner kronor, 2009–2010

		2009	2010
Utbetalningar av studiestöd	Studiehjälp	4 052	4 005
	Studiemedel – bidrag	9 363	9 873
	Studiemedel – lån	11 648	12 629
	Summa utbetalat	25 063	26 507
Inbetalningar av studielån och återkrav¹	Studiemedel	1 468	1 406
	Studielån	6 763	6 782
	Annuitetslån	4 054	4 734
	Återkrav	447	499
	Summa inbetalat	12 732	13 421

¹ Inklusiv ränta och avgifter. Även förtida inbetalningar inkluderas. Med förtida inbetalningar avses inbetalningar som låntagaren gör frivilligt, det vill säga utan att beloppet har debiterats.

Utbetalningarna av studiehjälp och studiemedel uppgick 2010 till 26,5 miljarder kronor, varav 12,6 miljarder utgjordes av lån. Låntagarna betalade in 12,9 miljarder kronor inklusive ränta och avgifter under året. Av dessa inbetalningar var 1,4 miljarder kronor förtida inbetalningar. Dessutom betalades det in 499 miljoner kronor i återkrav på grund av felaktigt utbetalt studiestöd. Både ut- och inbetalningarna ökade jämfört med 2009. Utbetalningarna av studiehjälp och inbetalningarna av lånetypen studiemedel minskade dock.

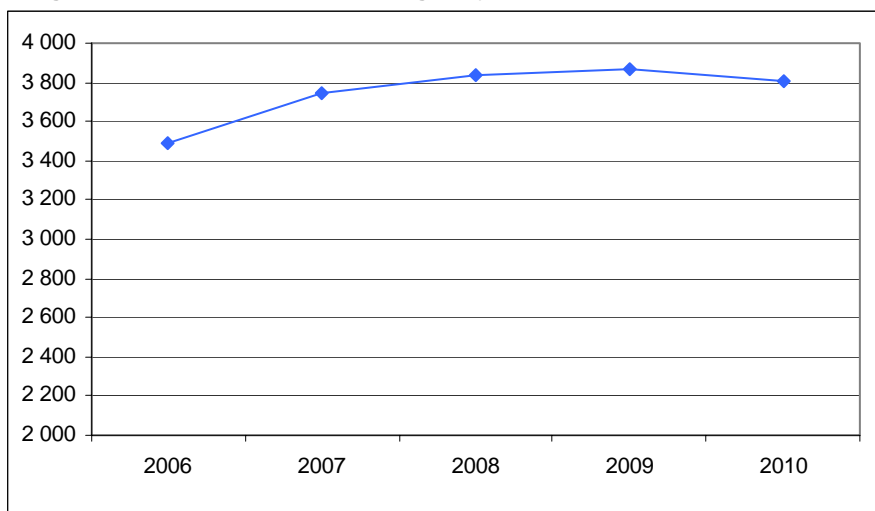
⁴ Högskoleverket (2010).

⁵ För mer information, se avsnitt 5.8.

Studiehjälp

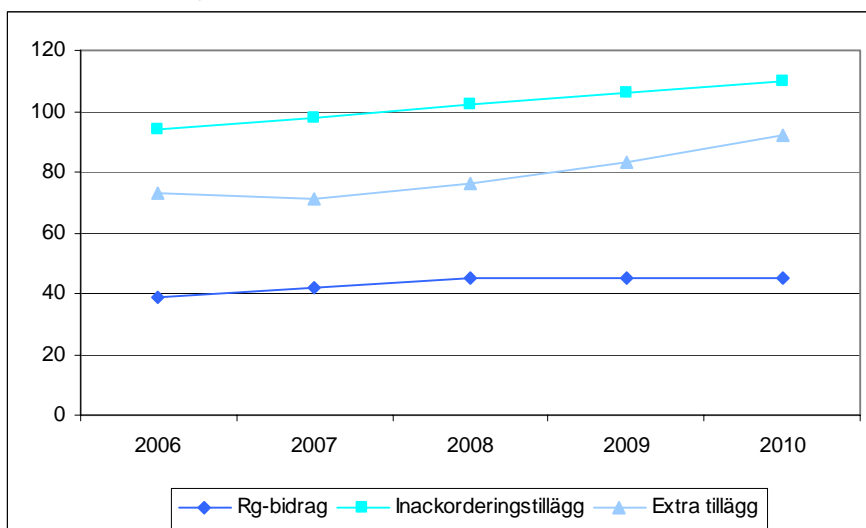
Utbetalningarna av studiebidrag följer av hur många som studerar.

Diagram 3.2 Utbetalda studiebidrag, miljoner kronor, 2006–2010

Under 2010 minskade utbetalningarna med 61 miljoner kronor till 3,8 miljarder kronor. Utbetalningarna kommer att fortsätta minska de kommande åren till följd av att antalet studerande i gymnasieskolan minskar.

Diagram 3.3 Utbetalda inackorderingstillägg, extra tillägg och Rg-bidrag, miljoner kronor, 2006–2010

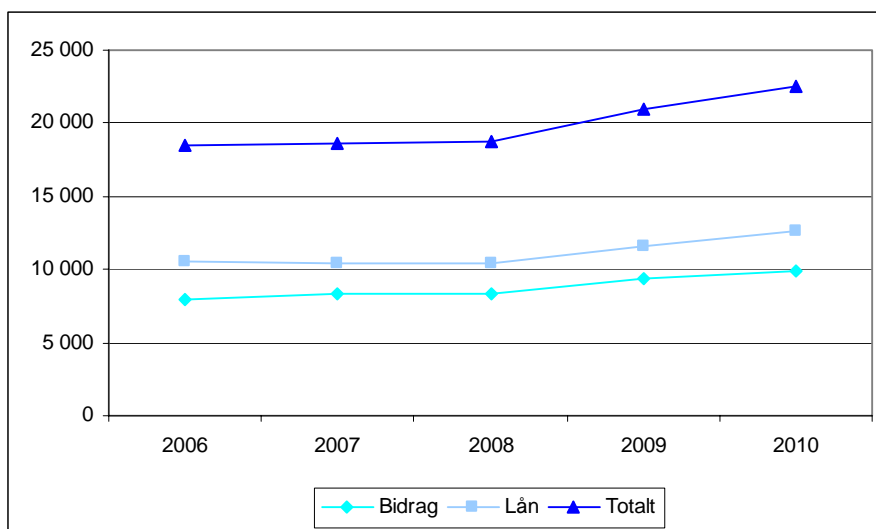
Trots att antalet studerande med studiebidrag minskade 2010, ökade antalet studerande som fick inackorderingstillägg och extra tillägg. Att fler studerande fick dessa båda stöd innebär att även utbetalningarna ökade. Även de genomsnittligt utbetalda beloppen ökade något, trots att beloppen inte har höjts. Utbetalningarna av inackorderingstillägg ökade under 2010 med 4 procent till 110 miljoner kronor och utbetalningarna av extra tillägg ökade med hela 11 procent till 92 miljoner kronor. Att utbetalningarna av inackorderingstillägg ökar beror på att antalet studerande på fristående gymnasieskolor ökade under 2010. Det extra tillägget ökar som en följd av att fler hushåll med sämre ekonomiska förutsättningar har ansökt om stödet.

Bidraget till studerande vid riksinternatskolor, det så kallade Rg-bidraget, ska täcka utgifter för skäligen levnadskostnader och ges till ungdomar som bor tillfälligt på en utbildningsort. Det utbetalda beloppet för Rg-bidrag var 46 miljoner kronor under 2010 och bidraget betalades ut till 510 personer.

Studiemedel

Utbetalningarna av studiemedel har ökat mer än antalet studerande med studiemedel, vilket beror på att studiemedelsbeloppen höjdes den 1 januari 2010.

Diagram 3.4 Utbetalda studiemedel och rekryteringsbidrag, fördelat på bidrag och lån, miljoner kronor, 2006–2010

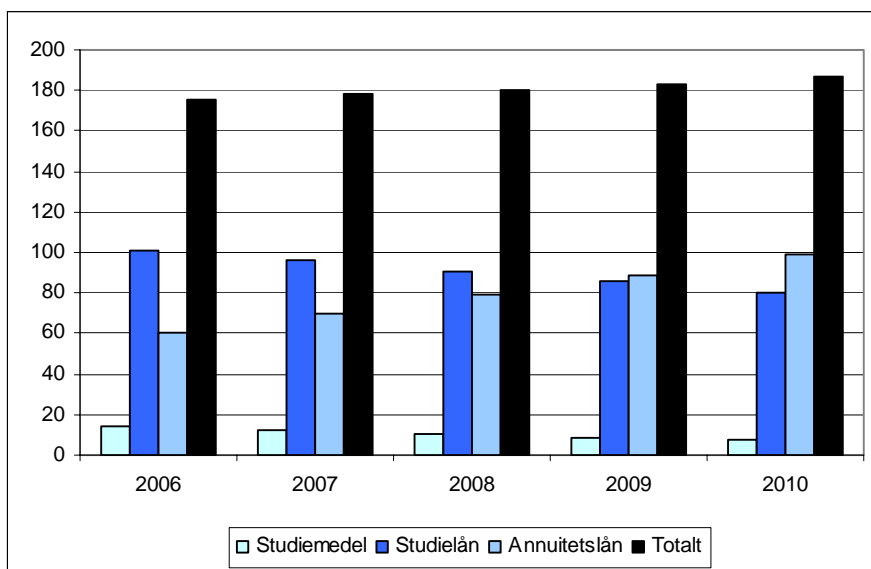
Antalet studerande ökade med 5 procent mellan 2009 och 2010, medan utbetalningarna av studiemedel ökade med 7 procent till 22,5 miljarder kronor under 2010. Utbetalningarna av lån ökade med 8 procent och utbetalningarna av bidrag ökade med 5 procent, vilket speglar att beloppshöjningen den 1 januari 2010 främst var en höjning av lånebeloppet.

Återbetalning

Det ursprungligt debiterade beloppet för de tre lånetyperna var 12,7 miljarder kronor för 2010. Under året betalade låntagarna in totalt 12,9 miljarder kronor, inklusive räntor och avgifter.⁶ Samtliga inbetalningar avsåg dock inte det debiterade beloppet för 2010. Vissa inbetalningar avsåg äldre årsbelopp, medan andra var så kallade förtida inbetalningar som låntagarna gjorde utan att beloppet hade debiterats.

⁶ Inklusive förtida inbetalningar.

Diagram 3.5 Utestående fordran av lån för studier, fördelat på lånetyp, miljarder kronor, 2006–2010

Den utestående fordran för samtliga lånetyper uppgick den 31 december 2010 till 187 miljarder kronor. Det är en ökning med 4 miljarder kronor jämfört med 2009. Hela ökningen kan hänföras till det nuvarande annuitetslånet där den utestående fordran ökade från 89 till 99 miljarder kronor. De båda äldre lånetyperna minskar däremot i omfattning, eftersom låntagarna amorterar på lånen samtidigt som det inte görs några nya utbetalningar.

Utöver fordran på de ordinarie lånen fanns det vid utgången av 2010 en utestående fordran av återkrav som uppgick till 1,1 miljarder kronor. Under året betalades det in 499 miljoner kronor på återkraven. Samtidigt tillkom det nya återkrav under året som gjorde att återkravsfordran ökade något.

4 Studiestöd för unga

4.1 Studiebidrag

Regler och syfte

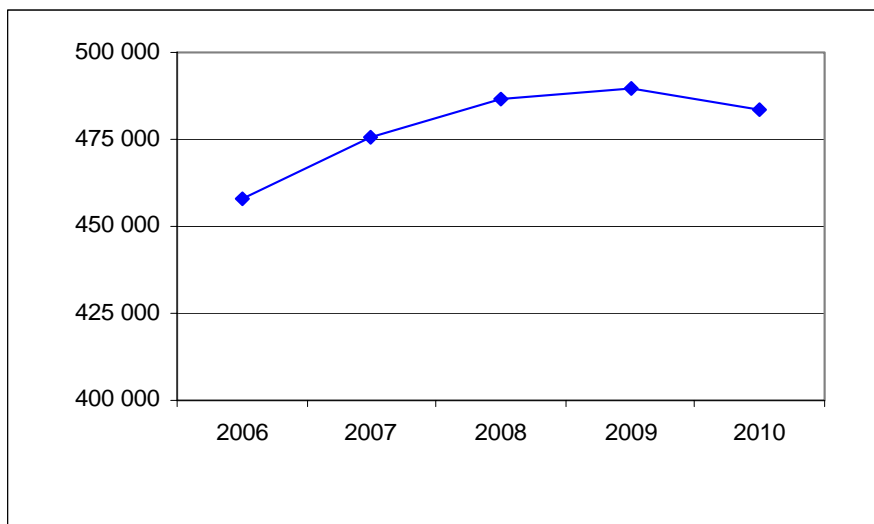
Studiebidragets syfte är att minska betydelsen av ekonomiska hinder för gymnasie-studier. Dessutom ingår bidraget i den ekonomiska familjepolitiken – reglerna har ända sedan studiebidragets tillkomst år 1957 varit nära knutna till det allmänna barnbidraget. Under 2010 var studiebidraget 1 050 kronor i månaden.

Studiebidraget lämnas i allmänhet från och med kvartalet efter det att en studerande fyller 16 år och längst till och med vårterminen det år han eller hon fyller 20 år. Studiebidrag lämnas endast för heltidsstudier och betalas ut till den studerandes vårdnads-havare så länge den studerande är omyndig. Därefter betalas studiebidraget ut till den studerande. Under ett normalt läsår på nio månader lämnas studiebidrag i tio månader.

Utveckling

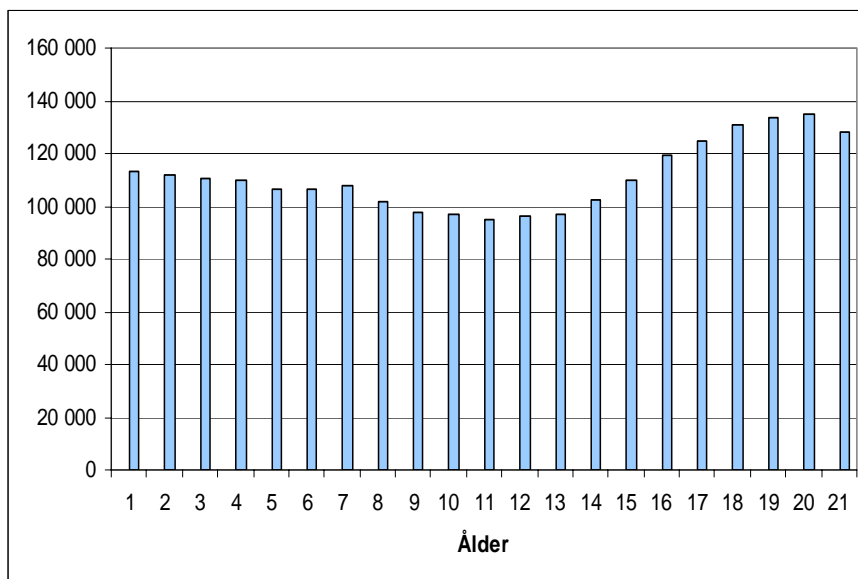
Antalet gymnasie-studerande med studiebidrag minskade under 2010 för första gången sedan 2000. Under 2010 var det 483 400 studerande som fick studiebidrag.

Diagram 4.1 Antal studerande med studiebidrag, 2006–2010

Antalet studerande i gymnasieskolan som fick studiehjälp minskade 2010 med 6 200 personer vilket innebär en minskning med 1 procent jämfört med 2009.

Diagram 4.2 Sveriges befolkning i åldern 1–21 år¹, fördelat på ålder, antal, den 31 december 2010

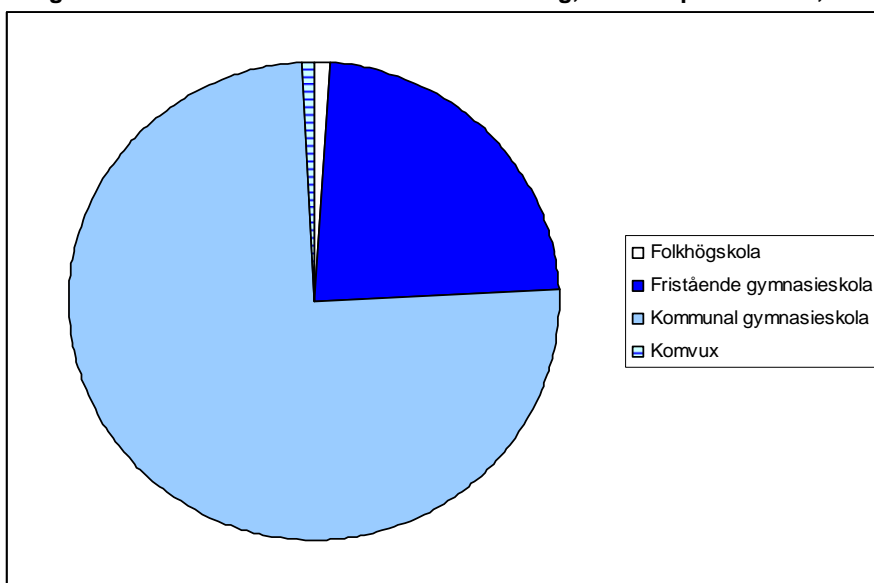

¹ Hämtat från <http://www.scb.se> (2010-02-23).

Minskningen av antalet studerande med studiebidrag beror på minskande ungdomskullar som studerar i gymnasieskolan. Mot bakgrund av tillgänglig befolkningsstatistik väntas minskningen fortsätta tills dagens 10-åringar blir 16 år och börjar på gymnasieskolan.

Även utbetalningarna av studiebidrag minskade under 2010 som en följd av att antalet studerande minskade. Under året betalade CSN ut studiebidrag till ett belopp motsvarande 3,8 miljarder kronor. I likhet med antalet studerande väntas utbetalningarna minska de kommande åren.

Diagram 4.3 Andel studerande med studiebidrag, fördelat på skolform, 2010

Av dem som har studiebidrag studerar tre fjärdedelar på kommunala gymnasieskolor. Andelen som studerar på fristående skolor ökar dock och uppgick 2010 till 114 400 personer. Det innebär att 23 procent av de studerande under 2010 läste på fristående gymnasieskolor. Antalet studerande på fristående gymnasieskolor har ökat från 93 500 under 2008 till 114 400 under 2010. Det motsvarar en ökning med 22 procent på två år. Denna ökning har framför allt betydelse för utflödet av inackorderingstillägg.

Av dem som får studiebidrag är 51 procent pojkar, vilket beror på att det är ett manligt befolkningsöverskott i de aktuella åldrarna. Det är fler pojkar än flickor som får studiebidrag på både fristående och kommunala gymnasieskolor. Däremot är det fler flickor än pojkar som får studiebidrag för studier på folkhögskolor och komvux. De som får studiehjälp för studier på folkhögskolor eller komvux påbörjar oftast dessa studier direkt efter gymnasieskolan. Att det råder en kvinnlig dominans på folkhögskolor och komvux speglar att det är fler kvinnor än män som väljer att studera efter gymnasiet.

Otillåten frånvaro och avbrott

Studiehjälpen dras in om den studerande har otillåten frånvaro (skolk). Skolan ska rapportera otillåten frånvaro till CSN som sedan kan besluta att dra in studiehjälpen under frånvaron. Praxis innebär att studiehjälpen dras in om den otillåtna frånvaron är ungefär 20 procent eller mer av undervisningstiden och pågår i minst en månads tid.

Data över antal studerande som får indragen studiehjälp på grund av otillåten frånvaro redovisas egentligen bäst per läsår med anledning av att det under ett läsår är sammanhållna årskullar i skolorna. Under ett kalenderår slutar en årskull sina gymnasiestudier och en ny årskull tillkommer, vilket gör statistiken mer svårtolkad. Detta får bland annat till följd att andelen studerande som skolkar undervärderas något i helårsstatistiken. Under ett pågående läsår är det dessutom större risk att skolorna ligger efter med rapporteringen till CSN. Oavsett mätperiod har dock utvecklingen de senaste åren inneburit att fler och fler studerande rapporteras ha olovlig frånvaro.

Tabell 4.1 Antal och andel (procent) studerande som fått sin studiehjälp indragen på grund av otillåten frånvaro, fördelat på skolform, 2006–2010

	2006	2007	2008	2009	2010
Indragen studiehjälp	8 946	11 592	9 532	13 330	14 653
Andel av samtliga	2,0	2,4	2,0	2,7	3,0

Under 2010 rapporterade skolorna in 14 700 studerande med otillåten frånvaro. Dessa fick därför studiehjälpen indragen. Andelen studerande med indragen studiehjälp uppgick 2010 till 3 procent. Antalet studerande som får sin studiehjälp indragen har ökat med hela 64 procent sedan 2006. CSN:s bedömning är att huvudförklaringen till att fler studerande får sin studiehjälp indragen är en ökad medvetenhet på skolorna om att otillåten frånvaro ska rapporteras till CSN. Skolornas kunskaper har successivt förbättrats och rutinerna för rapporteringen har skärpts under en rad av år. Det går dock inte att utesluta att en mindre del av ökningen även beror på ökat skolk.

Av dem som fick studiebidraget indraget hade 114 personer även inackorderingstillägg och 578 personer hade extra tillägg. Även dessa ersättningar dras in vid skolk.

Pojkar får oftare studiehjälpen indragen än flickor. Av dem som fick studiehjälpen indragen under 2010 var 63 procent pojkar och 37 procent flickor. Den könsmässiga fördelningen var exakt samma som under 2009 och den tycks vara relativt stabil.

En högre andel av dem som studerar på fristående gymnasieskolor får studiehjälpen indragen på grund av otillåten frånvaro, jämfört med studerande på kommunala gymnasieskolor. Under 2010 var det 4 100 studerande på fristående gymnasieskolor och 10 600 studerande på kommunala gymnasieskolor som fick studiehjälpen indragen. Detta innebär att 3,6 procent av de studerande på fristående skolor och 2,8 procent av dem på kommunala skolor fick studiehjälpen indragen. Däremot är det en lägre andel av de fristående skolorna än av de kommunala som rapporterar otillåten frånvaro för minst en studerande. Under läsåret 2009/10 rapporterade 88 procent av de kommunala skolorna något fall av otillåten frånvaro jämfört med 67 procent av de fristående gymnasieskolorna. CSN bedömer att detta främst beror på att de kommunala skolorna i genomsnitt är större än de fristående skolorna. De fristående skolornas rapportering av skolk har ökat markant de senaste åren – andelen som rapporterar har ökat från 56 till 67 procent på två läsår.

Rapporteringen av otillåten frånvaro varierar mellan olika städer och geografiska områden på ett relativt regelbundet sätt. I vissa län rapporteras en högre andel otillåten frånvaro än i andra län. Detta gäller exempelvis storstadslänen Stockholm och Skåne som har den högsta andelen studerande som rapporteras ha otillåten frånvaro.

Skolk i den omfattning som rapporteras till CSN innebär en relativt hög risk för avbrutna studier. Förhållandevis många som skolkar återkommer inte som aktivt studerande senare under läsåret. I många fall rapporterar också skolan ett avbrott senare under läsåret. Under läsåret 2009/2010 var det hela 7 100 studerande som rapporterades för skolk och som sedan inte återkom i aktiva studier under året. Det kan innebära att de antingen fortsatte sina studier men hade fortsatt hög frånvaro eller att de egentligen avbröt studierna, dock utan att skolan rapporterade in detta studieavbrott till CSN. Under samma läsår rapporterade skolorna in avbrott för 1 900 studerande som dessförinnan hade skolkat, vilket motsvarar 12 procent av dem som skolkade. Sammantaget innebär detta att minst hälften av dem som rapporteras ha otillåten frånvaro troligen inte fullföljer sina studier

Den som av sin skola rapporteras ha otillåten frånvaro drabbas ofta av ett återkrav av den studiehjälp som redan har hunnit betalas ut. Mer än 50 procent av dem som skolkar får normalt ett återkrav. Ungefär 60 procent av återkraven riktas till elevens vårdnadshavare och 40 procent av återkraven riktas till eleven själv. En studie som CSN har genomfört visar att en mycket stor andel av dem som får återkrav har problem med att betala återkravet.⁷ Skolket medför därmed stora risker för de studerande – både för att studierna inte fullföljs och för att skuldsättning och betalningsanmärkningar följer av den olovliga frånvaron.

⁷ För mer information, se kapitel 7.

4.2 Inackorderingstillägg

Regler och syfte

Inackorderingstillägget syftar till att undanröja geografiska hinder för gymnasieutbildning. Inackorderingstillägg är en efterföljare till de landsbygdsstipendier som infördes på 1940-talet. Då var det fyra gånger så vanligt bland tätortsungdom att fortsätta studera efter den obligatoriska skolan jämfört med barn från landsbygden. I slutet av 1960-talet fick 50 000 studerande inackorderingstillägg. Antalet minskade till 30 000 vid mitten av 1970-talet. Minskningen av antalet studerande berodde främst på den kraftiga utbyggnaden av gymnasieskolan, som medförde att en högre andel av de studerande kunde bo kvar i föräldrahemmet under skoltiden.

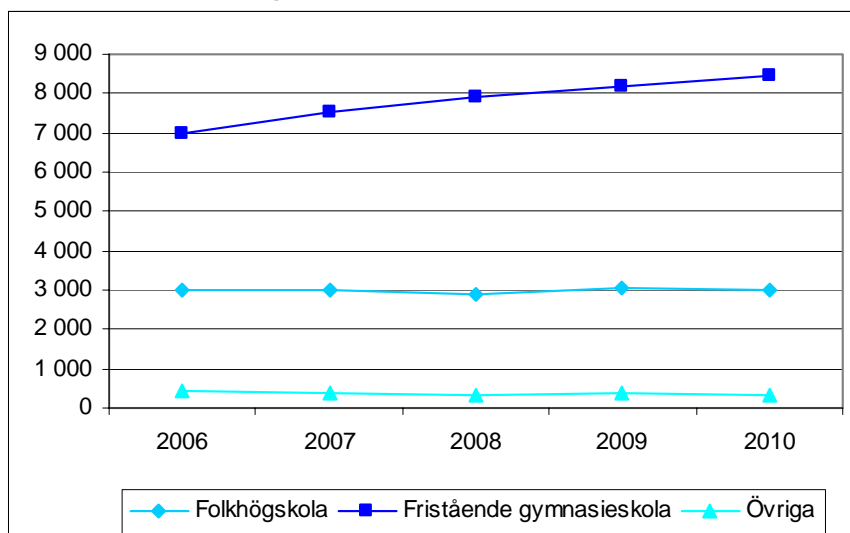
I samband med kommunaliseringen av gymnasieskolan 1992 delades ansvaret för inackorderingstillägget upp mellan staten och kommunerna. CSN administrerade tidigare allt inackorderingstillägg. I dag ligger ansvaret främst på kommunerna. Kommunerna är skyldiga att bekosta dagliga resor till skolan för studerande som bor minst sex kilometer från skolan. Kommunerna bekostar även inackordering för inackorderade studerande inom det offentliga skolväsendet. CSN administrerar inackorderingstillägg för studerande på fristående skolor, folkhögskolor och riksinternatskolor.

En studerande anses behöva inackordering om den utbildning som han eller hon ska gå inte finns på hemorten och om skolorten ligger på ett sådant avstånd att det inte är möjligt att resa varje dag. Det belopp som lämnas varierar med avståndet mellan hemmet och skolan. Det finns nio olika avstånds- och beloppsklasser. Om avståndet från hemmet till skolan är 0–44 kilometer får en inackorderad elev 1 190 kronor per månad i inackorderingstillägg, vilket är det lägsta beloppet. Det högsta beloppet på 2 350 kronor per månad betalas ut där avståndet till skolan är mer än 1 300 kilometer. Till skillnad från studiebidrag betalas inackorderingstillägget ut under nio månader per år, det vill säga under den faktiska studietiden. Beloppen höjdes vid flera tillfällen fram till mitten av 1990-talet, men de har inte ändrats efter 1995.

Utveckling

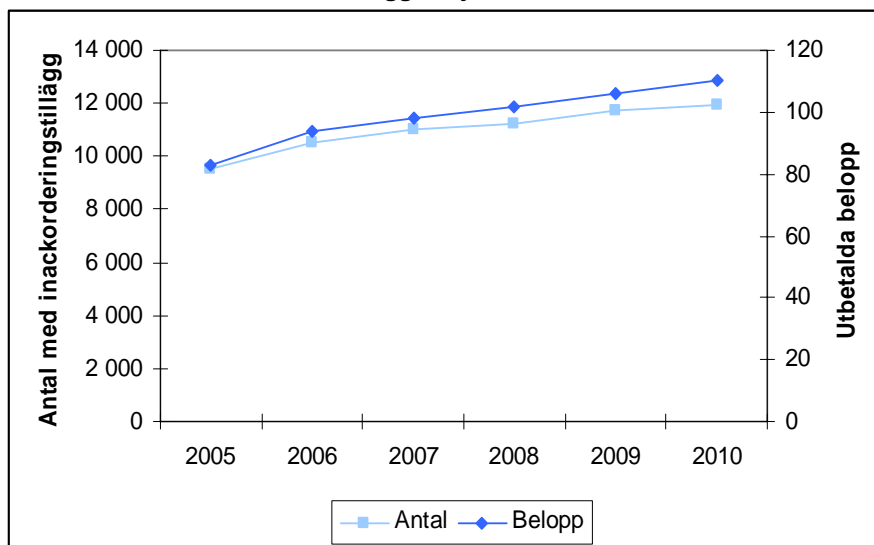
Antalet studerande med inackorderingstillägg fortsatte att öka under 2010, trots att antalet studerande med studiebidrag minskade.

Diagram 4.4 Antal studerande med inackorderingstillägg, fördelat på studerande på folkhögskolor, fristående gymnasieskolor samt övriga skolor, 2006–2010

Under 2010 fick 11 900 studerande inackorderingstillägg⁸, vilket är en ökning med 2 procent jämfört med 2009. Ökningen beror på ett ökat antal studerande på fristående gymnasieskolor, som är den studerandegrupp som främst får inackorderingstillägget från CSN. Ökningen av antalet elever på fristående skolor var dock större än ökningen av antalet studerande med inackorderingstillägg. Av de studerande på fristående gymnasieskolor har 8 500 studerande eller 7 procent inackorderingstillägg. Därutöver är det 3 000 studerande på folkhögskolor och ett mindre antal studerande på bland annat kompletterande gymnasiala utbildningar som har inackorderingstillägg

Diagram 4.5 Antal studerande med inackorderingstillägg och utbetalda extra tillägg, miljoner kronor, 2006–2010

Under 2010 ökade utbetalningarna av inackorderingstillägg med 4 procent till 110 miljoner kronor. Ökningen var därmed något större än ökningen av antalet studerande med inackorderingstillägg. Detta innebär att det genomsnittligt utbetalda beloppet per person ökade från 9 068 kronor till 9 264 kronor per år. De genomsnittliga utbetalningsbeloppen har ökat under en följd av år. Det beror på att de som får inackorderingstillägg studerar på skolor längre bort från hemorten jämfört med tidigare.

Andelen flickor som får inackorderingstillägg är 61 procent vilket innebär att flickor är klart överrepresenterade när det gäller att studera på en annan ort än hemorten. Kvinnors större benägenhet att flytta för utbildning⁹ är tydlig redan under gymnasietiden och den manifesteras ytterligare i samband med övergången till högskola och annan eftergymnasial utbildning.

Även om antalet studerande på fristående skolor skulle fortsätta att öka, gör CSN bedömningen att utbetalningarna av inackorderingstillägg kommer att minska de kommande åren beroende på regeländringar inom ramen för den nya gymnasieskolan.

Huvuddelen av dem som i dag beviljas inackorderingstillägg får stödet med anledning av att motsvarande program och nationell inriktning inte finns på den studerandes hemort eller inom två timmars restid från föräldrahemmet. Antingen erbjuds inte utbildningen

⁸ Inklusivt studerande utomlands.

⁹ Se exempelvis Ungdomsstyrelsen (2007).

alls på hemorten eller bedömer CSN att den valda utbildningen avviker från det nationella program som finns. I den nya gymnasieskolan försvinner de så kallade specialutformade programmen och ersätts av utbildningar på nationella program eller av särskilda varianter. En studerande som antas till en fristående gymnasieskola som anordnar en särskild variant kommer inte att få tillgång till det statliga inackorderingstillägget om programmet som den särskilda varianten är en variant av, finns på elevens hemort. Undantag kommer bara att göras om det finns särskilda skäl i det enskilda fallet. Inackorderingstillägg kommer dock även fortsättningsvis att lämnas om Skolverket beslutar om så kallad riksrekrytering för utbildningen.

Förändringarna kommer att innebära ett minskat antal studerande som beviljas inackorderingstillägg. De nya bestämmelserna gäller för dem som påbörjar sina gymnasiestudier läsåret 2011/12. För dem som redan är i studier gäller äldre bestämmelser. Detta innebär att minskningen av antalet beviljade inackorderingstillägg kommer att ske successivt. CSN bedömer att antalet studerande på fristående gymnasieskolor som beviljas inackorderingstillägg de kommande tre åren kommer att minska med minst hälften, det vill säga med minst 1 500 personer per läsår, vilket motsvarar minskade utbetalningar med cirka 14 miljoner kronor per år.

4.3 Extra tillägg

Regler och syfte

Det extra tillägget ska öka möjligheterna för ungdomar i inkomstsvaga hushåll att studera och ska därmed undanröja sociala hinder för utbildning. Ett selektivt behovsprövat studiestöd till ungdomar i gymnasieskolan har funnits ända sedan 1940-talet. Det extra tillägget infördes 1984 och ersatte då andra selektiva stödformer.

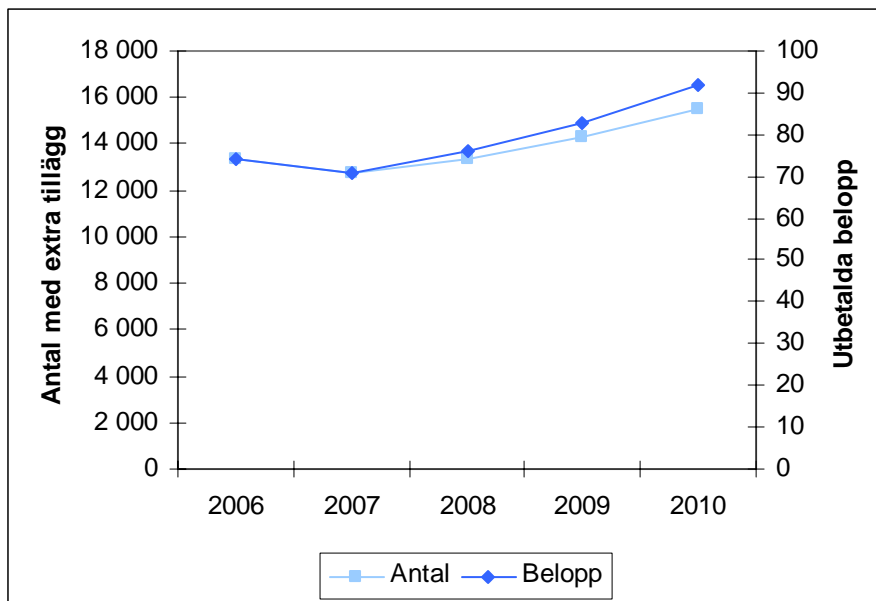
Det extra tillägget varierar mellan 285 och 855 kronor i månaden beroende på familjens ekonomi. Föräldrarnas och den studerandes inkomst samt del av en eventuell förmögenhet ligger till grund för beräkningen. Extra tillägg beviljas endast om familjens inkomst är mindre än 125 000 kronor under året.

Beloppen och inkomstgränserna höjdes vid olika tillfällen fram till i början av 1990-talet, men de har inte ändrats efter 1994. Sedan 2003 betalas tillägget ut under tio månader per år.

Utveckling

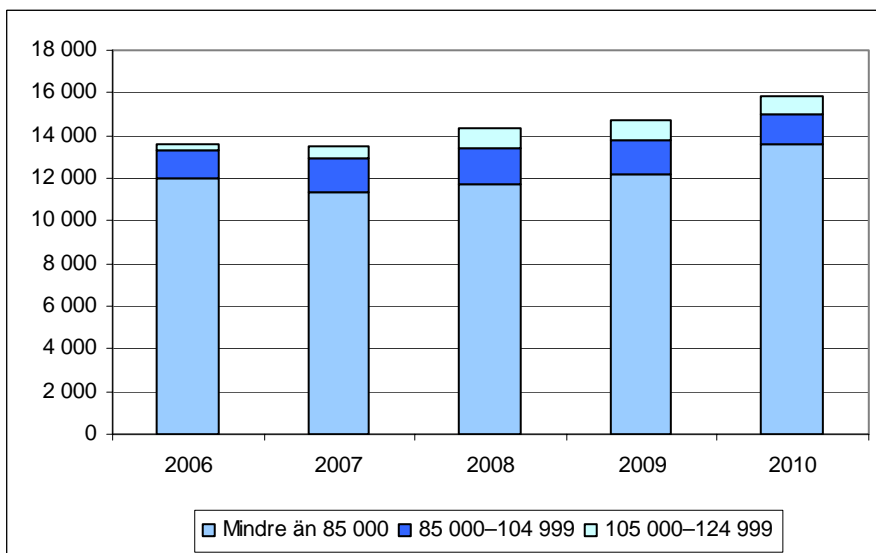
Antalet studerande som fick extra tillägg ökade under 2010, trots att det totala antalet studerande med studiehjälp minskade. Under 2010 beviljades extra tillägg till 15 500 studerande, vilket är en ökning med 8 procent jämfört med 2009.

Diagram 4.6 Antal studerande med extra tillägg och utbetalda extra tillägg, miljoner kronor, 2006–2010

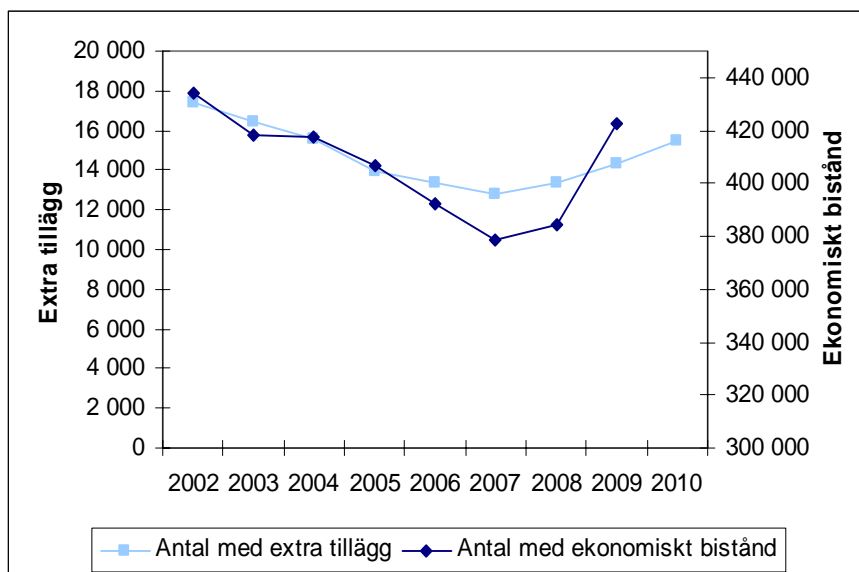
Även de utbetalda beloppen ökade under 2010. Utbetalningarna ökade med 11 procent till 92 miljoner kronor. Utbetalningarna ökade något mer än antalet mottagare av extra tillägg vilket beror på att de genomsnittliga utbetalningarna per person ökade. Under 2010 var det genomsnittliga extra tillägget 5 937 kronor per person och år.

Diagram 4.7 Antal studerande med extra tillägg, fördelat på ekonomiskt underlag, kronor, 2006–2010

Hela ökningen av antalet personer som beviljades extra tillägg kan hänföras till tillkommande familjer i den lägsta av de tre inkomstklasserna. Av 15 500 mottagare av extra tillägg redovisade 13 500 personer en familjeinkomst lägre än 85 000 kronor.

Diagram 4.8 Antal mottagare av extra tillägg och ekonomiskt bistånd¹, 2002–2010

¹ Introduktionsersättning ingår i redovisningen av ekonomiskt bistånd. Uppgifter över ekonomiskt bistånd för hela 2010 fanns inte tillgängliga vid beslut om denna rapport. Uppgifter t.o.m. kvartal 3 2010 visar dock på en ökning med 6 procent jämfört med kvartal 1–3 2009 (Socialstyrelsen [2010a]).

Behovet av extra tillägg uppvisar samma utveckling som behovet av försörjningsstöd och annat ekonomiskt bistånd. CSN:s bedömning är att det ökade antalet extra tillägg till stor del beror på de senaste årens arbetsmarknadsläge och på att invandringen har varit relativt stor de senaste åren. Många invandrare, framförallt från utomeuropeiska länder, har haft svårt att komma in på arbetsmarknaden och kan därmed ha låga eller mycket låga inkomster. Nyanlända invandrare får ännu svårare att etablera sig på arbetsmarknaden vid ett sämre konjunkturläge, även om sysselsättningen bland utrikes födda inte har minskat lika mycket under den senaste lågkonjunkturen som under tidigare lågkonjunkturer.¹⁰ En särskild grupp invandrare som ofta kan komma i fråga för extra tillägg är ensamkommande flyktingbarn. Antalet ensamkommande barn har ökat från ungefär 400 under 2005 till 2 200 under 2009.¹¹

Pojkar och deras familjer är klart överrepresenterade som mottagare av extra tillägg. Av mottagarna av extra tillägg är 57 procent pojkar, vilket är en något högre andel jämfört med 2009. Detta kan ha ett samband med att många ensamkommande flyktingbarn är pojkar. Uppgifterna överensstämmer även med statistiken över beviljat försörjningsstöd till personer i åldern 16–19 år, där en majoritet är pojkar.¹²

¹⁰ Prop. 2010/11:1 och Regeringens skrivelse 2008/09:24.

¹¹ Migrationsverket (2010).

¹² Socialstyrelsen (2010b).

4.4 Rg-bidrag

Regler och syfte

Rg-bidrag kan lämnas till studerande vid riksgymnasierna för döva och hörselskadade i Örebro och vid riksgymnasierna för svårt rörelsehindrade ungdomar i Angered, Kristianstad, Skärholmen och Umeå.

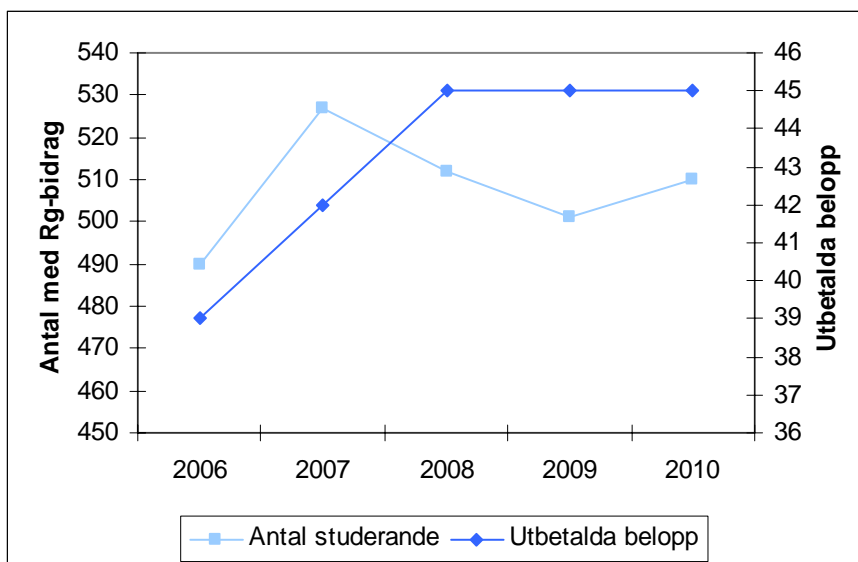
En studerande som måste bo tillfälligt på skolorten på grund av att den ligger för långt från hemorten för att han eller hon ska kunna pendla kan få ersättning för bland annat mat, boende och hemresor. Målet för bidraget är att minska ekonomiska och geografiska hinder för gymnasiestudier.

Om en studerande som är 19 år eller äldre har aktivitetsersättning kan han eller hon få bidrag för kostnader som inte täcks av aktivitetsersättningen. För ett normalt läsår betalas Rg-bidraget ut under nio månader. Bidraget kan, till skillnad från studiehjälpen, även ges efter 20 års ålder för att en utbildning ska kunna avslutas. Den som har rätt till Rg-bidrag men som på grund av sin ålder inte längre har rätt till studiehjälp kan istället få ett tilläggsbidrag för sina levnadsomkostnader under studierna. Tilläggsbidraget betalas ut med 1 050 kronor i månaden, det vill säga med samma månadsbelopp som studiebidraget i studiehjälpen.

Utveckling

Under 2010 studerade 510 personer med Rg-bidrag. Antalet studerande med Rg-bidrag har legat stabilt runt 500 personer under de senaste åren.

Diagram 4.9 Antal studerande med Rg-bidrag och utbetalda belopp, miljoner kronor, 2006–2010

Utbetalningarna av Rg-bidrag har ökat löpande, oavsett det exakta antalet studerande. Under 2010 betalade CSN ut Rg-bidrag till ett belopp motsvarande 45 miljoner kronor. Det genomsnittligt utbetalade beloppet var 87 500 kronor per person under 2010, en minskning med 2 100 kronor jämfört med 2009. Förutom det senaste året har det

genomsnittliga beloppet ökat relativt mycket under några års tid, beroende på ändrade regler för sjukbidrag och aktivitetsersättning. Nuvarande aktivitetsersättning kan lämnas från 19 års ålder, medan det tidigare sjukbidraget lämnades från 16 års ålder.

4.5 Prövning av rätten till studiehjälp

Studiebidrag beviljas normalt utan ansökan från den studerande. Detta innebär att det för studiebidragets del inte är relevant att redovisa någon statistik över antal bifall och avslag.¹³

Under 2010 hade 11 900 personer inackorderingstillägg. CSN avslag 4 200 ansökningar.¹⁴ Den vanligaste orsaken till avslag var att den sökande går på en skola som inte berättigar till inackorderingstillägg från CSN, företrädesvis en kommunal gymnasieskola. Näst vanligast var att CSN bedömde att det program den studerande läste även fanns på hemorten.

Under året hade 15 500 personer extra tillägg. CSN avslag 10 000 ansökningar om extra tillägg.¹⁵ De vanligaste orsakerna till avslag var att de sökande inte svarade när CSN begärde kompletterande uppgifter samt att familjernas redovisade inkomster var för höga. Under 2010 biföll CSN 486 ansökningar om Rg-bidrag och avslag 101 ansökningar. Några vanliga orsaker för avslag var att den studerande hade högre inkomster, exempelvis aktivitetsersättning, än utgifter och att den sökande går på en skola som inte ger rätt till Rg-bidrag.

Beslut om studiebidrag, inackorderingstillägg och extra tillägg kan överklagas till Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS). Under 2010 överklagade 1 135 personer sina beslut, vilket var ungefär lika många som under 2009. ÖKS fattade under året beslut i 692 ärenden. Av dessa biföll ÖKS 38 ärenden i enlighet med den klagandes önskemål. Detta motsvarar 5 procent av de ärenden som ÖKS fattade beslut i. Det är en minskning jämfört med 2009 då motsvarande andel var 10 procent. De ärenden som ändras avser främst indragen studiehjälp på grund av otillåten frånvaro och avslagsbeslut för extra tillägg på grund av för hög inkomst.

¹³ För prövningen av utländska medborgares rätt till svenskt studiestöd hänvisas till kapitel 6.

¹⁴ En person som fått avslag på ansökan kan även ha fått ett beslut om bifall.

¹⁵ En person som fått avslag på ansökan kan även ha fått ett beslut om bifall.

5 Studiestöd för vuxna

5.1 Olika studiestöd för vuxna studerande

Vuxna studerande kan få studiemedel som består av en bidragsdel och en frivillig lånedel. Tidigare har det funnits flera studiestöd att välja mellan för vuxna studerande. Vissa högskolestuderande på naturvetenskapliga och tekniska utbildningar kunde under 1990-talet få så kallat NT-SVUX. Studerande på grundskole- och gymnasienivå kunde till och med 2001 få särskilt vuxenstudiestöd eller särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa.¹⁶ Till och med 2002 lämnades särskilt utbildningsbidrag till vissa studerande på dessa nivåer. Mellan åren 2003 och 2006 fanns det så kallade rekryteringsbidraget för studier på grundskole- och gymnasienivå.¹⁷ Det särskilda utbildningsbidraget och rekryteringsbidraget bestod enbart av bidrag.

I avsnitt 5.2 och 5.3 redovisas antalet studiestödstagare respektive bidragstagare för perioden 2005–2010. Denna redovisning omfattar både mottagare av rekryteringsbidrag och studiemedel. Från och med avsnitt 5.4 omfattar redovisningen enbart studerande med studiemedel.

5.2 Antal studiestödstagare och utbetalda belopp

Samtliga utbildningsnivåer

Antalet vuxna studerande med studiemedel fortsatte att öka under 2010. Under året studerade 22 400 fler personer med studiemedel jämfört med 2009, vilket motsvarar en ökning med 5 procent. Kvinnorna utgör 60 procent av studiemedelstagarna.

Tabell 5.1 Antal studerande med studiemedel eller rekryteringsbidrag fördelat på kön, 2004–2010

	Kvinnor	Män	Totalt
2004	275 152	179 432	454 584
2005	272 978	177 143	450 121
2006	265 697	169 451	435 148
2007	253 927	160 576	414 503
2008	250 338	157 536	407 874
2009	266 833	177 148	443 942
2010	277 638	188 718	466 356

Ökningen av antalet studiemedelstagare inträffade helt under det första halvåret 2010 som en följd av en kraftig volymökning under höstterminen 2009, det vill säga läsåret 2009/10.

¹⁶ Dessa vuxenstudiestöd kunde enligt övergångsbestämmelser beviljas fram till och med den 30 juni 2003.

¹⁷ Vissa studerande hade rekryteringsbidrag även under 2007 enligt övergångsregler.

Tabell 5.2 Antal studerande med studiemedel, fördelat på kalenderhalvår, 2009–2010

Kalenderhalvår	Antal	Kalenderhalvår	Antal
2009:1	313 494	2010:1	345 471
2009:2	351 075	2010:2	350 687

Andra halvåret 2010 minskade antalet studiemedelstagare jämfört med andra halvåret 2009. Minskningen andra halvåret 2010 kan hänföras till den eftergymnasiala nivån – antalet studerande på gymnasienivå fortsatte att öka även andra halvåret 2010.

Det är till stor del är samma faktorer som föranledde ökningen av antalet studiemedelstagare under både 2009 och 2010. Efter den försämring av arbetsmarknadsläget som uppkom hösten 2008 ökade efterfrågan på utbildning. Under de senaste åren har dessutom stora ungdomskullar lämnat gymnasieskolan och i ökad utsträckning övergått till högskolan.¹⁸ Detta har också bidragit till ökningen. Under hösten 2010 upphörde ökningen, vilket delvis kan bero på ett förbättrat arbetsmarknadsläge. En annan viktig förklaring till att antalet studiemedelstagare inte ökade ytterligare under hösten 2010 är de skärpta regler för prövning av studieresultat som infördes den 1 juli 2010. Dessa regler ledde till att fler sökande fick avslag på sin ansökan om studiemedel.¹⁹

Tabell 5.3 Antal studerande med studiemedel eller rekryteringsbidrag, fördelat på utbildningsnivå och utlandsstudier, 2004–2009²⁰

	Grundskolenivå	Gymnasienivå	Eftergymnasial nivå	Utlandsstudier
2004	24 813	118 156	321 058	27 962
2005	25 230	115 206	319 096	28 525
2006	25 791	107 428	310 082	27 996
2007	24 235	95 475	301 427	27 564
2008	22 950	90 694	299 156	27 386
2009	24 145	105 151	320 922	28 939
2010	24 125	114 070	333 381	30 766

Under 2010 hade 333 400 personer studiemedel för studier på eftergymnasial nivå, vilket är det största antalet någonsin. Även om antalet studiemedelstagare på gymnasienivå var stort under 2010, är det långt ifrån nivån i slutet av 1990-talet då närmare 300 000 personer studerade med studiestöd på grundskole- och gymnasienivå. Även antalet utlandsstuderande har tidigare varit större än under 2010.

Antalet studiemedelstagare ökade under 2010 med 8 procent på gymnasienivå och med 4 procent på eftergymnasial nivå, medan antalet utlandsstuderande ökade med 6 procent. Antalet studerande med studiemedel på grundskolenivå minskade dock

¹⁸ Högskoleverket (2010); <http://www.skolverket.se> den 2 februari 2011.

¹⁹ För mer information, se avsnitt 5.8.

²⁰ Siffrorna är bruttoräknade per studienivå, vilket innebär att en person kan förekomma på flera studienivåer. Utlandsstuderande på gymnasienivå återfinns bland gymnasiestuderande. Utlandsstuderande omfattar endast studerande på eftergymnasial nivå.

marginellt. Det är andra året i rad som ökningen är störst på gymnasienivå. Den tillfälliga satsningen under 2009 och 2010 på ett högre bidrag till studerande på yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning har haft betydelse för de senaste årens ökning. Ökningen beror även på det riktade statsbidraget till de kommuner som har anordnat sådan vuxenutbildning. Dessa satsningar förklarar dock inte hela ökningen,²¹ vilket tyder på att konjunkturnedgången har haft relativt stor inverkan på antalet studerande på gymnasienivå.

Antalet deltidstuderande med studiemedel har ökat successivt under en lång rad av år. Under 2010 studerade 59 400 av studiemedelstagarna på deltid, vilket motsvarar 12 procent av studiemedelstagarna. Kvinnor är överrepresenterade bland dem som studerar på deltid. Av de deltidstuderande är 67 procent kvinnor.

Tabell 5.4 Utbetalda studiemedelsbelopp, fördelat på bidrag och lån, miljoner kronor, 2008–2010

	2008	2009	2010
Studiebidrag	7 933	8 976	9 488
Tilläggsbidrag	356	387	385
Bidrag totalt	8 289	9 364	9 873
Grundlån	9 659	10 834	11 801
Merkostnadslån	499	553	577
Tilläggslån	237	261	251
Lån totalt	10 396	11 648	12 629
Studiemedel totalt	18 685	21 012	22 502

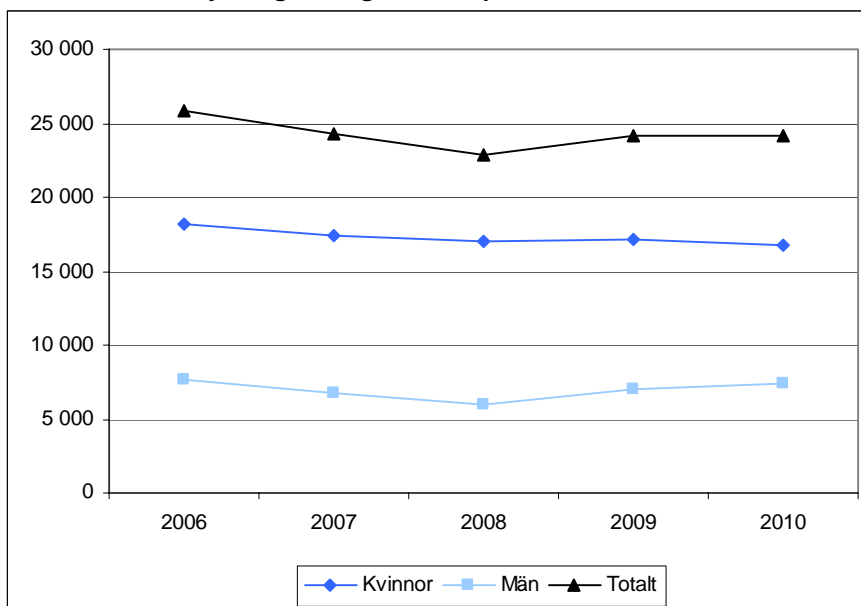
Utbetalningarna av studiemedel uppgick 2010 till 22,5 miljarder kronor, vilket är en ökning med 7 procent jämfört med 2009. Utbetalningarna av lån ökade med 8 procent och utbetalningarna av bidrag ökade med 5 procent under året. Ökningen av utbetalningarna är större än ökningen av antalet studerande, vilket beror på den höjning av studiemedlen som genomfördes den 1 januari 2010. Höjningen utgjordes till största delen av lån. Det förklarar varför utbetalningarna av lån ökade mer än utbetalningarna av studiebidrag. Denna utveckling väntas fortsätta under 2011 då studiemedlens lånedel återigen kommer att höjas.

Vuxenutbildning på grundskolenivå

Antalet studiemedelstagare på grundskolenivå uppgick 2010 till 24 100 personer, vilket i stort sett är samma som 2009. Antalet studerande har dock minskat med 1 700 personer sedan 2006.

²¹ Se exempelvis Skolverket (2010).

Diagram 5.1 Antal studerande på grundskolenivå med studiemedel eller rekryteringsbidrag, fördelat på kön, 2006–2010

Av de studerande på grundskolenivå under 2010 var hela 69 procent kvinnor. Andelen kvinnor har dock minskat sedan 2008 då kvinnorna utgjorde 74 procent av de studerande.

De flesta studerande på grundskolenivå finns inom den kommunala vuxenutbildningen. Under 2010 studerade 21 400 personer inom kommunal vuxenutbildning, medan 2 800 personer studerade på folkhögskola.

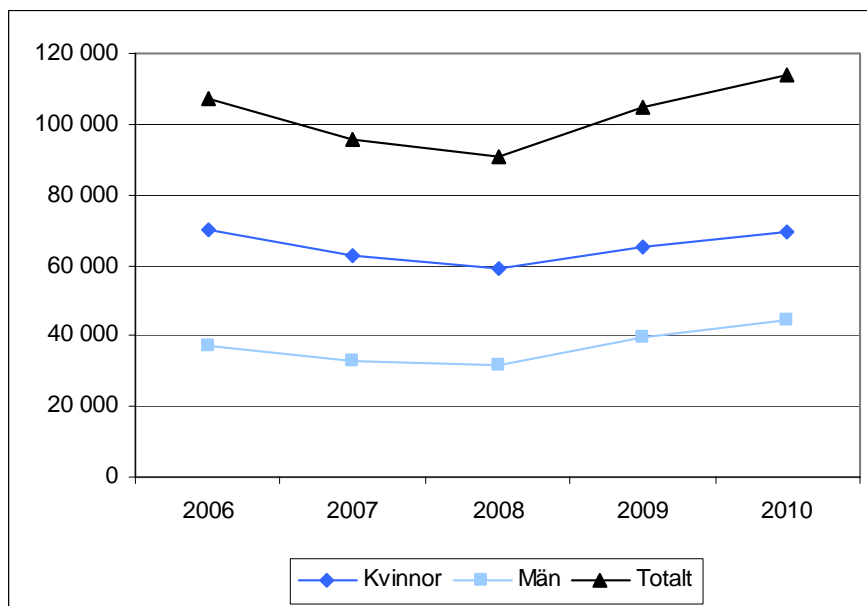
En majoritet av studiemedelstagarna på grundskolenivå har invandrat till Sverige. Enligt en enkätundersökning som CSN genomförde under 2010 hade 71 procent av de studerande invandrat till Sverige. Troligen är andelen invandrade ännu högre, eftersom det kan antas att de personer som har invandrat besvarade enkäten i mindre utsträckning än övriga.

De som studerar med studiemedel på grundskolenivå är äldre än studerande på andra nivåer. Under 2010 var 56 procent av de studerande äldre än 30 år, medan 20 procent var äldre än 40 år. Av de studerande har 52 procent barn. CSN genomförde under 2010 en särskild studie av studiemedlen för grundskolestudier. Denna studie refereras i avsnitt 5.12.

Vuxenutbildning på gymnasienivå

Antalet studerande på gymnasienivå uppgick 2010 till 114 100 personer, vilket är en ökning med 8 900 studerande eller 8 procent jämfört med 2009.

Diagram 5.2 Antal studerande på gymnasienivå med studiemedel eller rekryteringsbidrag, fördelat på kön, 2006–2010

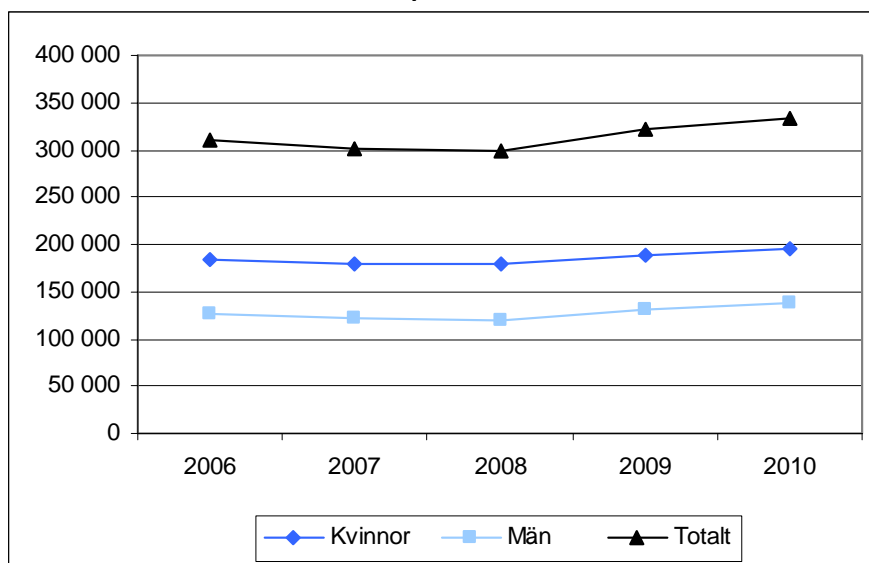
De senaste två åren har antalet studerande på gymnasienivå ökat med hela 26 procent. Den antalsmässigt största ökningen har skett inom den kommunala vuxenutbildningen. Andelsmässigt har dock ökningen varit större inom kategorin ”övriga utbildningar”, det vill säga kompletterande utbildningar och basårsutbildningar. De som studerar med studiemedel på övriga utbildningar har ökat med 28 procent de senaste två åren. Flest studerande på gymnasienivå – 77 300 personer – studerar inom den kommunala vuxenutbildningen.

Av de studerande är 61 procent kvinnor och 39 procent män. En majoritet av de studerande – 52 procent – är yngre än 25 år, medan 29 procent är 30 år eller äldre och 12 procent är 40 år eller äldre. Åldersfördelningen har varit förhållandevis oförändrad de senaste åren. Av de studerande har 28 procent barn.

Utbildning på eftergymnasial nivå i Sverige

Under 2010 var det fler studerande på eftergymnasial nivå i Sverige med studiemedel än någonsin tidigare. Hela 333 400 studerande hade studiemedel under året, vilket var fler än det tidigare rekordåret 2004.

Diagram 5.3 Antal studerande på eftergymnasial nivå i Sverige med studiemedel, fördelat på kön, 2006–2010

Under 2010 ökade antalet studerande med 4 procent. Det innebär att ökningstakten avtog jämfört med 2009 då antalet studiemedelstagare ökade med 7 procent. Hela ökningen kan hänföras till att många påbörjade sina studier läsåret 2009/10. CSN bedömer att ökningen beror på att det försämrade arbetsmarknadsläget har ökat efterfrågan på utbildning, att stora ungdomskullar lämnat gymnasieskolan och att direktövergången till högskolan från gymnasieskolan ökat.²²

Under det andra kalenderhalvåret 2010 fick 223 600 studerande i högskoleutbildning i Sverige studiemedel. Det är en minskning med 2 000 personer jämfört med motsvarande period 2009. Minskningen beror framför allt på de skärpta regler för prövning av studieresultat som infördes den 1 juli 2010.²³

Tabell 5.5 Antal studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå i Sverige fördelat på skolform, 2004–2010

År	KY/YH ²⁴	Högskola	Övriga ²⁵	Totalt ²⁶
2004	17 915	296 855	7 577	322 349
2005	20 862	291 629	8 130	320 622
2006	24 166	279 195	8 552	311 913
2007	27 746	267 054	8 534	303 334
2008	29 749	262 431	8 950	301 130
2009	31 858	282 124	9 171	323 153
2010	33 207	293 670	8 618	335 495

²² Högskoleverket (2010); <http://www.skolverket.se> den 2 februari 2011.

²³ För mer information, se avsnitt 5.8.

²⁴ Kvalificerad yrkesutbildning och yrkeshögskola.

²⁵ I kategorin ”övriga” ingår utbildningar vid folkhögskola, kompletterande utbildningar och övriga eftergymnasiala utbildningar.

²⁶ En studerande kan under ett år studera inom flera skolformer. Under 2010 var det 2 100 personer som studerade inom mer än en skolform.

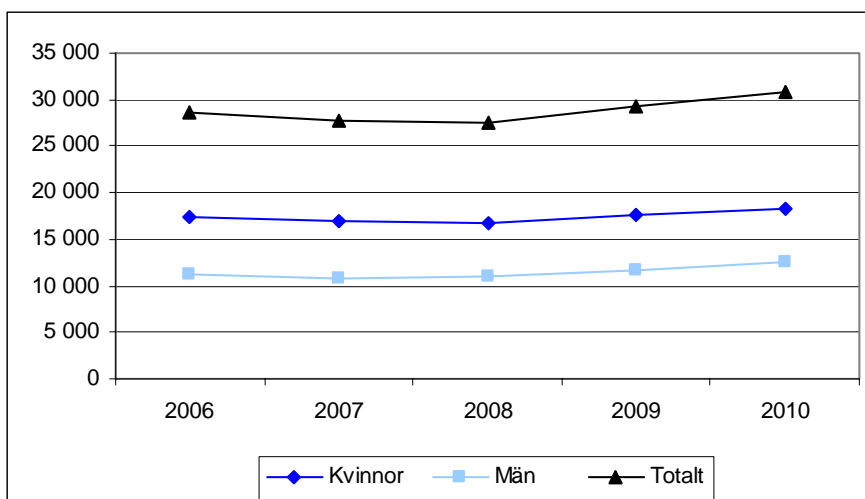
Den antalsmässigt största ökningen av studerande skedde inom högskolan. Andelsmässigt ökade de studerande inom högskolan ungefär lika mycket som inom den kvalificerade yrkesutbildningen och yrkeshögskolan.

Av de studerande på eftergymnasial nivå var 57 procent yngre än 25 år och 17 procent 30 år eller äldre. Andelen studerande under 25 år har ökat med 2 procentenheter mellan 2009 och 2010. Av de studerande hade 13 procent barn.

Studier utomlands på eftergymnasial nivå

Antalet utlandsstuderande med studiemedel uppgick 2010 till 30 800, vilket är en ökning med 5 procent jämfört med 2009. Det är andra året i följd som antalet utlandsstuderande ökade efter flera år med ett minskande antal. Fortfarande är dock antalet utlandsstuderande mindre än i slutet av 1990-talet då över 32 000 personer studerade utomlands med studiemedel.

Diagram 5.4 Antal utlandsstuderande med studiemedel, fördelat på kön, 2006–2010

Av dem som studerade utomlands med studiemedel studerade 500 på gymnasienivå och 30 300 på eftergymnasial nivå. I den fortsatta redovisningen i detta avsnitt behandlas enbart studerande på eftergymnasial nivå.

Av de utlandsstuderande är 59 procent kvinnor. Antalet män ökade dock mer än antalet kvinnor mellan 2009 och 2010.

CSN bedömer att det ökande antalet utlandsstuderande beror på de senaste årens lågkonjunktur och de stora ungdomskullar som har lämnat gymnasieskolan de senaste åren.

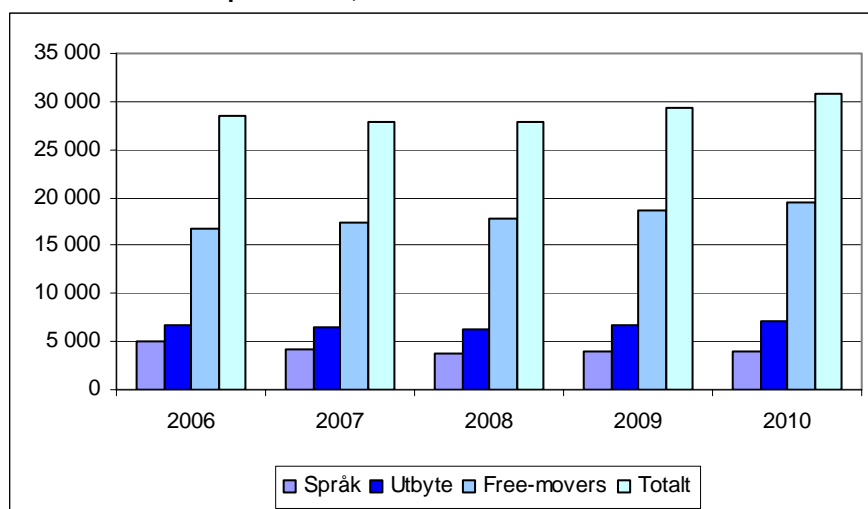
Utländsstuderande är i genomsnitt yngre än studerande i Sverige. Av de utländsstuderande som studerade på eftergymnasial nivå under 2010 var 65 procent yngre än 25 år och bara 7 procent 30 år eller äldre. Få utländsstuderande har barn. Under 2010 var det 2 procent av de studerande som fick tilläggsbidrag för barn.

De utlandsstuderande delas här in i tre grupper:

- utbytesstuderande
- free-movers
- studerande på språkkurser

Utbytesstuderande är studerande som läser en del av sin svenska utbildning i utlandet. Så kallade free-movers är studerande som själva ordnar en utbildningsplats på en utländsk skola. Språkkurser är språkstudier som inte är akademiska, men som trots det räknas som eftergymnasiala.

Diagram 5.5 Antal utlandsstuderande på eftergymnasial nivå med studiemedel fördelat på utbytesstudier, free-movers och språkkurser, 2006–2010

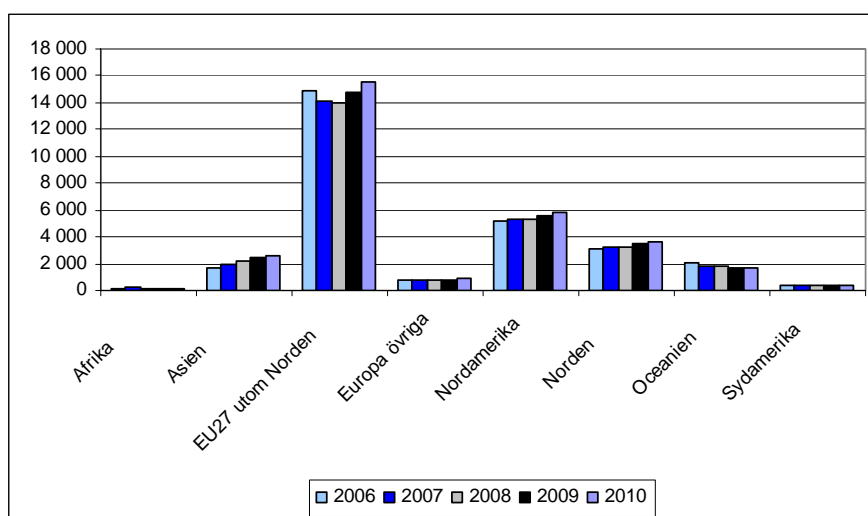

Både antalet utbytesstuderande och antalet free-movers ökade med lite mer än 5 procent mellan 2009 och 2010. Antalet studerande på språkkurser fortsatte dock att minska. Den långsiktiga trenden är att andelen free-movers ökar och att andelen studerande på språkkurser minskar. Andelen studerande på utbytesprogram har varit relativt konstant under 2000-talet.

Antalet språkstudier har halverats efter studiestödsreformen 2001, vilket sannolikt till stor del beror på den skärpta gränsen för hur länge studiemedel kan lämnas. Utlandsstuderande anger i större utsträckning än studerande i Sverige att de med hänsyn till veckogränsen planerar sina studier mer noggrant.²⁷ Detta kan leda till att de väljer bort språkkurser som inte ingår i den egentliga utbildningen.

²⁷ CSN (2010a).

Diagram 5.6 Antal utlandsstuderande på eftergymnasial nivå med studiemedel, fördelat på världsdel, EU utom Norden, Norden och övriga Europa, 2006–2010

Av de svenska utlandsstuderande är det mer än hälften som studerar i ett annat EU-land, även om studerande i Norden undantas. Den andel som studerar i ett annat EU-land har varit relativt oförändrad de senaste åren. Andelen studerande i Asien, Nordamerika och Norden har ökat mellan 2006 och 2010. Den andel av studiemedelstagarna som studerar i Australien och Nya Zeeland har dock minskat.

I Asien är det en hög andel – hela 44 procent – som studerar på språkkurser. Även inom EU är det en relativt hög andel som studerar på språkkurser. I Nordamerika och Oceanien läser mer än 75 procent av de studerande som free-movers. I Norden är 9 av 10 studerande free-movers.

Av de utlandsstuderande studerar tre fjärdedelar i de tio länder som tar emot flest svenska studerande.

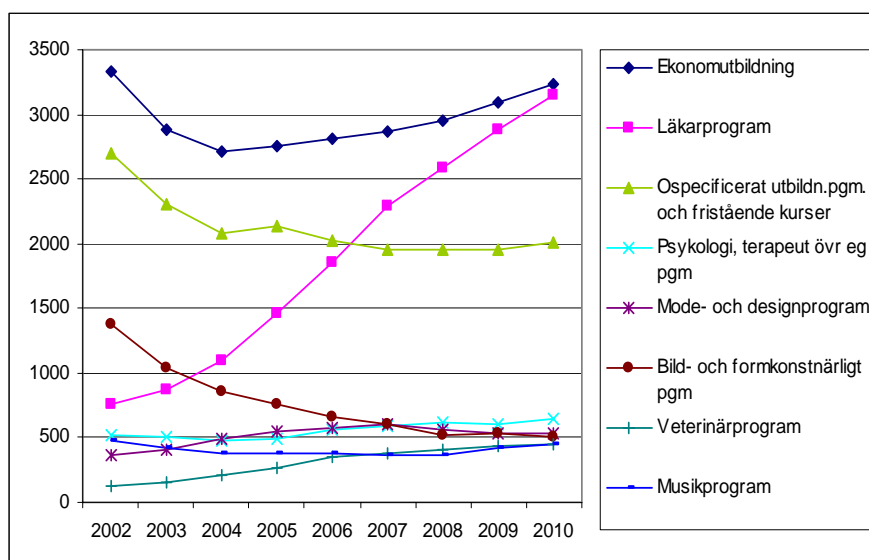
Tabell 5.6 Antal utlandsstuderande på eftergymnasial nivå med studiemedel, fördelat på de tio största länderna samt kön, 2010

Land	Kvinnor	Män	Totalt
Storbritannien	3 907	2 077	5 984
USA	2 873	2 336	5 209
Danmark	1 664	768	2 432
Spanien	1 338	523	1 861
Frankrike	1 178	455	1 633
Australien	978	597	1 575
Polen	650	583	1 233
Tyskland	651	453	1 104
Norge	571	302	873
Japan	259	551	810

De fem länder som tar emot flest svenska studerande har varit oförändrade de senaste fem åren, förutom att Frankrike har passerat Australien som det femte största landet. Antalet studiemedelstagare i Polen har fördubblats på fem år och Japan har tagit en plats bland de tio största länderna på bekostnad av Italien. I flera länder är det nästan dubbelt så många kvinnor som män som studerar. Undantaget är Japan, där männen är mer än dubbelt så många som kvinnorna.

En undersökning som CSN har genomfört tillsammans med Utredningen om ett rättvisare och enklare studiemedelssystem för utlandsstudier i en globaliserad värld (U 2009:08) visar att valet av studieland har olika grunder för olika studerande.²⁸ De vanligaste faktorer som spelar in vid valet av studieland är att man vill studera landets språk, att man är intresserad av landets kultur, att den svenska högskola man går på har ett utbytesprogram i landet och att den utbildning man ville gå fanns i landet. Studiemedelssystemets utformning har mycket liten betydelse för vilket land de studerande väljer. Undersökningen refereras mer utförligt i avsnitt 5.12.

Diagram 5.7 Antal free-movers med studiemedel, fördelat på utbildning, 2002–2010

CSN har inte tillgång till några uppgifter om vilka ämnen eller utbildningar utbytesstuderande studerar. För free-movers finns det dock sådana uppgifter. Dessa visar att flest utlandsstuderande studerar på ett ekonomiprogram. Antalet läkarstuderande har dock ökat kraftigt och är nu i princip lika stort som antalet ekonomistuderande. Totalt sett är ämnen inom humaniora och samhällsvetenskap vanligast bland de utlandsstuderande. Det är däremot relativt få utlandsstuderande som studerar tekniska ämnen.

²⁸ CSN (2010a).

Studiestödsnyttjandet

Alla som studerar har inte studiemedel. Många försörjer sig på annat sätt, vilket är särskilt vanligt för dem som studerar i liten omfattning. CSN har hämtat uppgifter om studiedeltagandet från Statistiska centralbyrån (SCB)²⁹ och utifrån dessa räknat ut hur stor del av de studerande som har studiestöd. Tyvärr föreligger det en viss eftersläpning av uppgifterna, vilket gör att de senast tillgängliga uppgifterna avser höstterminen 2009. Här redovisas några av de största utbildningsformerna.

Tabell 5.7 Andel studerande som har studiestöd¹, fördelat efter utbildningsform, procent, 2006–2010

Utbildningsform	2006	2007	2008	2009
Komvux	38	39	41	46
Folkhögskola (långa kurser)	54	54	57	59
Grundläggande högskoleutbildning	69	67	65	66

¹ Rekryteringsbidrag inkluderas till och med 2007.

Det är framför allt inom den kommunala vuxenutbildningen som studiestödsnyttjandet har ökat de senaste åren. En förklaring är att fler studerar på yrkesinriktad vuxenutbildning som ofta bedrivs på heltid. En annan förklaring kan vara att en högre andel av de studerande de senaste åren var arbetslösa innan de började studera. Det är troligt att de därför har studierna som sin huvudsakliga sysselsättning och att förhållandevis många saknar andra inkomster. Antalet utlandsstuderande utan studiemedel är okänt.

5.3 Studiebidrag

Regler och syfte

Studiemedel består av en bidragsdel och en frivillig lånedel. År 2010 var totalbeloppet 2 035 kronor per vecka. Bidragets andel av det totala studiemedelsbeloppet har successivt höjts sedan studiemedelssystemet infördes. Efter en höjning av studiemedlens lånedel den 1 januari 2010 minskade dock bidragsdelen. Under 2010 var bidragsdelen drygt 33 procent av totalbeloppet, vilket innebar 674 kronor i veckan. Studiemedlen följer kostnadsutvecklingen i samhället genom att de är kopplade till prisbasbeloppet. Prisbasbeloppet sänktes 2010, vilket dock med marginal kompensades av höjningen av studiemedlen.

Motivet för att ge studiestöd som bidrag är dels att öka rekryteringen till studier, dels att minska skuldbördan för de studerande. Dessa motiv har ansetts särskilt starka inom vuxenutbildningen. I studiemedelssystemet finns det därför förutom det generella bidraget även ett högre bidragsbelopp som 2010 utgjorde drygt 77 procent av totalbeloppet.

²⁹ Hämtat från Statistiska centralbyrån, <http://www.scb.se>, den 3 februari 2011.

Det högre bidraget lämnas till studerande som är minst 25 år gamla.³⁰ Bidraget är begränsat till den summa som årligen avsätts för ändamålet och det lämnas i den turordning ansökningarna kommer in till CSN. Det högre bidraget fördelades under 2010 i fyra så kallade kvotgrupper:

- studerande på grundskole- eller gymnasienivå som saknar sådan utbildning
- studerande som repeterar studier på grundskolenivå
- studerande på yrkesinriktad vuxenutbildning³¹
- studerande på en utbildning som leder till specialpedagogexamen eller på en specialpedagogisk påbyggnadsutbildning.³²

År 2006 infördes ett tilläggsbidrag till studerande med barn. Tilläggsbidraget ska underlätta den ekonomiska situationen för studerande med barn och därmed också förbättra för de barn som lever i ekonomiskt utsatta familjer. Tilläggsbidragets storlek bestäms av antalet barn. Under 2010 lämnades tilläggsbidrag med 127 kronor i veckan för ett barn, 207 kronor i veckan för två barn och 249 kronor i veckan för tre barn. För den som har mer än tre barn beviljades ytterligare 42 kronor per vecka och barn.

Under perioden 2003–2006 fanns det ett rekryteringsbidrag som företrädesvis beviljades studerande på grundskole- och gymnasienivå. Rekryteringsbidraget bestod enbart av bidrag med en nivå som antingen motsvarade fullt studiemedel eller fullt studiemedel och tilläggsbidrag. Vissa studerande fick övergångsvis rekryteringsbidrag även under 2007. Rekryteringsbidraget finns med i redovisningen i förekommande fall.

Generellt bidrag och högre bidrag

Under 2010 var det 432 100 studerande som fick studiemedel med generellt bidrag och 41 800 studerande som fick studiemedel med högre bidrag.

Tabell 5.8 Studerande i Sverige med generellt och högre bidrag fördelat på kön, antal, 2009

	Kvinnor	Män	Totalt ¹
Generellt bidrag	253 325	178 732	432 057
Högre bidrag	29 531	12 245	41 776
Totalt	282 856	190 977	473 833

¹ En studerande kan under året ha både generellt och högre bidrag och därmed återfinnas i båda kategorierna.

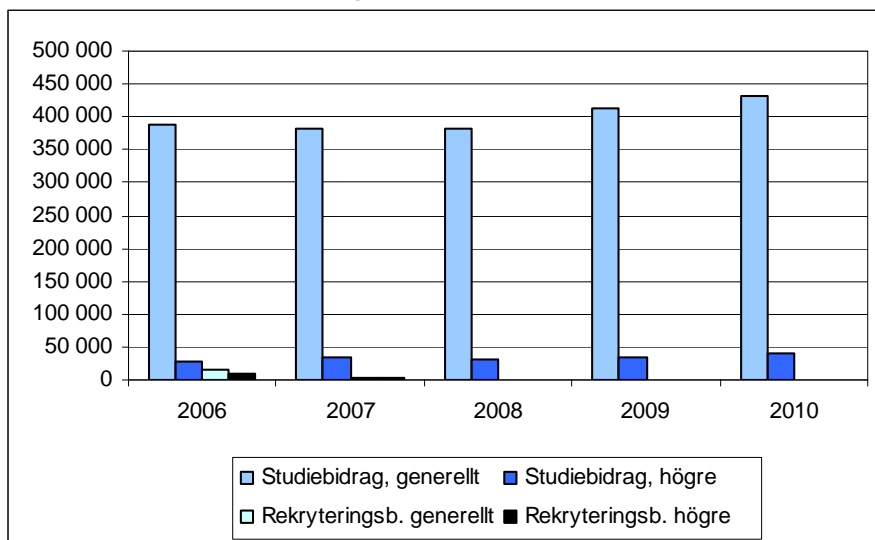
Av dem som får det högre bidraget är 71 procent kvinnor. Andelen kvinnor som får det högre bidraget minskade något mellan 2009 och 2010.

³⁰ Från och med 2011 kan studiemedel även ges till arbetslösa ungdomar under 25 års ålder som om de saknar grundskole- eller gymnasieutbildning och är inskrivna i den så kallade jobbgarantin.

³¹ Det högre bidraget för yrkesinriktad vuxenutbildning ingår i en tillfällig satsning som påbörjades den 15 mars 2009 och som gällde till och med 2010. Det högre bidraget riktades till studerande som var minst 25 år och som var arbetslösa vid studiernas början.

³² Från och med 2011 kan det högre bidraget inte längre ges till studerande i specialpedagogik. För vissa studerande kan det högre bidraget dock lämnas enligt övergångsregler till och med den 30 juni 2012.

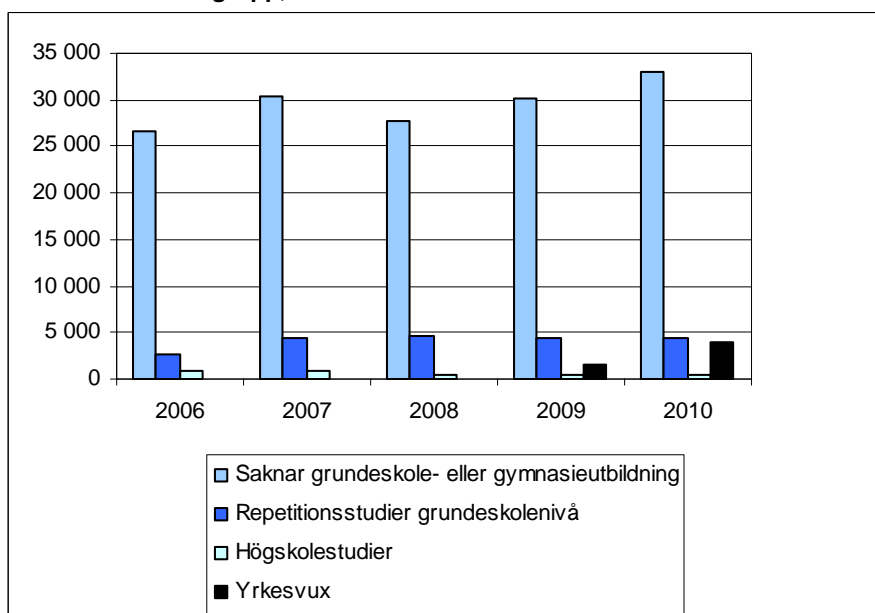
Diagram 5.8 Antal studerande med studiebidrag eller rekryteringsbidrag, fördelat på bidragsnivå, 2006–2010

Antalet studiemedelstagare ökade med 5 procent under 2010. Antalet studerande med det högre bidraget ökade med 15 procent, vilket är mer än genomsnittet. Detta beror på den tillfälliga satsningen med högre bidrag till studerande på yrkesinriktad vuxenutbildning och på den även i övrigt stora ökningen av antalet vuxenstuderande på gymnasienivå. Antalet studerande med generellt bidrag ökade med 4 procent. Den andel av studiemedelstagarna som får det högre bidraget var 9 procent 2010.

De flesta studerande som beviljas studiemedel med den högre bidragsnivån studerar på grundskole- eller gymnasienivå och saknar sedan tidigare grundskole- eller gymnasieutbildning. Detta har bedömts vara den mest prioriterade studerandegruppen och mest pengar avsätts därför årligen för dessa studerande. Hittills har anslaget för högre bidrag aldrig tagit slut för denna studerandegrupp.

Diagram 5.9 Antal studerande med högre bidrag, fördelat på kvotgrupp, 2006–2010

Antalet studerande som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens och som fick högre bidrag ökade med 3 000 personer mellan 2009 och 2010.

De som studerade på en yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning (yrkesvux) prövades först för rätten till det ordinarie högre bidraget. De som inte sedan tidigare hade en treårig gymnasieutbildning eller motsvarande kunde beviljas det ordinarie högre bidraget om de var minst 25 år. Först därefter prövades de sökande för rätten till det särskilda högre bidraget för just yrkesinriktad vuxenutbildning. Studerande inom yrkesvux återfinns därför både i kvotgruppen för studerande som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens och i kvotgruppen för yrkesinriktning. Dessutom återfinns yrkesvuxstuderande bland dem som har generellt bidrag. Studiemedel med det generella bidraget beviljades studerande inom yrkesvux som ännu inte var 25 år, som läste yrkesvuxkurser i mindre omfattning än 75 procent av heltid eller som inte var arbetslösa vid studiernas början. Att studerande inom yrkesvux återfinns med båda typerna av bidrag och i olika kvotgrupper har försvårat framtagandet av statistik.

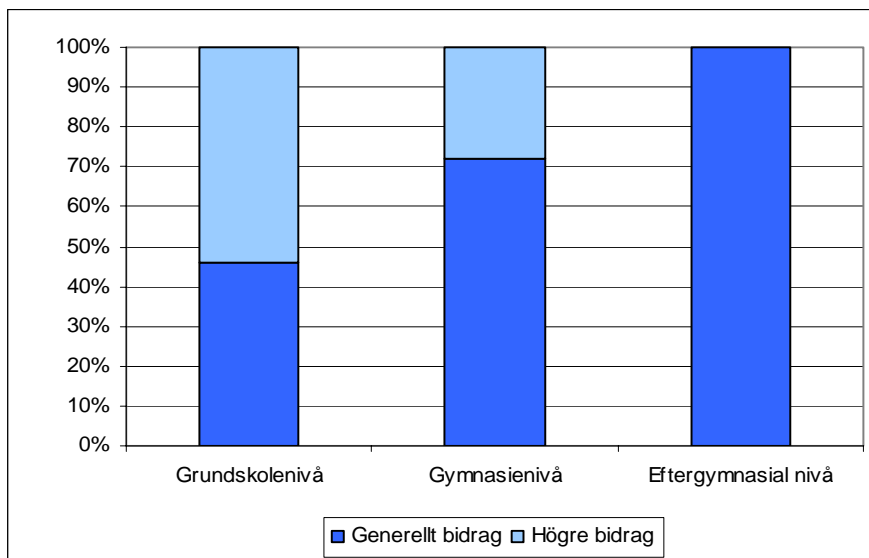
Under 2010 beviljades högre bidrag till 4 000 personer som studerade på en yrkesvuxutbildning och som sedan tidigare hade en treårig gymnasieutbildning eller motsvarande, det vill säga i den särskilda kvotgruppen för yrkesvux. Det är en ökning med 2 400 studerande jämfört med 2009. Utöver detta bedömer CSN att 6 200 personer som studerade på en yrkesvuxutbildning fick det ordinarie högre bidraget under 2010. Av de studerande inom yrkesvux fick 9 100 generellt bidrag, vilket i de flesta fall berodde på att de var yngre än 25 år.

Av dem som fick högre bidrag i den särskilda kvotgruppen för yrkesinriktad vuxenutbildning var 66 procent kvinnor. Andelen kvinnor minskade med 4 procentenheter jämfört med 2009.³³

Antalet studerande minskade något i kvotgruppen för repetitionsstudier på grundskolenivå och i kvotgruppen för högskolestudier. Efterfrågan på högre bidrag för repetitionsstudier på grundskolenivå var dock stor och de medel som avsattes räckte inte till samtliga sökande. Under 2010 avsattes 122 miljoner kronor, men pengarna tog, i likhet med flera tidigare år, slut redan under våren. Nya sökande som kom in med ansökningar efter den 3 maj 2010 beviljades därför studiemedel med den generella bidragsnivån. Detta ledde till att 2 200 grundskolestuderande som uppfyllde de formella villkoren ändå inte fick det högre bidraget. CSN bedömer att efterfrågan kommer att vara stor även kommande år.

³³ CSN har enligt uppdrag i myndighetens regleringsbrev att senast den 1 augusti 2011 redovisa en särskild uppföljning av det högre bidragets betydelse för satsningen på yrkesvux. CSN återkommer då med en betydligt mer detaljerad redogörelse om studiemedel för yrkesvuxutbildning.

Diagram 5.10 Fördelning mellan generellt och högre bidrag fördelat på studienivå, andel i procent, 2010

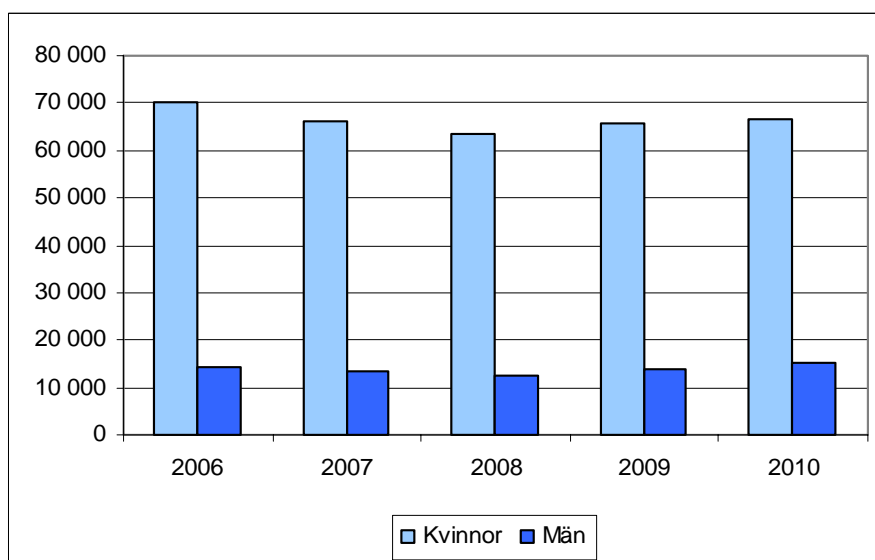

Andelen studerande som får studiemedel med det högre bidraget är 54 procent på grundskolenivå och 28 procent på gymnasienivå. Under 2010 var det fortfarande 500 studerande på eftergymnasial nivå som fick det högre bidraget, vilket motsvarar 0,2 procent av samtliga studiemedelstagare på den nivån. Högre bidrag för studier på högskolenivå lämnas inte från och med 2011.³⁴

Tilläggsbidrag till studerande med barn

Under 2010 hade 81 400 studerande med barn även tilläggsbidrag. Det är en ökning med 2 procent respektive 7 procent jämfört med 2009 och 2008. Antalet studerande med barn har inte ökat lika mycket som antalet studerande utan barn, vilket främst beror på att antalet yngre studerande har ökat mer än antalet äldre.

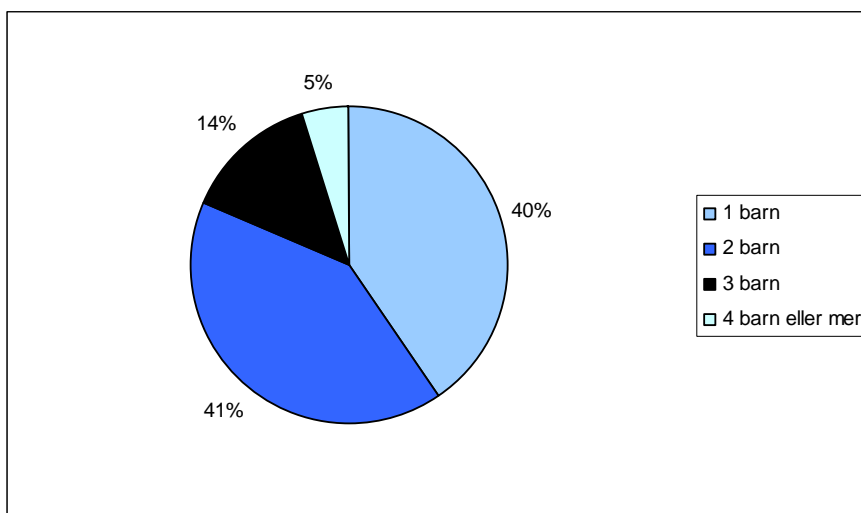
Diagram 5.11 Antal studerande med tilläggsbidrag, fördelat på kön, 2006–2010

³⁴ Det högre bidraget kan övergångsvis lämnas för viss specialpedagogisk högskoleutbildning, dock längst till och med den 30 juni 2012.

Av dem som får tilläggsbidrag är hela 82 procent kvinnor. Könsfördelningen har inte förändrats mer än marginellt under de år som tilläggsbidraget har funnits. En tidigare CSN-studie visar att männen däremot är överrepresenterade bland de studerande föräldrar som har barn i åldern 0–1 år. Detta beror på att kvinnan ofta är hemma med barnet det första året efter födseln samtidigt som mannen fortsätter att studera.³⁵

Diagram 5.12 Antal barn per studerande med tilläggsbidrag, andelar i procent, 2010

Antalet barn per studerande med tilläggsbidrag var under 2010 i genomsnitt 1,8 barn. Sammanlagt hade studiemedelstagarna 147 500 barn.

Om båda föräldrarna studerar med studiemedel, lämnas tilläggsbidrag endast till den ena föräldern. Under 2010 studerade båda föräldrarna i 2 500 fall, vilket innebär att lika många föräldrar inte kunde få tilläggsbidrag på grund av att bidraget tilldelades den andra föräldern.

5.4 Lån under studietiden

Regler och syfte

Utbildning ger oftast avkastning både för samhället och för den studerande. Kostnaderna för studierna delas därför mellan samhället och den studerande. Av denna anledning består studiemedlen av både bidrag och lån. Det finns två olika grundlånebelopp beroende på om den studerande har det generella eller det högre bidraget. Studerande med generellt bidrag kunde 2010 få grundlån med 1 361 kronor i veckan och studerande med högre bidrag kunde få lån med 467 kronor i veckan. För utlandsstuderande varierar lånebeloppet med kostnadsläget i olika länder.

Utöver grundlån kan vissa studerande även få tillägglån. Tillägglånet syftar till att förstärka studiestödet främst för vuxna som har varit ute i arbetslivet. Tillägglånet lämnas med 0,99 procent av prisbasbeloppet per vecka, vilket under 2010 innebar 419 kronor. För att få tillägglån måste den studerande ha haft en inkomst på minst 175 960 kronor under kalenderåret före studiernas början. Tillägglån ges under högst 120 veckor till studerande i Sverige som är 25 år eller äldre.

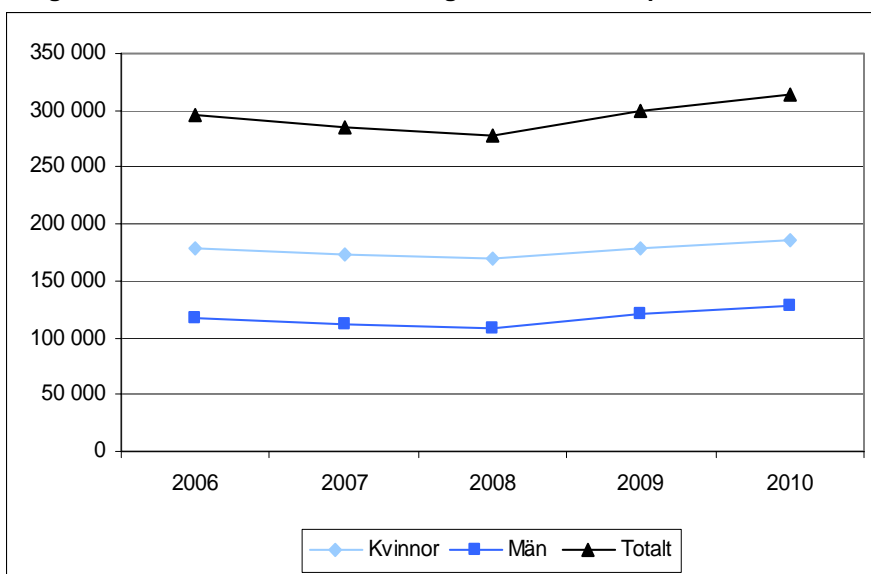
³⁵ CSN (2009).

En studerande kan även få merkostnadslån för vissa merkostnader i samband med studierna. Lånet lämnas bland annat för kostnader för resor, dubbel bosättning och för undervisningsavgifter. Studerande vid vissa högskoleutbildningar i musik kan dessutom få merkostnadslån för att köpa eller renovera ett musikinstrument.

Grundlån

Under 2010 valde 313 700 studiemedelstagare att ta lån. Det är en ökning med knappt 5 procent jämfört med 2009. Ökningen var marginellt mindre än antalet nya studiemedelstagare vilket innebär att lånebenägenheten minskade något.

Diagram 5.13 Antal studerande med grundlån fördelat på kön, 2006–2010

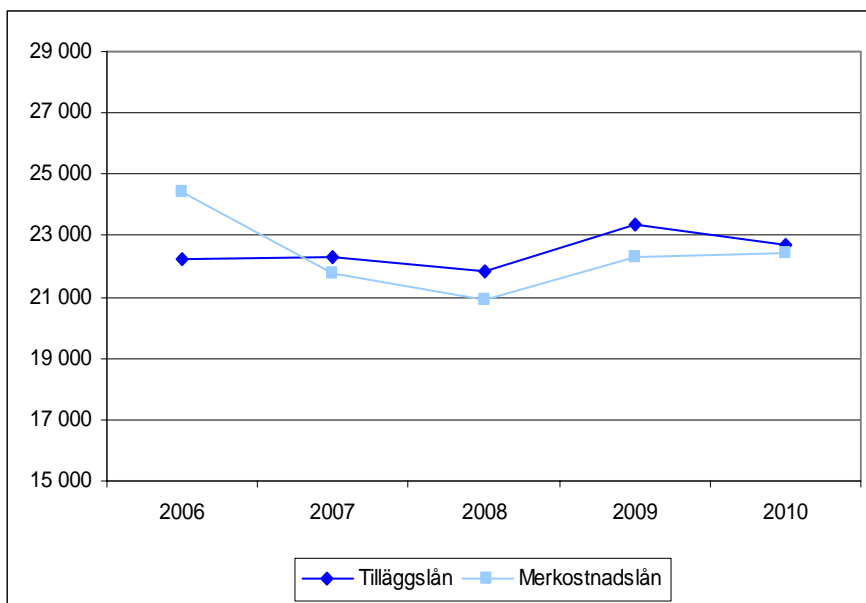

Både antalet män och antalet kvinnor med lån ökade under 2010. Andelen män som tog lån ökade, medan andelen kvinnor som lånade minskade. Av dem som tog lån hade 297 000 det generella bidraget och 20 100 det högre bidraget.

Tilläggs lån och merkostnads lån

Antalet studerande som valde att ta tilläggs lån minskade och antalet studerande med merkostnads lån ökade bara marginellt under 2010, trots att både antalet studiemedeltagare och antalet som tar lån ökade under året.

Diagram 5.14 Antal studerande med merkostnads lån och tilläggs lån, 2006–2010

Antalet studerande som väljer att ansöka om tilläggs lån har i flera år pendlat runt 23 000 personer. Under 2010 betalades det ut tilläggs lån till ett belopp motsvarande 251 miljoner kronor, vilket är en minskning med 10 miljoner kronor jämfört med 2009.

De senaste två årens ökning av antalet studiemedeltagare och antalet låntagare har inte påverkat tilläggs lånet nämnvärt. Detta kan till en del förklaras av att antalet yngre studerande under 25 år – som inte kan få tilläggs lån – har ökat mer än antalet äldre och att lånebenägenheten generellt sett har minskat. Tilläggs lånet gjordes 2006 mer tillgängligt genom att det går att ansöka om tilläggs lån på samma ansökningsblankett som används för ansökan om studiemedel. Denna administrativa förenkling har dock inte påverkat antalet studerande som ansöker om tilläggs lån.

Under 2010 hade 5 procent av studiemedeltagarna och 7 procent av låntagarna tilläggs lån. Av dem med lån som var 25 år eller äldre hade 15 procent tilläggs lån. Vid ett tidigare undersökningstillfälle hade 40 procent av studiemedeltagarna i åldern 25 år eller äldre haft en inkomst före studierna som skulle ge dem rätt till tilläggs lån.³⁶ En majoritet av dem som skulle kunna ta tilläggs lån väljer alltså att avstå. Efterfrågan är därmed relativt begränsad även bland dem som har rätt till lånet.

En enkätundersökning som CSN genomförde hösten 2009³⁷ visar att studerande som är 25 år eller äldre och har tilläggs lån uppfattar sin ekonomiska situation under studierna som sämre än dem i samma åldersgrupp som inte tar tilläggs lån. De som har tilläggs lån

³⁶ CSN (2004).

³⁷ CSN (2010d).

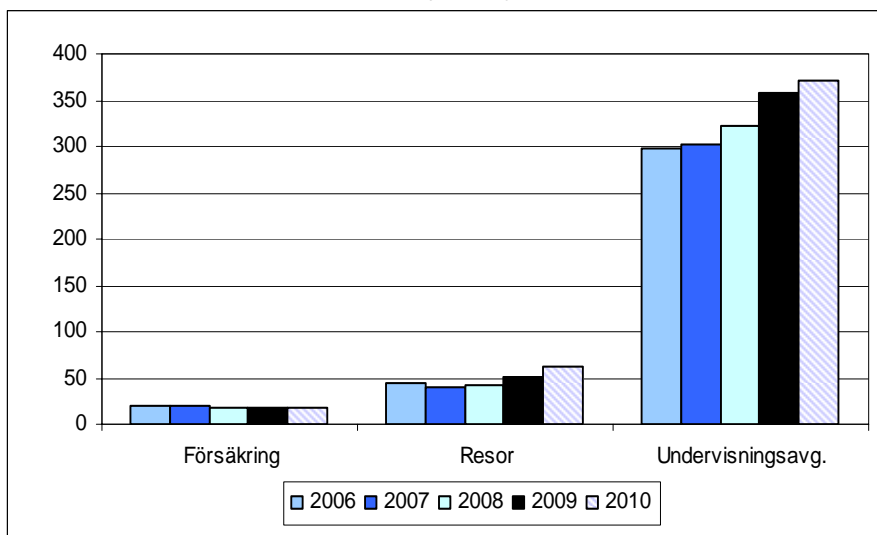
anger också betydligt oftare än övriga att studiestödet var en nödvändighet för att de skulle påbörja sina studier. Av de studerande i åldern 25 år eller äldre som hade tilläggsån svarade hela 80 procent att de inte eller troligen inte skulle ha påbörjat studierna om de inte hade fått studiemedel. Motsvarande andel bland dem som var 25 år eller äldre och som inte hade tilläggsån var 56 procent. De som tar tilläggsån tycks alltså vara i stort behov av lånet och saknar sannolikt alternativa möjligheter att finansiera sina studier.

Under 2010 fick 16 600 personer avslag på sin ansökan om tilläggsån. Den vanligaste avslagsorsaken var att de hade haft för låga inkomster året innan de påbörjade sina studier. Under 2010 fick 8 100 personer avslag på sin ansökan om tilläggsån av detta skäl. Dessutom fick 3 000 personer avslag på grund av att den sökande studerade på deltid eller var under 25 år.

CSN kontrollerar i efterhand att de som får tilläggsån har angett en korrekt inkomstuppgift i samband med sin ansökan. Under 2010 kontrollerade CSN inkomster för inkomståret 2008, vilket ledde till att tilläggsån till ett belopp motsvarande 4 miljoner kronor återkrävdes.

Under 2010 betalades det ut 577 miljoner kronor i merkostnadsån till 22 500 studerande. Både antalet mottagare av merkostnadsån och det utbetalda beloppet har ökat de senaste åren. Trots detta var det 4 000 färre personer som hade merkostnadsån under 2010 jämfört med 2006. Det är framför allt utlandsstuderande som använder sig av merkostnadsån. Av det utbetalda beloppet utgör tre fjärdedelar merkostnadsån till sammanlagt 14 900 utlandsstuderande.

Diagram 5.15 Utbetalda merkostnadsån till utlandsstuderande, fördelat på kostnadstyp, miljoner kronor, 2006–2010

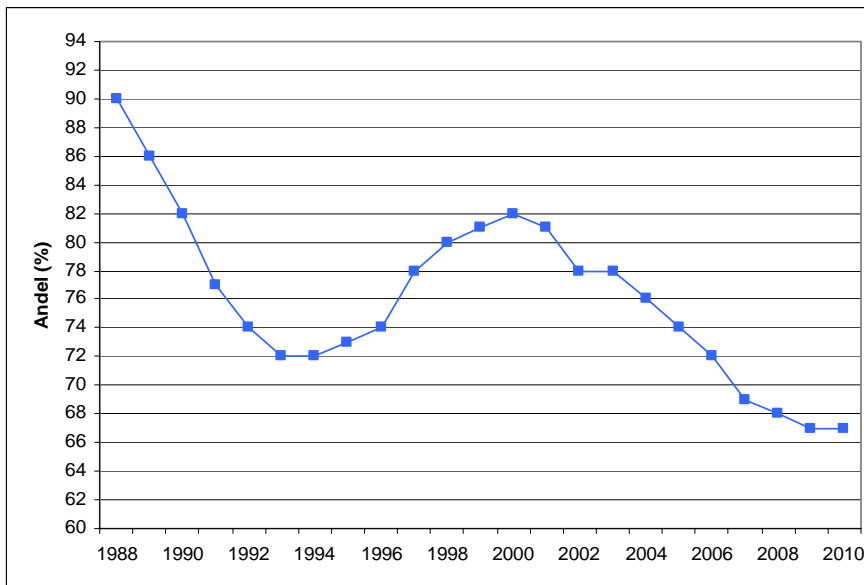
Den vanligaste kostnaden de studerande väljer att ta merkostnadsån för är undervisningsavgifter. Utlandsstuderande beviljades merkostnadsån för undervisningsavgifter motsvarande 372 miljoner kronor under 2010.

Andelen utlandsstuderande som tar merkostnadsån har ökat från 46 procent 2007 till 49 procent 2010. Detta kan jämföras med att 2 procent av dem som studerar på eftergymnasial nivå i Sverige har merkostnadsån.

Lånebenägenhet

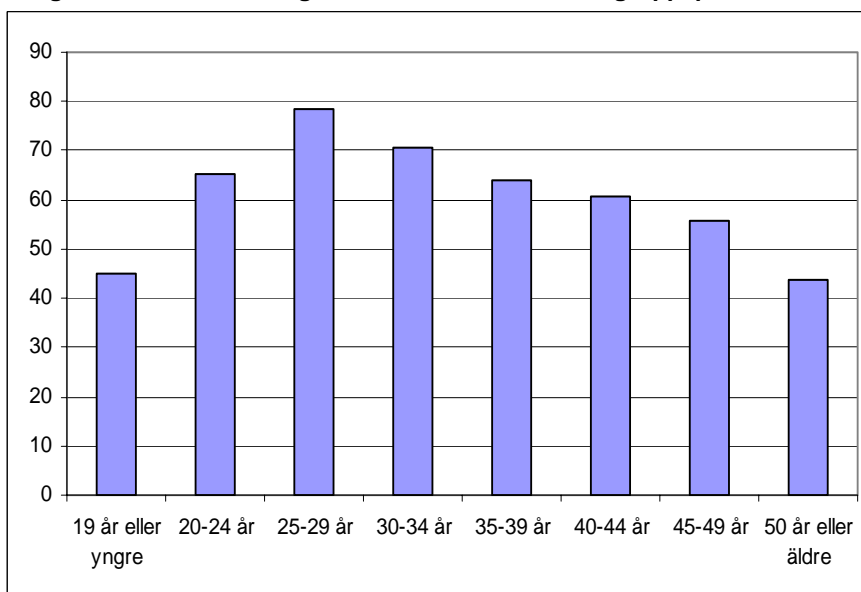
Med lånebenägenhet menas andelen studerande med studiemedel som utöver studiebidrag även har lån. Studiemedelstagarnas benägenhet att ta studielån har minskat kontinuerligt sedan studiestödsreformen 2001. Mellan 2009 och 2010 var minskningen dock marginell. Under 2009 var lånebenägenheten 67,5 procent och under 2010 var den 67,3 procent.

Diagram 5.16 Lånebenägenhet, andel i procent, 1988–2009

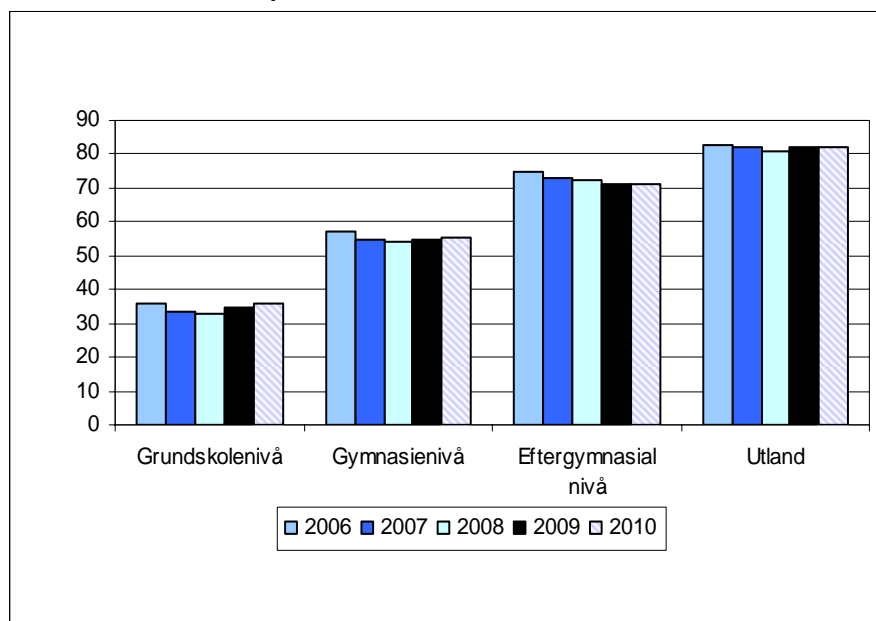
Män med studiemedel tar oftare lån jämfört med kvinnor. Av männen tar 68 procent av männen lån, medan 66,8 procent av kvinnorna gör det. Mäns lånebenägenhet har varit högre än kvinnornas under flera år. Skillnaderna i lånebenägenhet är dock större mellan olika åldersgrupper än mellan könen.

Diagram 5.17 Lånebenägenhet, fördelat efter åldersgrupp, procent, 2010

Studeringe i åldern mellan 25 och 34 år är de som oftast tar lån. Studeringe under 20 års ålder eller över 49 års ålder är de som mest sällan tar lån. Skillnaderna i lånebenägenhet mellan olika åldersgrupper har varit bestående över tid. En bidragande orsak till att lånebenägenheten har minskat de senaste åren är att andelen yngre studeringe i högskolan har ökat.

Diagram 5.18 Lånebenägenhet, fördelad på utbildningsnivå och utland, andel i procent, 2006–2010

Det är stora skillnader i lånebenägenhet mellan studeringe på olika utbildningsnivåer. Av dem som studerar på grundskolenivå väljer endast 36 procent att ta lån jämfört med 71 procent av dem på eftergymnasial nivå i Sverige och 82 procent av dem på eftergymnasial nivå utomlands.

Det var bara bland studeringe på eftergymnasial nivå som lånebenägenheten minskade mellan 2009 och 2010. Bland studeringe på grundskole- och gymnasienivå samt bland utlandsstuderinge har lånebenägenheten i stället ökat de senaste två åren. Det stora antalet studeringe på eftergymnasial nivå i Sverige innebär dock att lånebenägenheten totalt sett har minskat.

Lånebenägenheten varierar alltså över tid, mellan åldersgrupper och mellan studeringe på olika utbildningsnivåer. Ett flertal faktorer måste därför beaktas för att lånebenägenheten ska kunna förklaras. För att en studeringe ska kunna avstå från lån måste han eller hon ha andra möjligheter att försörja sig under studierna, exempelvis besparingar, inkomster från arbete eller stöd från föräldrar eller en partner. Detta är en viktig förklaring till skillnaden i lånebenägenhet mellan olika åldersgrupper. Yngre studeringe har oftare än andra stöd från föräldrar och de bor oftare kvar hemma. Äldre studeringe har oftare än andra stöd från partner, inkomster från arbete eller besparingar. Dessa studeringegrupper behöver därför inte ta lån i lika stor utsträckning som studeringe i de mellanliggande åldersgrupperna.

Att lånebenägenheten varierar över tid kan delvis förklaras av en viss konjunkturkänslighet. Vid högkonjunktur är det lättare att hitta ett arbete vid sidan av studierna. När fler arbetar minskar behovet av lån. Detta samband är dock inte särskilt tydligt över tid, även om lågkonjunkturen 2008–2009 sannolikt har bidragit till att lånebenägenheten inte minskade lika mycket som tidigare. Uppbromsningen har dock motverkats av att andelen yngre i högskolan samtidigt har ökat.

Ytterligare en delförklaring till att lånebenägenheten har minskat sedan 2001 är införandet av det nya annuitetslånet. Studiemedelstagarna överväger nu sitt låntagande mer noggrant jämfört med dem som tog lån på 1990-talet. Fler låntagare nu än tidigare tror också att de kommer att betala tillbaka sina lån och anser att det är viktigt att lånen betalas tillbaka.³⁸ Dessa attityd- och beteendeförändringar, som kan antas bero på lånets utformning, har del i att lånebenägenheten har minskat sedan 2001.

Att studiemedelstagarna noga överväger om de ska ta lån eller inte får även tydligt genomslag i skillnaderna mellan studerande på olika utbildningsnivåer. En förklaring till att studerande på låga utbildningsnivåer förhållandevis sällan väljer att låna kan vara att de har en förhållandevis negativ syn på sin framtida ekonomiska situation. En del studerande på lägre utbildningsnivåer planerar också att fortsätta till eftergymnasiala studier. Genom att avstå från lån kan dessa studerande hålla nere skuldsättningen under den förhållandevis långa utbildningstiden.

Att en högre andel av de utlandsstuderande lånar, jämfört med studerande på eftergymnasial nivå i Sverige, beror sannolikt på att de inte har lika stora möjligheter att arbeta vid sidan av studierna och att deras omkostnader många gånger är större än för dem som studerar i Sverige.

Det är givetvis frivilligt för studiemedelstagarna att välja om de vill ta studielån eller inte. För dem som väljer att ta lån är det även möjligt att låna ett mindre belopp än vad som maximalt är möjligt. Det är dock relativt få låntagare som väljer att göra det. Vanligast är att den studerande antingen avstår från lån eller lånar det maximala beloppet. Av dem som lånade för studier på grundskolenivå under 2010 var det bara 4 procent som lånade mindre än vad som var möjligt. På gymnasienivå var det 5 procent av låntagarna som tog mindre lån och på eftergymnasial nivå var det 7 procent som valde att låna mindre under 2010.

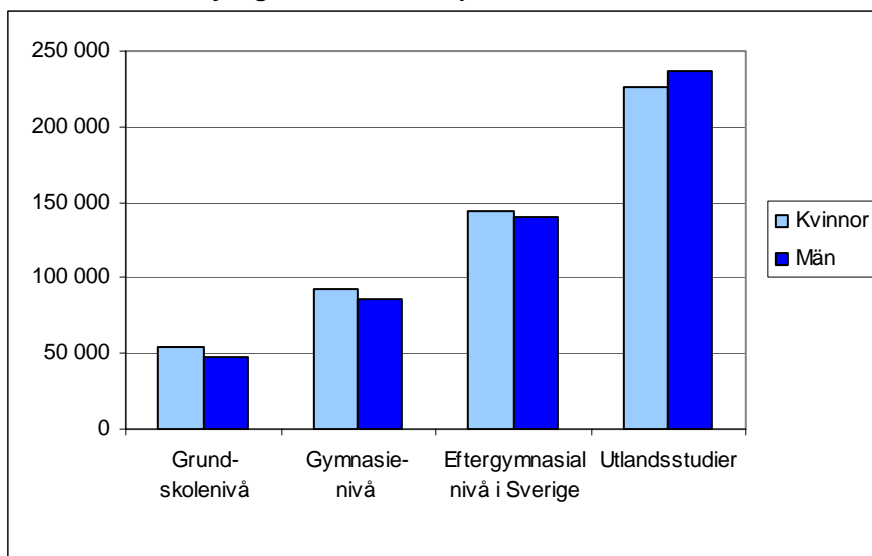
Nya återbetalningsskyldiga låntagare

För att få en bild av hur mycket de studerande lånar under studietiden redovisar CSN nedan uppgifter om studieskulden vid återbetalningens början, det vill säga direkt efter studiernas slut.³⁹ Eftersom skuldsättningen skiljer sig mycket mellan studerande på olika nivåer redovisas skuldsättningen fördelad på utbildningsnivå.

³⁸ CSN (2011).

³⁹ I detta avsnitt beskrivs nya återbetalningsskyldiga låntagares skuldsättning, det vill säga låntagare som precis har avslutat sina studier. Skuldsättning i övrigt och återbetalningen av lån behandlas i kapitel 8.

Diagram 5.19 Genomsnittligt skuld på annuitetslån för nya återbetalningsskyldiga 2011¹, fördelat på studienivå och kön, kronor

¹ Uppgifterna avser samtliga låntagare som har blivit återbetalningsskyldiga på annuitetslånet, inklusive de som har studerat på flera utbildningsnivåer under studietiden. Detta innebär att en person kan ha en studieskuld som gäller flera nivåer och även utlandsstudier. Den genomsnittliga skulden för utlandsstuderande innehåller därmed även lån som de som studerat utomlands har tagit på exempelvis eftergymnasial nivå i Sverige och tvärtom. En del låntagare med annuitetslån har även en studieskuld i något av de äldre lånesystemen, vilket dock inte redovisas i diagrammet.

De studerande som tagit lån för eftergymnasiala studier i Sverige och som börjat betala på sin skuld under 2011 har i genomsnitt lånat 142 500 kronor. Om man bortser från lån tagna vid utlandsstudier stannade skuldsättningen för gruppen på 126 400 kronor. De som helt eller delvis studerade utomlands lånade i genomsnitt 230 200 kronor.

Jämfört med de låntagare som blev återbetalningsskyldiga 2010 har skuldsättningen minskat för nya återbetalningsskyldiga låntagare för samtliga utbildningsnivåer och för studier utomlands, med undantag för de låntagare som studerat på grundskolenivå. Nya återbetalningsskyldiga 2010 som studerat på grundskolenivå hade en genomsnittlig studieskuld på 45 700 kronor jämfört med 51 500 kronor för dem som blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2011. Det beror på att de som blev återbetalningsskyldiga 2011 hade tagit mer lån i samband med gymnasiestudier jämfört med motsvarande låntagare 2010. För de låntagare som har tagit lån i samband med grundskolestudier avser ungefär hälften av skulden grundskolestudier och hälften gymnasiestudier.

Av de låntagare som blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2011 hade 82 procent en skuld som var lägre än 200 000 kronor. Av låntagarna hade mindre än 1 procent en studieskuld som översteg 500 000 kronor.

5.5 Inkomster under studietiden

Regler och syfte

Inom studiemedelssystemet finns det en behovsprövning som innebär att studiemedlen reduceras om den studerandes inkomst överstiger en så kallad fribeloppsgräns. Syftet med fribeloppet är dels att hålla nere kostnaderna för studiemedelssystemet, dels att utgöra en drivkraft för effektiva studier. Fribeloppet bestäms halvårsvis med utgångspunkt i det antal veckor med studiemedel som beviljas. Vid 20 veckors heltidsstudier var fribeloppet 53 000 kronor under 2010. Det innebär att en studerande som hade studiemedel under ett normalt läsår om 40 veckor kunde tjäna 106 000 kronor utan att studiemedlen reducerades. Det motsvarar en månadsinkomst på 8 800 kronor. En studerande som överstiger fribeloppsgränsen får sina studiemedel reducerade med hälften av den inkomst som överstiger fribeloppet.

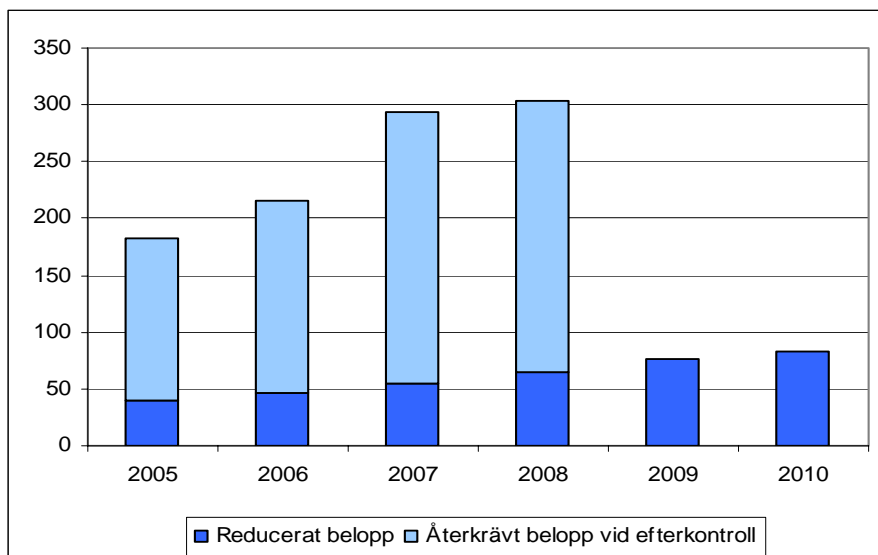
Fribeppet höjdes den 1 januari 2011. Denna höjning behandlas dock inte i denna rapport.

Utveckling

Vid en ansökan om studiemedel ska den sökande beräkna sin inkomst för det eller de kalenderhalvår som ansökan avser. Om den beräknade inkomsten överstiger fribeloppsgränsen får den studerande utbetalningar med reducerade belopp. Om den studerande anmäler en inkomst först efter utbetalningarna är gjorda, kräver CSN tillbaka de studiemedel som har betalats ut för mycket. CSN kontrollerar sedan alla studiemedelstagare mot överskottet i inkomstslagen tjänst, näringsverksamhet och kapital enligt taxeringen för året. Denna kontroll genomförs först när taxeringen blir klar, det vill säga närmare två år efter studieåret. CSN beslutar då om återkrav av studiemedel för dem som har haft inkomster över fribeloppet och som tidigare inte har meddelat detta.

Uppgifterna om reducerade studiemedel delas av ovanstående skäl upp i två delar: uppgifter om de utbetalda belopp som har reducerats utifrån den studerandes egen anmälan och uppgifter om belopp som återkrävts efter kontrollen. De senaste tillgängliga uppgifterna om efterkontroll och återkrav avser studie- och inkomståret 2008.

Diagram 5.20 Reducerade och återkrävda belopp med anledning av inkomster över fribeloppsgränsen, miljoner kronor, 2005–2010

Både de studiemedel som reduceras utifrån de studerades egna inkomstuppgifter och de studiemedel som återkrävs efter kontrollen av taxeringsuppgifter har ökat de senaste åren. Den största ökningen inträffade för inkomståret 2007 då CSN införde en kontroll även av de studiemedelstagare som enbart studerade den ena av årets båda terminer. Någon sådan kontroll hade inte gjorts tidigare. Även för inkomståret 2008 kontrollerade CSN de studiemedelstagare som studerade under en termin. Kontrollen för 2008 genomfördes 2010.

Efterkontrollen för inkomståret 2008 ledde till att CSN återkrävde studiemedel från 21 000 personer till ett belopp motsvarande 238 miljoner kronor. Det var i princip lika mycket som återkrävdes för inkomståret 2007. Under 2008 ökade dock de studerandes egna anmälningar av inkomst, vilket medförde att det sammanlagt reducerade och återkrävda beloppet ökade från 293 miljoner kronor under 2007 till 303 miljoner kronor under 2008.⁴⁰

Under 2010 reducerades de utbetalda studiemedlen med motsvarande 83 miljoner kronor utifrån de inkomstuppgifter som de studerande själva hade anmält. Det reducerade beloppet har ökat under flera år. År 2006 anmälde 13 100 studiemedelstagare en inkomst som ledde till reducerade studiemedel. Under 2010 anmälde 22 500 personer en sådan inkomst, vilket är en ökning med hela 72 procent på fyra år. Ökningen är större än ökningen av antalet studiemedelstagare. En förklaring till att de anmälda inkomsterna ökar kan vara att CSN:s ökade kontroller utgör en drivkraft för studiemedelstagarna att själva anmäla sina inkomster. Utvecklingen bör dock följas under längre tid för att orsakerna till ökningen ska anses säkra.

Av studiemedelstagarna var det sammanlagt 8 procent som antingen fick reducerade studiemedel eller återkrav på grund av att inkomsten översteg fribeloppet under 2008. Det motsvarar 32 000 personer⁴¹

Från och med 2011 kommer antalet personer som får reducerade studiemedel att minska med anledning av att fribeloppsnivån höjs med ungefär 30 000 kronor per år. Förslaget om höjt fribelopp beräknas medföra en utgiftsökning med 50 miljoner kronor för 2011 och med samma belopp 2012.⁴² CSN:s erfarenheter från fribeloppshöjningen 2001 är att andelen studerande som arbetar inte ökar med anledning av en fribeloppshöjning, men att en del studerande väljer att arbeta mer än de gjorde tidigare.⁴³

Arbete vid sidan av studierna

CSN har under 2010 inte gjort någon ny undersökning av de studerandes arbete och inkomster vid sidan av studierna. Enligt CSN:s enkätundersökning 2009 arbetade 41 procent av studiemedelstagarna vid sidan av studierna under vårterminen 2009.⁴⁴

⁴⁰ Utöver vad som redovisas här anmäler ett mindre antal studerande inkomständringar efter att samtliga utbetalningar av studiemedel har verkställts men innan CSN:s efterkontroll.

⁴¹ En och samma studiemedelstagare kan få både reducerade studiemedel och återkrav vid efterkontroll. Siffran är nettoräknad, vilket innebär att den som fått både reducering och ett senare återkrav bara räknas en gång.

⁴² Prop. 2009/10:1.

⁴³ CSN (2004).

⁴⁴ CSN (2010d).

Kvinnor arbetar oftare än män vid sidan av studierna. Det är även stora skillnader mellan studerande på olika utbildningsnivåer. Det är vanligast att högskolestuderande i Sverige arbetar parallellt med studierna. Få studerande på grundskolenivå arbetar vid sidan av studierna. Bland studiemedelstagarna är det vanligast att studerande i åldersgruppen 25–34 år arbetar. Yngre och äldre studerande arbetar i lite mindre utsträckning.

Många studerande arbetar relativt få timmar. Mer än hälften av de studiemedelstagare som arbetar parallellt med studierna arbetar högst 20 timmar i månaden, det vill säga 5 timmar i veckan.

5.6 Ålder och åldersgränser

Regler och syfte

Studerande på grundskole- eller gymnasienivå kan få studiemedel från och med höstterminen det år de fyller 20 år. För studerande på eftergymnasial nivå finns det inte någon nedre åldersgräns.

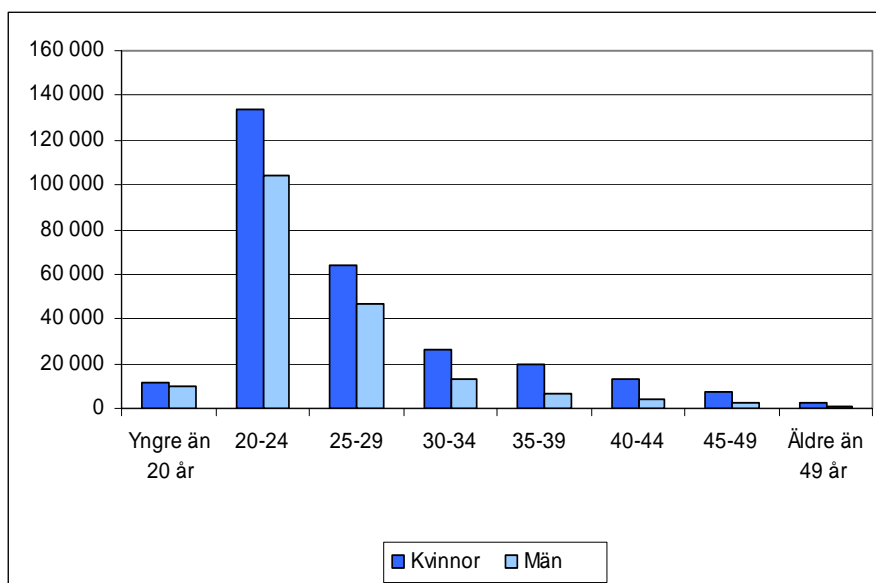
Nästa åldersgräns infaller det år en studerande fyller 25 år. Vissa studerande kan från den åldern få studiemedel med den högre bidragsnivån och även tillägglån. Det finns två övre åldersgränser, där den ena gäller rätten till studiebidrag och den andra rätten att låna. Studiebidrag lämnas som längst till och med det kalenderår en studerande fyller 54 år. Rätten till lån begränsas successivt från och med det år den studerande fyller 45 år. Denna begränsning innebär att det antal veckor som den studerande kan få studielån minskar enligt en så kallad lånetrappa. Den som är 45 år får låna i högst 220 veckor och därefter minskar rätten att låna med 20 veckor för varje år. Den som är 53 år får låna i högst 60 veckor och den som är 54 år i högst 40 veckor. Tidigare tagna studielån minskar möjligheterna att låna. Åldersgränserna för rätten till studiemedel har höjts successivt. Den senaste förändringen gjordes 2006 då åldersgränsen höjdes från 50 till 54 år.

Åldersgränserna syftar till att ge möjligheter till studier relativt långt upp i åldrarna. Åldersgränsen för studielån ska tillgodose behovet för personer i högre åldrar att studera samtidigt som riskerna för att studielån ska skrivas av hålls nere.

Studiemedelstagarnas ålder

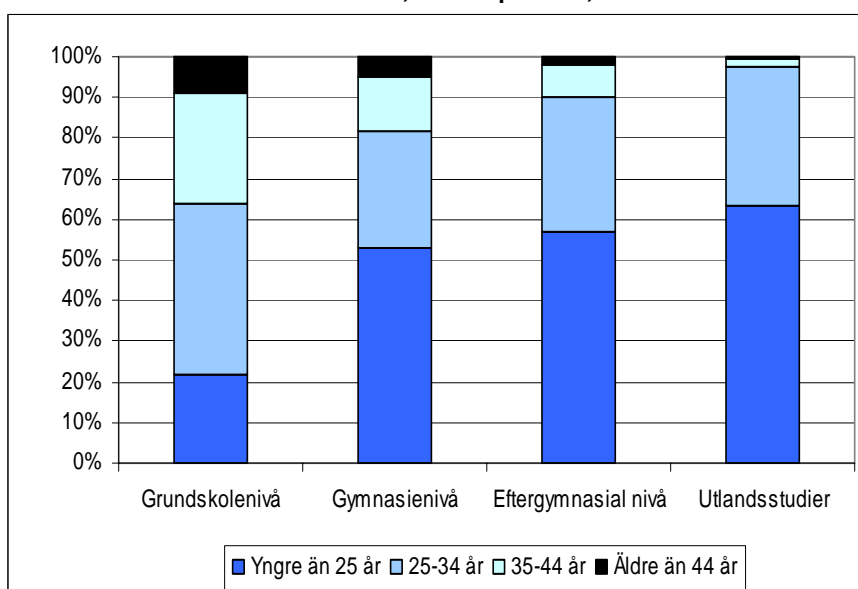
Mer än hälften av dem som studerar med studiemedel är i åldern 20–24 år. Den andel av studiemedelstagarna som är yngre än 25 år har ökat från 53 till 56 procent mellan 2006 och 2010. Under 2010 minskade dock andelen studerande yngre än 20 år något efter att ha ökat kraftigt mellan 2008 och 2009. I övrigt har åldersfördelningen varit förhållandevis oförändrad de senaste fem åren.

Diagram 5.21 Studerande med studiemedel, fördelat på ålder och kön, antal 2010

Andelen kvinnliga studiemedelstagare ökar med stigande ålder. Jämnast är könsfördelningen i den yngsta åldersgruppen där 53 procent av studiemedelstagarna är kvinnor. Bland dem som är 35 år eller äldre är tre fjärdedelar av de studerande kvinnor.

Diagram 5.22 Studerandes ålder, fördelat på åldersgrupp, utbildningsnivå och utlandsstudier, andel i procent, 2010

Åldersfördelningen skiljer sig mellan studerande på olika utbildningsnivåer. Äldst är de som studerar på grundskolenivå. Av de studerande är 60 procent 30 år eller äldre. Yngst är de som studerar utomlands. Av dessa är det bara 7 procent som är 30 år eller äldre. Åldersfördelningen bland studerande på de olika utbildningsnivåerna har varit relativt oförändrad de senaste åren.

Prövningen av åldersgränserna

Under 2010 var det 838 personer som var 54 år eller äldre som ansökte om studiemedel. Merparten av dessa kunde beviljas studiemedel, men sammanlagt 351 personer fick helt eller delvis avslag på sin ansökan på grund av åldersgränsen vid 54 år. Det var i stort sett lika många som fick avslag under 2010 som under 2009.

Över 15 000 studerande som var 45 år eller äldre hade studiemedel under 2010. Av dessa fick 340 helt avslag på sin ansökan om studielån, medan 440 personer bara kunde få lån en del av studietiden. Det innebär att 5 procent av studiemedelstagarna som är 45 år eller äldre inte kan beviljas lån i enlighet med sin ansökan.

Mot bakgrund av det relativt låga antalet ansökningar om studiemedel från personer över 54 år och den förhållandevis begränsade ökningen av antalet studiemedelstagare i åldern över 50 år, bedömer CSN att efterfrågan på studiemedel bland äldre studerande är ganska låg.

5.7 Tid med studiemedel

Regler och syfte

Studiemedel kan lämnas olika länge beroende på utbildningsnivå och i vissa fall beroende på den studerandes utbildningsbakgrund.

En studerande på grundskolenivå som redan har en fullständig grundskoleutbildning eller motsvarande svensk eller utländsk utbildning kan få studiemedel i högst 40 veckor. Studerande på grundskolenivå som inte har en sådan utbildning kan få studiemedel i högst 80 veckor. Den som dessutom behöver färdighetsträning i att läsa, skriva eller räkna kan få studiemedel i ytterligare 20 veckor, det vill säga i sammanlagt högst 100 veckor.

På gymnasienivå kan den som inte har en treårig gymnasieutbildning få studiemedel i högst 120 veckor. Den som har en sådan utbildning, eller en motsvarande svensk eller utländsk utbildning, kan få studiemedel i högst 80 veckor. För högskolestudier och andra eftergymnasiala studier kan en studerande få studiemedel i högst 240 veckor, vilket motsvarar studier under tolv terminer.

I samband med studiestödsreformen 2001 skärptes och preciserades tidsgränserna. Tidigare var det möjligt för CSN att gå utöver tidsgränserna om det fanns särskilda skäl. Bedömningen av om det fanns särskilda skäl var relativt generös. Reglerna förändrades något 2006 som ett led i de åtgärder som då vidtogs för att förstärka äldre studerandes möjligheter att få studiemedel. Från och med 2006 kan studiemedel beviljas utöver tidsgränserna med upp till 40 veckor till studerande över 40 år, om det finns särskilda skäl.

Tidsgränserna i studiemedelssystemet ska ge alla möjligheter att genomföra sina studier. Dessutom ska de samtidigt uppmuntra till snabba och effektiva studier.

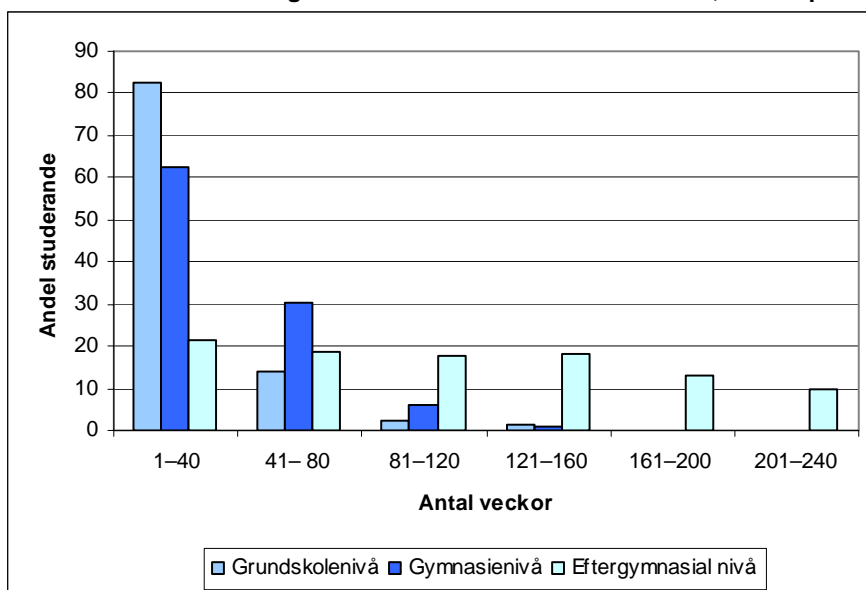
Hur länge har låntagarna studiemedel?

Det finns inte någon statistik över hur länge de studerande i genomsnitt har studiemedel, eftersom det är svårt att ta fram sådan statistik. Det beror på att många studerande dels läser fristående kurser med okänd slutpunkt, dels växlar mellan studier och annan sysselsättning. Detta gör att det är svårt att avgöra vem som återkommer med en ny ansökan om studiemedel och vem som inte gör det.

För att ge en bild av hur länge de studerande använder studiemedel har CSN istället tagit fram uppgifter över studerande med studielån som blir återbetalningsskyldiga på sitt lån.⁴⁵ Detta inträffar mellan sex och tolv månader efter den senaste perioden med studiemedel. De flesta som blir återbetalningsskyldiga har alltså studerat färdigt vilket innebär att det antal studiemedelsveckor de använt bör ge en god indikation hur länge de studerande har studiemedel.

Av studiemedelstagarna studerar en fjärdedel med studiemedel i högst 40 veckor. Det är vanligare med så korta studietider vid studier på lägre nivåer. Bland studerande på eftergymnasial nivå är det naturligt nog en högre andel av studiemedelstagarna som studerar under längre tid.

Diagram 5.23 Låntagare som blivit återbetalningsskyldiga 2011, fördelat på utbildningsnivå och antal studiemedelsveckor, andel i procent

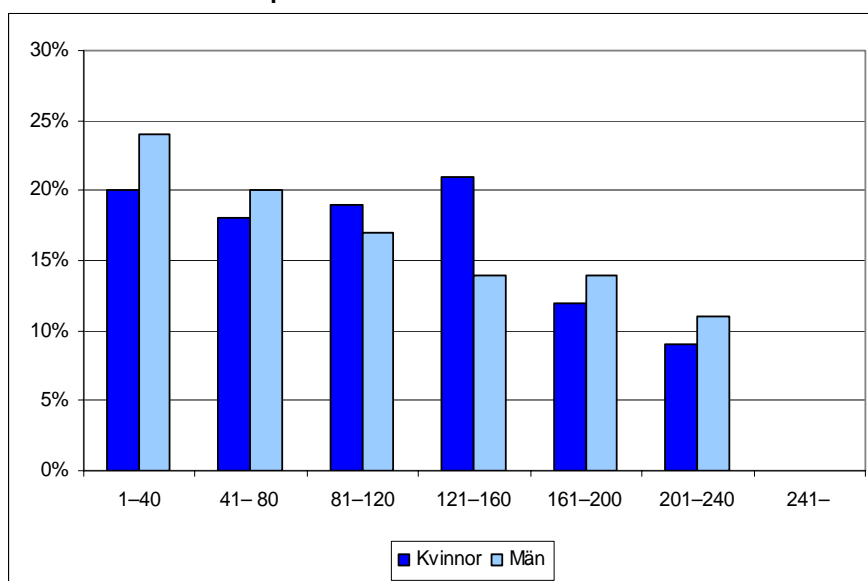

Av diagrammet framgår det att 80 procent av dem som har studerat på grundskolenivå hade studiemedel för studier på den nivån i högst 40 veckor. Bland dem som har studerat på gymnasienivå var det 60 procent som hade studiemedel i högst 40 veckor. På eftergymnasial nivå var det 20 procent som hade studiemedel i högst 40 veckor.

En närmare granskning av dem som studerar på eftergymnasial nivå i Sverige visar på ganska stora skillnader mellan hur länge kvinnor och män använder studiemedel.

⁴⁵ Uppgifter för 2010 baseras på 81 700 nya återbetalningsskyldiga låntagare 2011. Beräkningssättet har förfinats något jämfört med tidigare år. Bland annat görs det numera en mer exakt beräkning när det gäller studier på hel- och deltid. De data som presenteras i denna rapport kan därför inte helt jämföras med de data som redovisas i tidigare års studiestödsrapporter.

Diagram 5.24 Låntagare på eftergymnasial nivå som blivit återbetalnings-skyldiga 2011¹, fördelat på kön och antal studiemedelsveckor, andel i procent

¹ Här redovisas endast studiemedelsveckor vid studier på eftergymnasial nivå i Sverige, även om de studerande har studerat på andra nivåer eller utomlands.

Det är en högre andel män än kvinnor som studerar antingen kort eller lång tid på eftergymnasial nivå. Av männen har 24 procent studiemedel för eftergymnasiala studier i högst 40 veckor jämfört med 20 procent av kvinnorna. Av kvinnorna är det 21 procent som har studiemedel för eftergymnasiala studier i mer än 160 veckor jämfört med 25 procent av männen. Kvinnorna är överrepresenterade på många av de medellånga utbildningarna, vilket gör att de tar studiemedel i mellan två och fyra år.

Många studerande har studiemedel för studier på mer än en utbildningsnivå. I tabellen redovisas dels hur många veckor de studerande i genomsnitt har studiemedel på en viss utbildningsnivå, dels hur många veckor de har studiemedel sammanlagt på alla utbildningsnivåer.

Tabell 5.9 Genomsnittligt antal veckor med studiemedel för låntagare som blivit återbetalningsskyldiga 2010, fördelat på utbildningsnivå och utlandsstudier

	Grundskole-nivå	Gymnasie-nivå	Eftergymnasial nivå	Utlandsstudier
Antal veckor på aktuell nivå	31	41	112	52
Antal veckor på samtliga nivåer	81	89	122	147

På grundskolenivå hade låntagarna som blev återbetalningsskyldiga 2010 haft studiemedel i genomsnitt 31 veckor. Eftersom många av dessa låntagare även hade studerat på andra nivåer, företrädesvis på gymnasienivå, hade de i genomsnitt studiemedel i totalt 81 veckor. Låntagare på gymnasienivå hade i genomsnitt haft studiemedel i 41 veckor på den nivån och 89 veckor totalt. En del av dessa låntagare har därmed även studerat på grundskolenivå eller eftergymnasial nivå.

Studerande på eftergymnasial nivå är de som mest sällan läser både på denna nivå och på någon annan. Detta medför att differensen mellan antalet studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå och totalt endast är 10 veckor.

Utlandsstuderande är den studerandegrupp där differensen mellan antalet studiemedelsveckor utomlands och totalt är störst. Det beror på att många studerar utomlands under en termin eller ett år som en del av sin svenska högskoleutbildning. En slutsats av detta är att utlandsstudier ofta förlänger den totala studietiden.⁴⁶

Studerande på eftergymnasial nivå i Sverige som blev återbetalningsskyldiga 2011 hade använt studiemedel i 112 veckor för studier på den nivån. De som blev återbetalningsskyldiga 2009 hade använt studiemedel i 117 veckor, medan de som blev återbetalningsskyldiga 2010 hade använt studiemedel i 115 veckor. Under tre år minskade alltså det genomsnittliga antalet med fem veckor. För de övriga utbildningsnivåerna respektive för utlandsstudier var förändringarna marginella.

Avslag på grund av veckobegränsningen

Studerande som har haft studiemedel så länge som studiemedelsbestämmelserna medger, men som inte är klara med sina studier, avstår från att ansöka om studiemedel eller väljer att ändå få en ansökan om studiemedel prövad. De som ansöker om studiemedel får då oftast avslag på sin ansökan. Eftersom många studerande sannolikt avstår från att lämna in en ansökan, ger antalet avslag inte någon fullständig bild av hur många som har behov av studiemedel under längre tid. Antalet och andelen avslag bör dock kunna ses som en indikation på om det är många studerande som är i behov av ytterligare studiemedel eller inte.

Tabell 5.10 Avslag, fördelat på helt och delvis avslag samt på utbildningsnivå och utlandsstudier, andel i procent (antal), 2009–2010

	Helt avslag		Delvis avslag	
	2009	2010	2009	2010
Grundskolenivå	1,5 % (387)	1,5 % (392)	4,1 % (1 030)	4,3 % (1 110)
Gymnasienivå	0,4 % (480)	0,5 % (580)	1,7 % (1 859)	1,7 % (2 143)
Eftergymnasial nivå	0,1 % (394)	0,1 % (434)	0,9 % (3 061)	0,9 % (2 964)
Utlandsstudier (eftergymnasial nivå)	0,1 % (27)	0,1 % (22)	1,6 % (464)	1,9 % (547)

Under 2010 fick 8 200 sökande helt eller delvis avslag på sin ansökan om studiemedel på grund av att de redan utnyttjat det maximala antalet studiemedelsveckor. Det motsvarar 1,6 procent av samtliga ansökningar om studiemedel.

Störst risk att få avslag på sin ansökan om studiemedel är det för dem som studerar på grundskolenivå, där 5,8 procent av de sökande får helt eller delvis avslag. Andelen avslag har också ökat de senaste åren när det gäller grundskolestuderande. CSN har i en särskild rapport pekat på att studiemedelsveckorna är knappt tilltagna för studerande på grundskolenivå.⁴⁷

Under 2010 var det 853 personer som hade fått delvis avslag på sin ansökan som överklagade CSN:s beslut. Antalet överklaganden var något fler jämfört med 2009. Av dem som hade fått helt avslag på ansökan överklagade 201 personer beslutet. Av överklagandena avsåg 408 studier på eftergymnasial nivå, 438 studier på gymnasienivå och 208 studier på grundskolenivå. ÖKS biföll mindre än 1 procent av de ärenden som inkom

⁴⁶ En tredjedel av de utlandsstuderande anger att utlandsstudierna förlängde deras utbildningstid (CSN [2010a]).

⁴⁷ För mer information, se avsnitt 5.12.

till dem under 2010 och som avsåg studier på eftergymnasial nivå. ÖKS biföll 2 procent av de överklaganden som avsåg studier på grundskole- eller gymnasienivå. Andelen bifall minskade mellan 2009 och 2010.⁴⁸

Veckogränsernas betydelse för de studerande

Enligt svaren i CSN:s senaste enkätundersökning hösten 2009 hade andelen studerande som påverkades av veckobegränsningarna minskat mellan 2007 och 2009. År 2009 angav 76 procent att de inte påverkades av veckogränsen i sina studier eller att de inte kände till att det fanns en sådan gräns. Andelen studerande som inte påverkas av veckogränserna ökade med 7 procentenheter mellan 2007 och 2009, vilket övervägande måste anses vara positivt.⁴⁹

Grundskolestuderande anger oftare än andra att de påverkas av veckogränserna i sina studier. Detta ligger i linje med att studerande på grundskolenivå är de som oftast får avslag på sina ansökningar på grund av att veckorna har tagit slut. Studerande på högre utbildningsnivåer och utomlands tycks ha mindre problem med att slutföra studierna inom de ramar studiemedelsreglerna medger.

Bilden av att förhållandevis många grundskolestuderande har svårt att hinna klart med sina studier under studiemedelstiden har förstärkts under 2010. Bland annat har intervjuer med studerande och personal i den grundläggande vuxenutbildningen visat att veckogränserna ses som det enskilt största problemet med studiemedelsystemet för studerande på grundskolenivå.⁵⁰

Merparten av de studerande på grundskolenivå som inte hinner klart med studierna när studiemedelsveckorna tar slut är studerande som sedan tidigare har en grundskoleutbildning. För många är 40 veckor, trots den tidigare utbildningen, för lite för att inhämta de kunskaper som behövs för att gå vidare. Dessutom har många av dem med mycket kort tidigare utbildning och små förkunskaper oproportionerligt ofta svårt att hinna klart med sina studier under de 100 veckor som studiemedel kan lämnas. En majoritet av dem som får helt avslag på sin ansökan om studiemedel avstår från att studera vilket kan innebära att de har svårt att komma vidare i sina studier eller i arbetslivet.⁵¹

5.8 Studieresultat

Regler och syfte

I regelverket ställs det krav på att studerande ska uppnå studieresultat för att fortsätta studiemedel ska beviljas. Detta görs för att en god studieeffektivitet ska upprätthållas och för att studerande inte ska kunna ta stora studielån utan att nå några studieresultat. En studerande som har haft studiemedel måste uppvisa tillräckliga studieresultat för att kunna beviljas nya studiemedel och studierna måste ha bedrivits i normal takt.

⁴⁸ ÖKS (2010). Det ska noteras att uppgifterna skiljer sig från vad som redovisas av ÖKS i sin årsredovisning. Skillnaderna beror på att ÖKS redovisar inkomna och avgjorda ärenden under 2010. CSN:s uppgifter om tilldelning av studiestöd avser ansökningar om studiemedel för 2010, oavsett när överklagandet kom in till och behandlades av CSN.

⁴⁹ CSN (2010d). Det kan finnas respondenter som anger både att de inte påverkas av veckogränserna och att de inte påverkas av veckogränserna av skälet att de inte känner till dem. Andelen respondenter som enbart angav att de inte påverkades av veckogränserna ökade från 56 procent 2003 till 61 procent 2009.

⁵⁰ CSN (2010c)

⁵¹ CSN (2010c)

En högskolestuderande ska klara minst 75 procent av sina studier för att kunna få nya studiemedel. För den som studerar på grundskole- eller gymnasienivå krävs det i princip att studieplanen följs. En sammanlagd eftersläpning på upp till en halv termin tillåts dock för dem som studerar på komvux. Om studieresultaten inte är tillräckliga, kan den studerande ändå beviljas studiemedel om det finns särskilda skäl.

Den 1 juli 2010 ändrades reglerna för studieresultatprövning i syfte att öka genomströmningen på utbildningar och att öka rättssäkerheten i prövningen.⁵² De ändrade reglerna avsåg i huvudsak studier på eftergymnasial nivå. Före den 1 juli 2010 innebar prövningen av studieresultat att CSN skulle bedöma om studierna, mot bakgrund av uppnådda studieresultat, skulle komma att slutföras inom normal tid. De nya reglerna innebär att någon prognos av de framtida studierna inte längre ska göras. Prövningen innebär enbart en bedömning av uppnådda resultat och eventuella skäl som kan förklara bristande resultat.

Tidigare kunde en högskolestuderande beviljas studiemedel om han eller hon klarade minst 50 procent av studieresultatet, förutsatt att han eller hon hade klarat i genomsnitt minst 75 procent av sina studieresultat sedan studiestarten. Denna möjlighet avskaffades den 1 juli 2010, vilket innebär att kravet på studieresultat alltid betyder att den studerande måste klara minst 75 procent av sina kurser.

Regeländringarna innebär även en mer restriktiv bedömning av vilka skäl som kan beaktas för dem som inte har nått upp till resultatkravet. Exempelvis accepteras inte längre byte av studieinriktning som ett förhållande som gör att bristande resultat kan accepteras. Bristande resultat accepteras inte heller om det var länge sedan studierna bedrevs. Undantag kunde tidigare göras om de tidigare studierna bedrevs för länge sedan.

Prövningen av studieresultat

Under hösten 2010 fick de ändrade reglerna för studieresultatprövning stort genomslag i CSN:s prövning. Antalet avslag på grund av bristande studieresultat ökade kraftigt under året, från 11 250 under 2009 till 19 900 under 2010. Eftersom regeländringen genomfördes vid kalenderhalvårsskiftet 2010, kan hela ökningen hänföras till det andra kalenderhalvåret.

⁵² Prop. 2009/10:141.

Tabell 5.11 Antal och andel avslag p.g.a. bristande studieresultat, studerande i Sverige eller utomlands, fördelat på grundskolenivå, gymnasienivå och eftergymnasial nivå¹, andel i procent, 2006–2010

	Grundskolenivå		Gymnasienivå		Eftergymnasial nivå	
	Antal avslag	Andel avslag	Antal avslag	Andel avslag	Antal avslag	Andel avslag
2006	481	2,4	2 170	2,2	6 734	2,0
2007	506	2,0	2 129	2,1	7 511	2,3
2008	548	2,2	2 054	2,1	7 610	2,4
2009	560	2,2	2 347	2,1	8 343	2,4
2010	789	3,1	4 288	3,5	14 789	4,1

¹ En person kan studera på flera nivåer under samma år.

Antalet sökande som fick avslag på sin ansökan på grund av bristande studieresultat ökade under 2010 med 8 600 personer jämfört med 2009, vilket är en ökning med 76 procent. Största delen av ökningen avsåg studerande på eftergymnasial nivå. De senaste åren har andelen sökande som fått avslag på sin ansökan stabiliserats kring 2,0–2,5 procent. Nu ökade andelen avslag till 3,1 procent på grundskolenivå, 3,5 procent på gymnasienivå och 4,1 procent på eftergymnasial nivå.

Den mer restriktiva prövningen av studieresultat är en viktig förklaring till att antalet studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå minskade höstterminen 2010 jämfört med höstterminen 2009. Hösten 2009 hade 275 000 personer studiemedel för studier på eftergymnasial nivå och hösten 2010 hade antalet minskat till 272 300, trots att antagningarna till högskolor och universitet ökade med 2 procent jämfört med föregående hösttermin⁵³.

Hela ökningen av antalet avslag inträffade under det andra kalenderhalvåret. Därför väntas antalet och andelen avslag öka ytterligare under 2011, som är det första hela kalenderår då de nya reglerna gäller.

Tabell 5.12 Antal studerande som fått bifall trots bristande studieresultat, fördelat på skäl, 2009–2010

Skäl till bifall	2009	2010
Studier för mer än 10 år sedan ¹	2 518	2 881
Nystart (normalt studier för mer än 3 år sedan)	5 118	3 391
Byte av utbildningsnivå	1 715	1 245
Byte av utbildning inom samma nivå	5 201	3 039
Personliga förhållanden	6 866	6 982
God totalbild	1 738	1 227
Totalt	23 156	18 865

¹ Beslutsgrunden användes inte aktivt under det första kalenderhalvåret 2009.

⁵³ Högskoleverket och SCB (2010).

Antalet studerande som beviljades studiemedel med hänsyn till särskilda skäl, trots bristande resultat, minskade med 4 291 personer mellan 2009 och 2010. Antalet sökande som beviljades studiemedel med hänsyn till individuella, personliga förhållanden ökade något. Övriga orsaker till bifall upphörde i princip efter halvårsskiftet 2010.

Tabell 5.13 Antal studerande som fått bifall, fördelat på skäl och kalenderhalvår, 2009–2010

Skäl till bifall	2009:1	2009:2	2010:1	2010:2
Studier för mer än 10 år sedan ¹	-	2 518	2 745	566
Nystart (normalt studier för mer än 3 år sedan)	2 628	2 943	2 873	950
Byte av utbildningsnivå	869	935	1 110	281
Byte av utbildning inom samma nivå	2 644	2 956	2 873	580
Personliga förhållanden	3 488	3 984	4 125	3 529
God totalbild	1 100	769	1 130	207

¹ Beslutsgrunden användes inte aktivt det första kalenderhalvåret 2009.

De studerande som beviljades studiemedel under det andra kalenderhalvåret 2010 med hänsyn till att de studerat för länge sedan eller med anledning av att de bytt utbildning eller inriktning beviljades studiemedel enligt övergångsbestämmelser. De som hade lämnat in sin ansökan om studiemedel före den 1 juli 2010 prövades i enlighet med det regelverk som gällde fram till och med den 30 juni. Av dem som lämnade in sin ansökan efter den 30 juni var det inte någon som beviljades studiemedel av dessa skäl.

Tabell 5.14 Antal personer på eftergymnasial nivå som återkvalificerat sig för nya studiemedel, 2009–2010

2009	3 930
2010	7 742

Antalet sökande som fick avslag på sin ansökan ökade med 8 600 personer under 2010. Relativt många sökande återkvalificerade sig dock för nya studiemedel i ett senare skede genom att hämta igen de kurser och poäng som saknades. Antalet studerande som återkvalificerade sig ökade under året med 3 800 personer jämfört med 2009. Nettoökningen av antalet sökande som fick avslag är därmed cirka 4 800 personer. De som återkvalificerade sig för nya studiemedel studerade dock utan studiemedel under en tid innan de på nytt kunde beviljas stöd.

De ändrade reglerna har främst påverkat dem som studerade för länge sedan med otillräckliga studieresultat och dem som har bytt utbildning efter ett felval eller liknande. Dessa studerande kunde tidigare ofta beviljas studiemedel trots bristande resultat, förutsatt att de tidigare studierna bedrevs för mer än tre år sedan eller att den som bytte utbildning kunde göra det troligt att de nya studierna skulle kunna slutföras inom normal tid. Efter den 1 juli 2010 har en studerande som anfört sådana skäl inte beviljats studiemedel. En studerande som har anfört personliga skäl till bristande resultat är dessutom alltid tvungen att styrka dessa skäl för att få studiemedel, vilket inte alltid var nödvändigt före den 1 juli.

Regeringens bedömning var att förändringarna i studieresultatprövningen skulle leda till minskade utgifter i studiemedelssystemet med 11,2 miljoner kronor under 2010 och därefter med 22,5 miljoner kronor per år.⁵⁴ Det är mycket svårt att beräkna hur stor påverkan det ökade antalet avslag fick på utflödet av studiemedel. En del av dem som fick avslag på sin ansökan fortsatte sina studier, medan andra sannolikt avbröt studierna eller lät bli att påbörja dem. De som inte påbörjade studierna ersattes troligen ofta av andra studerande som tog deras plats och då även ansökte om studiemedel. I dessa fall innebär ett avslag på en ansökan inte något minskat utflöde av studiemedel, utan enbart att studiemedel ges till en annan person. I de fall där den person som får avslag fortsätter sina studier utan studiemedel innebär avslaget dock ett minskat utflöde av studiemedel.

Under 2010 fick 8 600 fler sökande avslag på sin ansökan samtidigt som 3 800 fler personer återkvalificerade sig för nya studiemedel. Utbetalningarna av studiebidrag minskade under året med 63 miljoner kronor beräknat på 4 800 färre studerande med studiemedel under höstterminen 2010. Även om hälften av dem som fick avslag på sina ansökningar ersattes av andra personer som beviljades studiemedel, skulle alltså den skattade utgiftsminskningen på 11,2 miljoner kronor vara alltför låg.

Under 2010 prövade ÖKS 1 742 ärenden om studieresultatprövning, vilket var en fördubbling jämfört med 2009. Ökningen av antalet överklaganden som nådde ÖKS var lika stor bland studerande på grundskole- och gymnasienivå som bland studerande på eftergymnasial nivå. ÖKS biföll 112 överklaganden, vilket motsvarar 8 procent av ärendena. Det är en ökning med 3 procentenheter jämfört med 2009.⁵⁵

Mot bakgrund av att en högre andel av CSN:s beslut om studiemedel som fattats utifrån en studieresultatprövning har ändrats av ÖKS under året är det svårt att säga att de ändrade reglerna hittills har ökat rättssäkerheten i prövningen. CSN:s bedömning är dock att de ändrade reglerna innebär att rättssäkerheten successivt kommer att öka. Ökningen av andelen bifall under 2010 beror enligt CSN:s bedömning till stor del på initiala tillämpningsproblem.

Det är enligt CSN:s mening ännu för tidigt att uttala sig om huruvida förändringen av resultatprövningen har bidragit till högre genomströmning på olika utbildningar.

5.9 Studiemedel vid sjukdom och vid vård av barn eller närstående

Egen sjukdom

Inom studiemedelssystemet finns det en form av sjukförsäkring för de studerande. Denna försäkring har två beståndsdelar, dels har en studerande som blir sjuk och är helt oförmögen att studera rätt att behålla studiemedlen under sjukdomstiden, dels får den som tar studielån lånet avskrivet från och med den 31:a sjukdagen.

De veckor med studiemedel som den studerande använder under sjukdomstiden räknas inte in vid beräkningen av det maximala antalet studiemedelsveckor. Detta gäller från den första veckan under sjukdomstiden. Det ställs inte heller något krav på studieresultat för den tid en studerande är sjuk.

⁵⁴ Prop. 2009/10:141.

⁵⁵ ÖKS (2011).

Studenter i Sverige ska anmäla sjukdom till Försäkringskassan, eftersom det är de som sköter prövningen av studieförmågan. Studenter utomlands ska anmäla sjukdom till CSN. De lån som skrivs av finansieras inom socialförsäkringsområdet genom att Försäkringskassan årligen för över medel till CSN motsvarande kostnaden för skuldreduceringen.

Under 2010 hade 7 700 studenter en godkänd sjukperiod som var minst en vecka lång. Det motsvarar 1,7 procent av samtliga studiemedelstagare. Sammanlagt var dessa personer sjuka under 31 400 studiemedelveckor. Det innebär att varje person var sjuk i genomsnitt 4 veckor under året. Att det är mindre än 2 procent av studiemedelstagarna som anmäler sjukdom i minst en vecka bör betyda att många avstår från att anmäla sjukdom till Försäkringskassan.

Prövningen av skuldreducering vid sjukdom sker med en viss eftersläpning. Vid tidpunkten för denna rapport pågick ännu handläggningen av 200 ärenden som avsåg sjukdomstid under 2010. Siffrorna för 2010 kommer därmed att revideras och antalet personer med skuldreducering och de avskrivna beloppen kommer att öka.

Under 2010 var 2 000 låntagare helt oförmögna att studera så länge att de fick en reduktion av sin studieskuld. Mot bakgrund av de ärenden som ännu inte är avgjorda innebär det att antalet studenter som fick skuldreducering vid sjukdom under året var i stort sett oförändrat jämfört med 2008 och 2009. Sammanlagt har låntagarna under 2010 fått en reduktion av sina studieskulder med 17,8 miljoner kronor, vilket innebär att det genomsnittligt avskrivna beloppet är 9 000 kronor per person. I genomsnitt fick låntagarna lån avskrivna motsvarande 48 studiedagar. Detta innebär att de som fick skuldreducering på grund av sjukdom var sjukskrivna under i genomsnitt 78 dagar. Av dem som fick skuldreducering på grund av sjukdom var 78 procent kvinnor, vilket innebär att kvinnorna var överrepresenterade. Kvinnorna utgjorde 59 procent av låntagarna.

Studenter på olika utbildningsnivåer beviljades skuldreducering i enlighet med hur hög andel av studiemedelstagarna som studerade på respektive nivå. De avskrivna beloppen var dock större för studenter på eftergymnasial nivå (i genomsnitt 10 300 kronor) än för studenter på grundskole- och gymnasienivå (i genomsnitt 5 700 respektive 5 900 kronor). Det beror på att många studenter på grundskole- och gymnasienivå har studiemedel med den högre bidragsnivån. De lånar därmed lite mindre och får följaktligen skuldreducering med ett lägre belopp.

Äldre låntagare är oftare sjuka under långa perioder och får därmed oftare skuldreducering än yngre. Av dem som fick skuldreducering var 34 procent yngre än 25 år, trots att 52 procent av samtliga låntagare var yngre än 25 år. Detta borde innebära att studenter på grundskole- och gymnasienivå – vilka är äldre – skulle få skuldreducering i större utsträckning än studenter på eftergymnasial nivå. Så är dock inte fallet, vilket kan bero på att studenter på de lägre utbildningsnivåerna anmäler sjukdom i mindre utsträckning än studenter på eftergymnasial nivå.

Vård av barn eller närstående

En studerande kan behålla sina studiemedel när han eller hon vårdar barn eller närstående. Sedan den 1 juli 2010 kan även avskrivning av lån ske för den som vårdar barn eller närstående under längre tid än 30 dagar, det vill säga på motsvarande sätt som vid egen sjukdom. Vård av barn eller närstående anmäls till och prövas av CSN.

Under 2010 behöll 960 personer sina studiemedel vid vård av barn, medan 18 personer behöll studiemedlen vid vård av närstående. De som vårdade barn gjorde detta under sammanlagt 1 180 veckor och de som vårdade närstående gjorde detta under 48 veckor. I genomsnitt pågick alltså en period med vård av barn i 1 vecka och en period med vård av närstående i drygt 2 veckor.

CSN har ännu inte prövat några ärenden om rätt till avskrivning vid vård av barn eller närstående. Dessa ärenden är bordlagda till hösten 2011 på grund av att myndighetens datasystem för denna hantering ännu är under konstruktion.

5.10 Prövningen av ansökningar om studiemedel

Det är fler personer som ansöker om studiemedel än som beviljas stöd. Hittills har denna rapport behandlat antalet studiemedelstagare. I detta avsnitt redovisas hur många personer som ansöker om studiemedel och hur stor del av dem som får bifall respektive avslag på sin ansökan. Även de vanligaste orsakerna för avslag redovisas. Uppgifter om särskilda prövningsgrunder finns även i de olika sakavsnitten.⁵⁶

Tabell 5.15 Antal personer som fått bifall respektive avslag på sin ansökan om studiemedel, 2010¹

	Kvinnor	Män	Totalt
Bifall	261 909	175 958	437 867
Delvis avslag/bifall	13 957	11 337	25 294
Avslag	37 885	30 954	68 837

¹ En person kan under året få både beslut om bifall och avslag. Det medför att summan av antalet personer som fick beslut om bifall och avslag är större än det nettoräknade antal personer som ansökte om och fick beslut om studiemedel.

Under 2010 fick 496 000 sökande ett beslut om studiemedel från CSN. De flesta fick antingen ett bifalls- eller ett avslagsbeslut. Ungefär 15 000 personer fick dock mer än en typ av beslut – både ett bifalls- och ett avslagsbeslut. Det kan bero på att den sökande vid en tidpunkt varit berättigad till studiemedel men senare inte var det, eller tvärtom. Det var 68 800 personer som någon gång under året fick helt avslag på sin ansökan. Dessutom fick 25 300 personer delvis avslag och delvis bifall på sin ansökan, vilket till exempel kan bero på att studiemedelsveckorna tar slut under en pågående termin.

⁵⁶ För mer information om exempelvis studieresultatprövning, se avsnitt 5.8.

Tabell 5.16 Andelar bifall och avslag av samtliga personer som fått beslut om studiemedel, fördelat på kön, procent, 2009–2010

	2009			2010		
	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt
Bifall	85	83	84	84	81	82
Delvis avslag/bifall	5	6	5	4	5	5
Avslag	10	11	11	12	14	13
Totalt	100	100	100	100	100	100

Andelen av de sökande som får helt avslag på sin studiemedelsansökan ökade från 11 procent under 2009 till 13 procent under 2010. Ökningen beror på att reglerna för prövning av studieresultat ändrades den 1 juli 2010. Detta fick till följd att en högre andel av de sökande fick avslag på sina ansökningar.⁵⁷

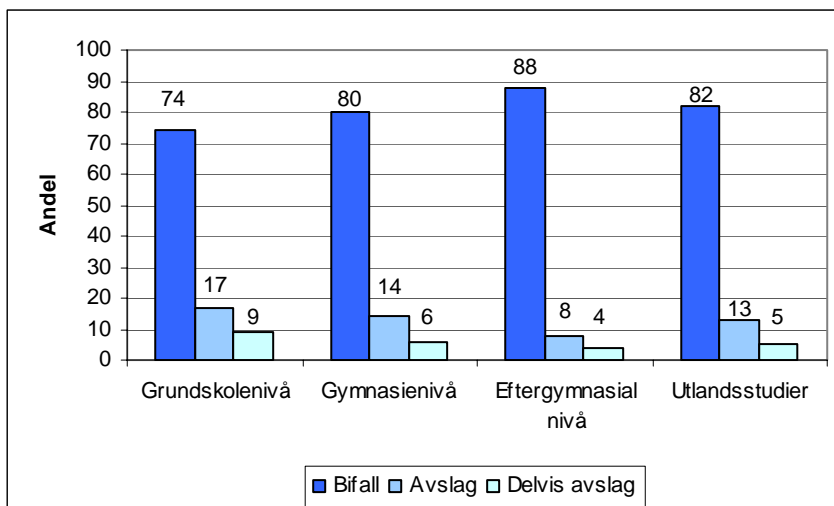
Män får oftare avslag på sin ansökan om studiemedel än kvinnor, vilket bland annat beror på att män redovisar sämre studieresultat än kvinnor.

Tabell 5.17 Antal personer som fått avslag på ansökan om studiemedel, fördelat på de fem vanligaste orsakerna till avslag, 2009–2010

Orsak till avslagsbeslut	2009	2010
Otillräckliga studieresultat	11 100	19 596
Studietakt minde än halvtid	3 235	3 906
Utländsk medborgare utan grundläggande rätt till svenska studiemedel	3 681	3 298
Under 20 år	2 535	2 888
Obetalda avgifter	1 897	2 062

Den vanligaste orsaken till att studiemedel inte beviljas är att den sökande inte kan redovisa tillräckliga studieresultat. Otillräckliga studieresultat är orsaken till mer än en fjärdedel av avslagsbesluten. Antalet avslag på grund av bristande resultat ökade under 2010 med 8 600 jämfört med 2009, vilket beror på ändrade regler.

Diagram 5.25 Andel beslut, fördelat på bifall, avslag och delvis avslag samt utbildningsnivå och utlandsstudier, procent, 2010

⁵⁷ För mer information, se avsnitt 5.8.

Bland studerande i Sverige är andelen avslag högre desto lägre nivån är på studierna. Risken för att en grundskolestuderande får avslag på sin ansökan om studiemedel är nästan dubbelt så hög som för en studerande på eftergymnasial nivå. Detta förhållande har varit samma under flera år.

Tabell 5.18 De tre vanligaste orsakerna till beslut om avslag vid studier i Sverige, fördelat på utbildningsnivå, 2010

	Grundskolenivå	Gymnasienivå	Eftergymnasial nivå
1.	Utländsk medborgare utan rätt till svenska studiemedel	Otillräckliga studieresultat	Otillräckliga studieresultat
2.	Otillräckliga studieresultat	Under 20 år	Studietakt mindre än halvtid
3.	Slut på studiemedelsveckor	Studietakt mindre än halvtid	För hög inkomst, reducering till 0 kr

En bidragande orsak till att studerande på grundskolenivå oftare än övriga nekas studiemedel är att en stor andel av de studerande är utländska medborgare och ännu inte har rätt till svenskt studiestöd. Detta är den vanligaste orsaken till avslag på grundskolenivån. Studerande på grundskolenivå har också relativt ofta problem att klara sina studieresultat och dessutom har de jämfört med övriga förhållandevis ofta använt samtliga sina veckor med studiemedel. På den eftergymnasiala nivån är bristande studieresultat den klart vanligaste orsaken till att en ansökan avslås. De vanligaste orsakerna till beslut om avslag har varit desamma under flera år på de olika utbildningsnivåerna.

Under 2010 registrerade CSN 8 067 inkomna överklaganden av beslut om studiemedel. Dessa överklaganden kan även avse bifallsbeslut och beslut om återkrav av felaktigt utbetalade studiemedel. Under året ökade överklagandena med nästan 40 procent jämfört med 2009. Ökningen var alltså avsevärt större än ökningen av antalet studiemedelsärenden och även något större än ökningen av antalet avslagsbeslut. Detta kan framför allt förklaras av den skärpta prövningen av tidigare studieresultat och av att CSN under året för första gången genomförde efterkontroller av högskolestuderandes studieaktivitet.

Av de överklagade ärendena överlämnades 5 700 ärenden till ÖKS.⁵⁸ Resterande ärenden omprövades av CSN i samband med överklagandet, ofta med anledning av att det då kom in nya uppgifter. ÖKS ändrade CSN:s beslut i 10 procent av de överlämnade ärendena, vilket är en ökning med 4 procentenheter jämfört med 2009. Ökningen av bifallsbesluten kan främst förklaras av tillämpningsproblem i samband med efterkontrollen av registreringar vid högskolestudier.

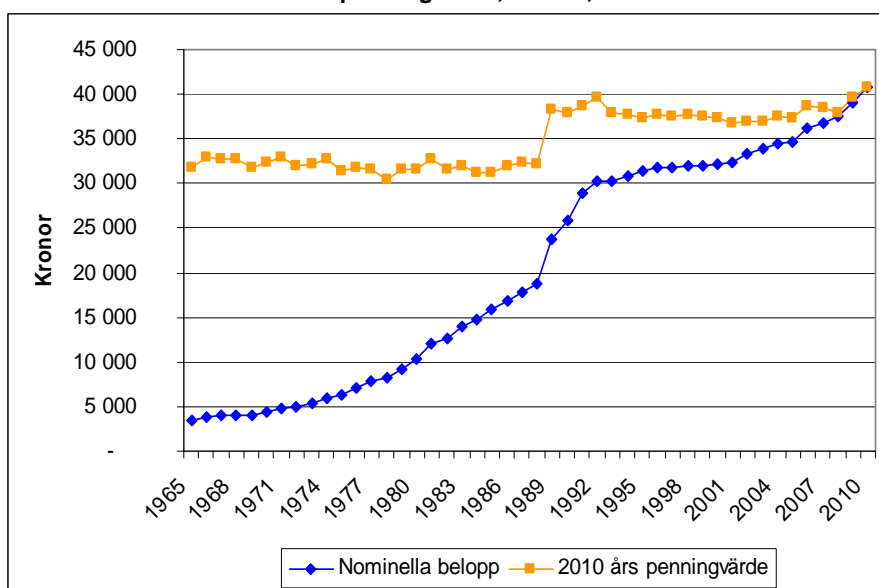
⁵⁸ Det ska noteras att data skiljer sig från vad som redovisas av ÖKS i sin årsredovisning. Skillnaderna beror på att ÖKS redovisar inkomna och avgjorda ärenden under 2010. CSN:s uppgifter om tilldelning av studiestöd avser ansökningar om studiemedel för 2010, oavsett när överklagandet kom in till och behandlades av CSN. ÖKS redovisar exempelvis att de biföll 8 procent av de under 2010 inkomna ärendena, vilket är en ökning med 1 procentenhet jämfört med 2009. ÖKS (2010).

5.11 Studieekonomi och studiemedlens betydelse för rekryteringen till studier

Studieekonomi

De studerandes studieekonomi kan undersökas på många sätt. Ett sätt är att fråga de studerande om vad de anser om sin studieekonomi. Ett annat sätt är att jämföra studiemedelnivån med konsumentprisindex (KPI) eller med skäliga levnadsomkostnader enligt exempelvis Konsumentverkets normer. Den senare metoden används bland annat av Swedbank⁵⁹ och Sveriges Förenade Studentkårer (SFS).⁶⁰ Den användes även av den Studiesociala kommittén.⁶¹ CSN använder olika metoder för att undersöka studiemedlens tillräcklighet.

Diagram 5.26 Studiemedlens utveckling, fördelat på nominella belopp och 2010 års penningvärde, kronor, 1965–2010¹

¹ Angivet studiemedelsbelopp avser 20 veckors heltidsstudier framräknat i 2010 års penningvärde enligt SCB:s prisomräknare. Hämtat från SCB, www.scb.se, den 19 januari 2011.

Studiemedlens allmänna köpkraft var 2010 högre än någonsin sedan studiemedelsystemet infördes 1965 vid en jämförelse med konsumentprisindex (KPI)⁶². Detta tyder på att studiemedlens värde står sig relativt väl. Den höga köpkraften kan förklaras av de höjningar av studiemedlen som har genomförts 2006 och 2010. En brist med att mäta köpkraften i förhållande till KPI är dock att studerande, liksom många andra låginkomstgrupper, har delvis andra utgifter än de som KPI motsvarar. Exempelvis utgör livsmedel och boende större delar av de flesta studerandes utgifter än vad som är fallet för befolkningen i stort.

⁵⁹ Hämtat från Swedbank, <https://www.swedbank.se>, den 10 februari 2011.

⁶⁰ Hämtat från Sveriges Förenade Studentkårer, <https://www.sfs.se>, den 10 februari 2011.

⁶¹ SOU 2009:28.

⁶² Konsumentprisindex (KPI) är det mest använda måttet för prisutveckling. KPI avser att visa hur konsumentpriserna i genomsnitt utvecklar sig för hela den privata inhemska konsumtionen, de priser konsumenterna faktiskt betalar.

CSN gör vartannat år en större enkätundersökning om de studerandes ekonomiska situation. Den senaste undersökningen genomfördes hösten 2009. Av studiemedeltagarna ansåg då en femtedel att studiemedlen helt täckte deras levnadsomkostnader, vilket var en liten ökning jämfört med 2007. Det kan sannolikt förklaras av att studiemedlens generella köpkraft har ökat. Av studiemedeltagarna var det 56 procent som upplevde att studiemedlen täckte mer än 75 procent av levnadsomkostnaderna, medan 40 procent bedömde att studiemedlen täckte mindre än 75 procent av kostnaderna.⁶³ Det ska observeras att höjningen av studiemedlen den 1 januari 2010 inte hade genomförts vid tidpunkten för enkätundersökningen.

Varken den nämnda KPI-jämförelsen eller den enkätundersökning där studiemedeltagarna själva bedömde studiemedlens tillräcklighet tydliggör vilka utgifter de studerande verkligen har. CSN har därför genom en enkätundersökning under 2010 försökt skapa sig en bild av vilka utgifter de studerande har i praktiken. Undersökningen riktade sig till högskolestuderande som studerar på heltid. Resultatet av undersökningen redovisas i rapporten *Studerandes utgifter. En kartläggning av högskolestuderandes månadsutgifter*.⁶⁴

Ett av de viktigaste resultaten från CSN:s undersökning om högskolestuderandes utgifter är att utgifterna varierar mycket mellan olika studerandegrupper. Detta beror till stor del på att studerandegruppen är heterogen. Skiljelinjerna går dels mellan äldre och yngre studerande, dels mellan studerande med barn och studerande utan barn.

Äldre studerande har avsevärt högre levnadsomkostnader än yngre. För åldersgruppen 24 år eller yngre ligger medelvärdet för månadsutgifterna på 7 700 kronor. För åldersgruppen 25–34 år är medelvärdet 10 200 kronor och för dem som är 35 år eller äldre 14 200 kronor.

Studerande med barn har mycket högre månadsutgifter än studerande utan barn. Studerande utan barn redovisar i genomsnitt månatliga utgifter på 9 000 kronor, medan studerande med barn redovisar utgifter som i genomsnitt överstiger 14 000 kronor per månad.

De studerandegrupper som har högre utgifter – äldre studerande och studerande med barn – har även möjlighet att få ett högre belopp i studiemedel i form av tilläggs lån och tilläggsbidrag. Många studerande – framför allt de med barn – har även rätt till bostadsbidrag. Trots dessa tillägg måste många studerande komplettera inkomsterna genom exempelvis arbete eller andra typer av lån.

Boendet är den största utgiften för samtliga studerandegrupper i undersökningen. Boendets andel av månadsutgifterna varierar mellan 27 och 37 procent i de grupper som har eget boende.

CSN:s undersökning visar bland annat att det ofta kan vara svårt att tala om ett tillräckligt eller otillräckligt studiestöd. Det beror på att studerandegruppen är så heterogen och att de studerande har mycket varierande utgifter.

⁶³ Övriga respondenter har svarat fel på frågan.

⁶⁴ CSN (2010e).

Rekrytering

Studiestedet ska vara rekryterande och bidra till ett högt deltagande i utbildning. Studiemedlens rekryterande effekt har ofta mätts genom att studerande med studiemedel har tillfrågats om de skulle ha påbörjat sina studier även om det inte hade funnits något statligt studiestöd.

Utvecklingen sedan 2001 har varit relativt entydig – studiemedlens rekryterande kraft har minskat. Det innebär alltså att fler och fler av dem som studerar skulle, eller troligen skulle, ha gjort det även utan studiemedel. I CSN:s enkätundersökning 2009 svarade 48 procent av de studerande att de inte, eller troligen inte, skulle ha påbörjat studierna utan studiemedel.⁶⁵

Under 2010 har CSN särskilt undersökt vilken betydelse lånet har för rekryteringen till studier. Av låntagarna uppger 51 procent att de inte skulle ha börjat studera om lånet inte hade funnits.⁶⁶ Dessa kan därmed anses vara rekryterade genom annuitetslånet. För dem som väljer att låna har lånet därmed stor betydelse. Annuitetslånet bidrar även till att minska den sociala snedrekryteringen till eftergymnasiala studier. Lånebenägenheten bland studerande från studieovana hem är visserligen lägre än bland studerande från studievana hem. Men samtidigt är andelen som inte skulle ha studerat om det inte fanns en möjlighet att få lån klart högre hos studerande från studieovana hem. Andelen studerande från studieovana hem som skulle ha avstått från studier utan lånet är 71 procent, vilket ska jämföras med 36 procent av dem från studievana hem. Lånet är särskilt viktigt för studerande som har barn. Hela 78 procent av de låntagare som är föräldrar anger att de inte skulle ha påbörjat studierna om de inte hade fått lån.

Trygghetsreglerna i form av nedsättning, avskrivningsmöjligheterna och ränteberäkningen visar sig ha mycket liten betydelse för valet att studera vidare och att ta lån. Av låntagarna anger hela 70 procent att de inte kände till annuitetslånets trygghetsregler när de började studera. Det är få låntagare som säger att trygghetsreglerna hade någon betydelse för deras val att ta annuitetslån. En iakttagelse är därför att lånebeloppet som sådant tycks vara klart viktigare för valet att studera än de lättnader och subventioner som finns inom ramen för lånet i form av nedsättning, avskrivning och räntelättnader. Subventionerna och villkoren för återbetalningen är för många helt okända, samtidigt som lånebeloppet som sådant för många är helt nödvändigt för att de ska kunna studera.

5.12 Andra undersökningar från CSN under 2010

Studerande på grundskolenivå

CSN har under några år iakttagit att vuxenstuderande på grundskolenivå tycks ha fler problem än andra att fullfölja sina studier och uppnå studieresultat. Under 2010 presenterade CSN därför rapporten *Studiemedel till studerande på grundskolenivå*.⁶⁷

CSN:s studie visar att många studerande avbryter studierna och att många inte uppnår godkända betyg. Av dem som studerar med studiemedel misslyckas hela 35 procent på något sätt i sina studier. Orsakerna till den relativt dåliga genomströmningen varierar en

⁶⁵ CSN (2010d).

⁶⁶ Den undersökta gruppen är här högskolestuderande som är 25 år. CSN (2011).

⁶⁷ CSN (2010c).

hel del, bland annat beroende på att studerandegruppen är mycket heterogen. De studerandes familjesituation eller problem med språket är vanligt förekommande orsaker till misslyckade studier. Av rapporten framgår det även att studiemedelnivån i sig måste anses ha begränsad betydelse för de studerandes studieframgång. Ensamstående som har barn är dock en studerandegrupp som är mer beroende av ett fördelaktigt understöd än andra. Ett förbättrat understöd, i form av antingen högre andel bidrag eller högre totalbelopp, kan därför förväntas höja genomströmningen bland ensamstående studerande med barn. Det kan dock inte med någon säkerhet sägas påverka genomströmningen i övrigt.

Många studerar också relativt länge på grundskolenivå, vilket även gäller personer som har en eftergymnasial utbildning från ett annat land. Det har också riktas kritik mot att tidsgränserna inom studiemedelssystemet är för snävt tilltagna och att särskilt studerande födda utomlands har svårt att hinna färdigt med sina studier under den tid de kan få studiemedel. Studerande som får helt avslag på sin ansökan om studiemedel på grund av att studiemedelsveckorna är slut kan ofta inte genomföra sina studier. Det är framför allt studerande med rätt till studiemedel i 40 eller 100 veckor som har problem med att slutföra sina studier inom tidsramarna. För dessa studerande skulle mer flexibla tidsgränser kunna innebära att fler studerande kan slutföra sina studier.

Av dem som studerar på grundskolenivå och tar studielån hamnar hälften vid något tillfälle hos Kronofogdemyndigheten med en eller flera avgifter för lånet. Det är vanligt att låntagare som har studerat på grundskolenivå har rätt till nedsättning av sina årsbelopp. Trots detta låter många bli att ansöka om nedsättning. Ökade insatser för att få låntagare att ansöka om nedsättning av sina årsbelopp är en viktig åtgärd som skulle kunna minska antalet låntagare med betalningsproblem.

Med anledning av de brister som blev kända i rapporten valde CSN att under året lämna in en skrivelse till regeringen med förslag till förändringar av studiemedelssystemet.⁶⁸

Utlandsstuderande

CSN genomförde under hösten 2010 två enkätundersökningar om bland annat orsakerna till utlandsstudier, utlandsstudiernas värde och studiemedlen för utlandsstuderande. Undersökningarna genomfördes på uppdrag av Utredningen om ett rättvisare och enklare studiemedelssystem för utlandsstudier i en globaliserad värld (U 2009:08). De huvudsakliga resultaten av undersökningarna presenteras här.

För de flesta utlandsstuderande var det mer än ett skäl som ledde fram till valet att studera utomlands. De tre vanligaste orsakerna till utlandsstudier är att den studerande vill byta miljö och testa något nytt eller förbättra sina språkkunskaper och att den studerande genom studierna vill förbättra sina möjligheter på arbetsmarknaden. Utbytesstuderande åker i mycket större utsträckning än övriga utlandsstuderande utomlands för att nå bättre möjligheter på arbetsmarknaden.

Utlandsstuderande har en positiv uppfattning om kvaliteten på den utbildning som de läste utomlands. Hela 62 procent av de studerande ger utbildningen betyget 5 eller 6 på en sexgradig skala. Detta kan jämföras med att 49 procent på motsvarande utbildningar

⁶⁸ CSN (2010b).

på eftergymnasial nivå i Sverige. De utlandsstuderande sätter i genomsnitt betyget 4,7 på sin utbildning, vilket ska jämföras med i genomsnitt betyget 4,4 för studerande i Sverige.

För en majoritet av dem som studerar utomlands har studierna positiva effekter. Det är exempelvis 93 procent av de studerande som helt eller till stor del instämmer i påståendet att studierna utvecklade dem positivt som personer. Hela 63 procent av de studerande tycker till och med att det helt eller till stor del är riktigt att säga att utlandsstudierna påverkade deras syn på livet. Att så många menar att utlandsstudierna har så stor betydelse för dem kan delvis hänga samman med att många utlandsstuderande är relativt unga och befinner sig i en händelserik och omvälvande fas i livet.

En hög andel – 87 procent – av de utlandsstuderande tycker att levnadsstandarden var ganska bra, bra eller mycket bra under studietiden. Motsvarande andel bland studerande i Sverige är 76 procent. Av de utlandsstuderande var det 13 procent som ansåg att deras levnadsstandard var ganska dålig, dålig eller mycket dålig. Motsvarande andel bland studerande i Sverige är 25 procent.

Studiemedlen tycks också räcka lite bättre vid studier utomlands än vid studier i Sverige. Skillnaderna skulle kunna förklaras av att det möjliga lånebeloppet varierar mellan olika länder och att det uppdateras årligen utifrån levnadsomkostnaderna i respektive land.

Studiemedlen har en något starkare rekryterande effekt när det gäller utlandsstudier jämfört med studier i Sverige. Av de utlandsstuderande anger 74 procent att de inte eller troligen inte skulle ha studerat utomlands om de inte hade kunnat få studiemedel.

En majoritet av de studerande anser att det är felaktigt att säga att deras studieskuld inte motsvarar värdet på den utbildning som de gick. Trots detta är det 17 procent av de studerande som tycker att det stämmer helt eller till stor del att säga att studieskulden inte motsvarar värdet på utbildningen. Detta ska dock jämföras med att hela 37 procent av dem som studerar i Sverige gör bedömningen att deras studieskuld inte motsvarar värdet på utbildningen.

De flesta utlandsstuderande – 73 procent – bedömer att valet att studera utomlands gjorde att deras studieskuld blev större än om de enbart skulle ha studerat i Sverige.

De utlandsstuderande som har haft kontakt med CSN sätter högst betyg på CSN:s e-tjänster och lägst betyg på myndighetens telefonservice. De utlandsstuderande sätter genomgående lite högre betyg på CSN:s olika tjänster och på sina kontakter med myndigheten jämfört med de studerande i Sverige.

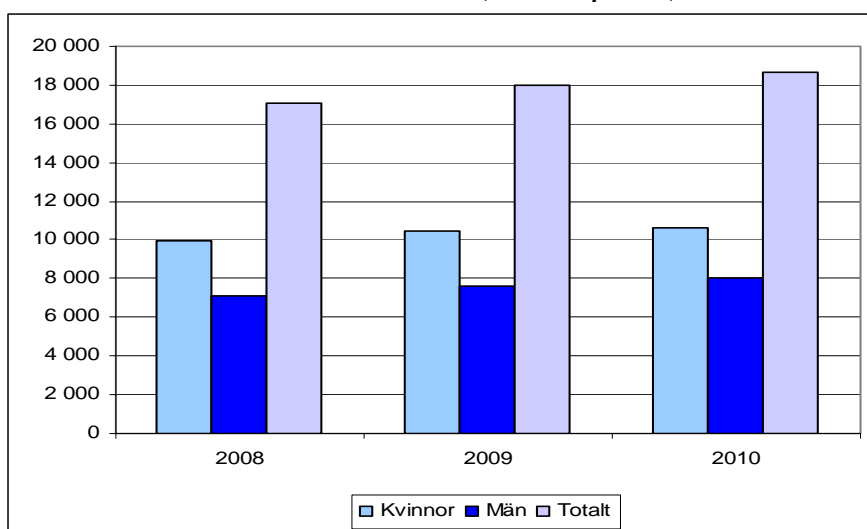
Av de utlandsstuderande anser två tredjedelar att utlandsstudierna har gjort deras situation på arbetsmarknaden bättre eller mycket bättre. Av de studerande anger 16 procent att arbetsgivarna lägger ingen eller nästan ingen vikt vid utlandsstudierna.

Mer än hälften av dem som enbart studerar i Sverige funderar någon gång på att studera utomlands. De viktigaste orsakerna att avstå från utlandsstudier, trots funderingar på att åka, är att de studerande inte vill eller kan vara borta från familj och vänner, att de känner till för lite om utländska utbildningar samt att de tycker att det är för krångligt att söka till studierna.

6 Studiestöd till utländska medborgare

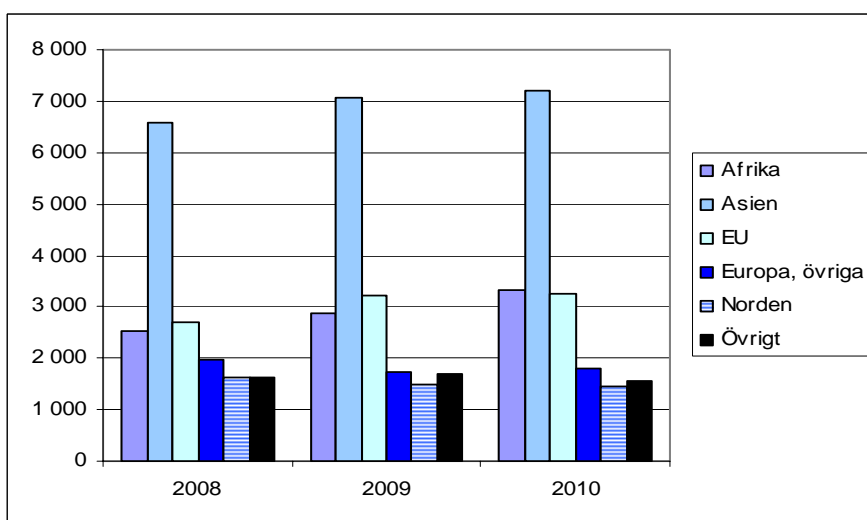
Under 2010 prövade CSN 23 000 utländska medborgares grundläggande rätt till svenskt studiestöd. Av dessa beviljades 18 600 personer grundläggande rätt, medan 4 400 personer nekades sådan rätt till svenskt studiestöd. Dessa personer ansökte såväl om studie-hjälp som om studiemedel.⁶⁹

Diagram 6.1 Antal utländska medborgare som beviljats grundläggande rätt till svenskt studiestöd, fördelat på kön, 2008–2010

Både antalet utländska medborgare som ansöker om studiestöd och antalet som beviljas grundläggande rätt till svenskt studiestöd har ökat de senaste åren. Antalet utländska medborgare som har beviljats grundläggande rätt till svenskt studiestöd har ökat med 9 procent sedan 2008.

Diagram 6.2 Antal utländska medborgare som beviljats grundläggande rätt till svenskt studiestöd, fördelat på världsdel för medborgarskap, EU respektive Norden, 2008–2010

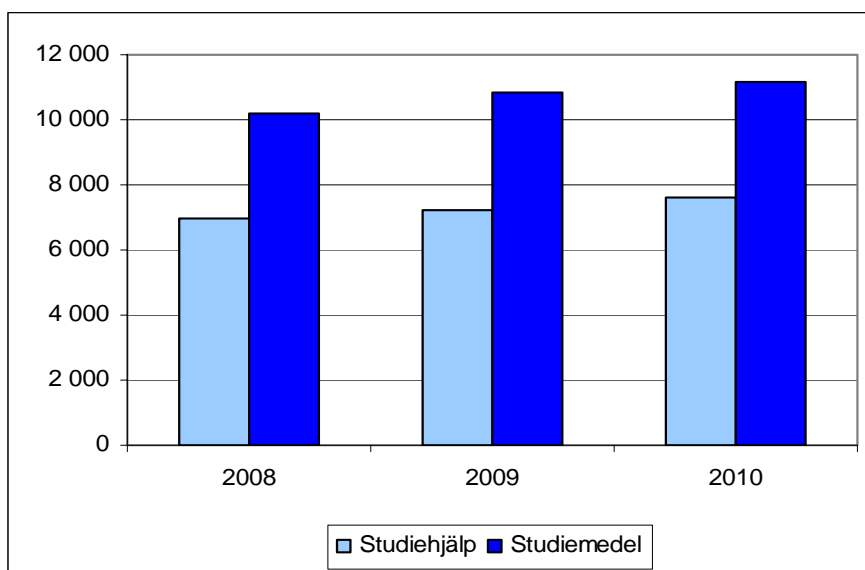

⁶⁹ Detta avsnitt avser bara nya sökande som prövas för rätten till svenskt studiestöd – *inte* samtliga utländska medborgare som studerar med studiestöd och som redan tidigare beviljats denna rätt till svenskt studiestöd. Det totala antalet utländska medborgare som studerade med *studiemedel* under 2010 var 31 000. Av dem studerade 34 procent på grundskolenivå, 43 procent på gymnasienivå och 23 procent på eftergymnasial nivå

Det är framför allt medborgare i länder i Afrika och Asien som har ökat bland dem som fått grundläggande rätt till svenskt studiestöd. Under 2010 var det vanligast att de som beviljades svenskt studiestöd kom från Irak (2 973 personer), Somalia (1 692) och Afghanistan (1 055). Antalet medborgare från olika länder uppvisar ett samband med antalet asylsökande som kommer till Sverige.

De utländska medborgarna ansöker både om studiehjälp och om studiemedel.

Diagram 6.3 Antal utländska medborgare som beviljats grundläggande rätt till svenskt studiestöd, fördelat på studiehjälp och studiemedel¹, 2008–2010

¹ Studiehjälp och studiemedel för utlandsstudier ingår.

Antalet utländska medborgare som ansöker om studiehjälp och studiemedel har ökat. Ökningen har varit i princip lika stor för de båda stöden. Under 2010 fick 7 596 utländska medborgare som ansökte om studiehjälp och 11 138 utländska medborgare som ansökte om studiemedel rätt till svenskt studiestöd. Av dessa var det ett mindre antal utländska medborgare som ansökte om studiehjälp eller studiemedel för studier utomlands. Under 2010 sökte 32 utländska medborgare studiehjälp för studier utomlands, medan 397 utländska medborgare sökte studiemedel för studier utomlands.

De flesta utländska medborgare som ansöker om och beviljas studiemedel studerar på grundskolenivå. Under 2010 ansökte hela 6 400 av de utländska medborgarna om studiemedel för studier på grundskolenivå, vilket motsvarar 58 procent av de sökande.

Tabell 6.1 Antal utländska medborgare som beviljats grundläggande rätt till svenskt studiestöd, fördelat på bifallsgrund, 2008–2010

	2008	2009	2010
Nationell rätt			
Permanent uppehållstillstånd	12 415	12 825	13 014
Familjeanknytning	808	995	1 083
Föräldraanknytning	1 873	1 658	1 900
Sysselsättning	802	963	1 038
EU-rätt			
Permanent uppehållsrätt	319	599	571
Arbetstagare	89	81	172
Anhörig till arbetstagare	624	793	745

Det vanligaste skälet till att CSN beviljade rätt till svenskt studiestöd var att de sökande hade permanent uppehållstillstånd i Sverige. Bland dem som prövades enligt EU-rätten var de vanligast att de som beviljades svenskt studiestöd klassificerades som anhöriga till arbetstagare i landet. Antalet arbetstagare som själva ansökte om svenskt studiestöd fördubblades mellan 2009 och 2010. Fortfarande var det dock bara 172 personer som beviljades svenskt studiestöd enligt EU-rätten med grund i att de var arbetstagare i Sverige.

7 Återkrav

7.1 Regler och syfte

Studiemedel som betalas ut felaktigt kan återkrävas. Orsaker till felaktiga utbetalningar kan exempelvis vara att den studerande avbryter sina studier, minskar sin studieomfattning eller har en högre inkomst än han eller hon har meddelat till CSN. Eftersom studiemedel betalas ut i förskott, innebär ett avbrott ofta att den studerande redan har fått studiemedel även för tiden efter avbrottet. Detta medför beslut om återkrav relativt vanliga inom studiemedelssystemet. Innan CSN kan fatta ett beslut om återkrav ska det dock i flera fall prövas om den studerande insett eller borde ha insett att en utbetalning var felaktig. Om de studerande inte borde eller kunde inse felaktigheten, ska det inte göras något återkrav.

CSN fattar i regel beslut om återkrav per kalenderhalvår. Detta innebär att en person som exempelvis tjänar mer än beräknat under ett år kan få två beslut om återkrav: ett för det första kalenderhalvåret och ett för det andra kalenderhalvåret. Räntan på återkrav var 5,90 procent 2010.

Ett återkrav ska betalas tillbaka omedelbart. CSN medger dock betalningsplaner om det finns skäl för detta. Om det finns synnerliga skäl kan ett återkrav efterges. I vissa fall får ett beslut ändras så att det belopp som har betalats ut för mycket dras av från kommande utbetalningar. Detta sätt att verkställa ett återkrav omfattas inte av redovisningen i detta kapitel.

För rekryteringsbidraget, som numera upphört som stödform, gällde i princip samma regler om återkrav som för studiemedel.

Studerande i gymnasiet kan få återkrav av studiehjälp. Om den studerande är myndig när studiehjälpen betalas ut, blir han eller hon själv mottagare av beslutet och betalningsskyldig för återkravet. Är den studerande däremot omyndig när studiehjälpen betalas ut, blir normalt den förälder som tog emot utbetalningen betalningsskyldig för återkravet. Studiehjälp betalas ut i efterskott och omfattar oftast små belopp i förhållande till studiemedelsbeloppen. Beloppet för studiehjälp är 1 050 kronor i månaden om den studerande inte också har inackorderingstillägg eller extra tillägg. På återkrav av studiehjälp tas det ut ränta först när förfallodatum har passerats.

7.2 Antal återkrav och utestående återkravsfordran

Tabell 7.1 Antal beslut om återkrav, fördelat på stödform och kön, 2006–2010

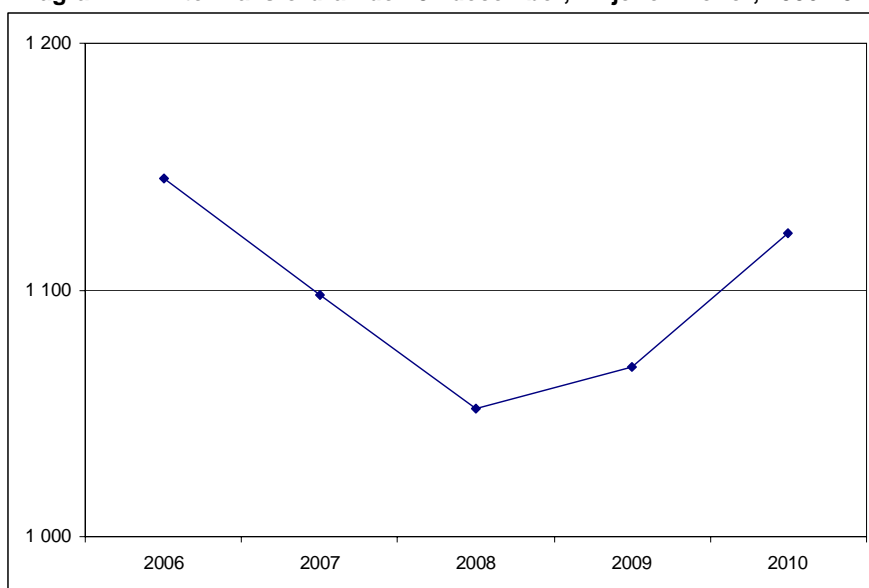
Beslutsår	Studiehjälp		Studiemedel		Rekryteringsbidrag		Totalt ¹
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Män	Kvinnor	
2006	10 200	6 764	17 551	12 263	2 314	1 530	50 985
2007	12 174	7 722	27 253	18 539	1 394	712	68 133
2008	10 547	7 041	24 721	16 759	1 009	420	61 928
2009	10 269	7 030	29 530	20 382	142	49	69 469
2010	10 459	7 949	34 954	27 462	0	0	82 927

¹ Till skillnad mot tabellens övriga kolumner ingår även separata beslut om återkrav av exempelvis inackorderingstillägg, tilläggsbidrag och merkostnadslån. Endast giltiga beslut om återkrav är räknade. Ett beslut kan omfatta återkrav för mer än ett kalenderhalvår. I uppgifterna ingår inte återkrav som senare har upphävts efter överklagande eller omprövning.

Antalet beslut om återkrav ökade kraftigt under 2010 och var 13 000 fler jämfört med 2009. Ökningen kan till stor del förklaras med den nya efterkontroll som gjordes av högskolestuderandes studieomfattning, där de fick ett återkrav som var registrerade för ett lägre antal poäng än vad som motsvarade de studiemedel som betalades ut. I en promemoria från Utbildningsdepartementet⁷⁰ föreslås att studiestödsreglerna ska ändras så att återkrav inte längre ska vara aktuellt i många av de fall som under 2009 och 2010 ledde till en ökning av antalet beslut om återkrav. Vissa tidigare beslut om återkrav ska dessutom omprövas. Om förslagen i promemorian genomförs innebär det att antalet återkrav sannolikt kommer att minska under 2011.

Det genomsnittligt återkrävda beloppet, exklusive ränta, var 6 000 kronor under 2010, vilket är en ökning med 2 procent jämfört med 2009.

Diagram 7.1 Återkravsfordran den 31 december, miljoner kronor, 2006-2010

⁷⁰ Utbildningsdepartementet (2011).

Återkravsfordran har ökat under de senaste två åren, vilket också kan förklaras av de utökade efterkontroller som införts. Åren dessförinnan minskade återkravsfordran kontinuerligt genom ett arbete med att effektivisera och förbättra hanteringen av betalningen av återkrav. Under 2010 ökade fordran med 5,1 procent jämfört med 2009.

Den 31 december 2010 fanns det 83 000 återkravsskulder fördelade på 63 000 personer. Det genomsnittliga skuldbeloppet var 13 500 kronor.

Enligt 2010 års beräkningar är 600 miljoner kronor av den utestående fordran för återkrav osäker. Den osäkra delen utgör 53 procent av den totala fordran för återkrav.

7.3 Nya återkrav och slutreglerade återkrav 2010

Tabell 7.2 Antal nya respektive slutreglerade återkrav, fördelat på antal återkravsskulder och antal personer, 2010

	Antal återkravsskulder	Antal personer
1 januari	77 343	58 761
Nya återkrav	87 465 ¹	69 870
Slutreglerade återkrav	81 568	65 700
31 december	83 240	62 931
Nettoökning	5 897	4 170

¹ I uppgiften ingår även beslut om återkrav som upphävdes senare under året. De beslut som upphävts ingår även i antalet slutreglerade återkrav.

Under 2010 var antalet nya återkravsskulder och antalet tillkommande personer under 2010 större än antalet slutreglerade återkravsskulder och antalet personer som slutreglerade sina skulder. Nettoökningen är avsevärt större under 2010 jämfört med 2009, vilket beror på den utökade efterkontrollen.

Den genomsnittliga återkravsskulden var 17 800 kronor vid slutet av 2010. De återkravsskulder som återstår i fordran är alltså avsevärt större än de genomsnittliga skulderna som beslutas. Detta beror till störst del på att många återkravsskulder är gamla och att ränta har påförts under många år.

7.4 Orsaker till återkrav

Tabell 7.3 Antal beslut om återkrav och genomsnittligt återkrävt belopp, fördelat på orsak, 2010

	Antal återkravsbeslut	Genomsnittligt återkrävt belopp
Efterkontrollerad inkomst	31 037	8 000
Inkomständring	4 233	5 900
Minskad studieomfattning	17 502	6 600
Otillåten frånvaro/skolk	10 953	1 500
Studieavbrott	12 815	4 800
Övrigt	6 388	5 200
Totalt, netto ¹	82 927	6 000

¹ Ett beslut om återkrav kan innehålla mer än en beslutsorsak.

Den vanligaste orsaken till återkrav är att inkomster över fribeloppsgränsen upptäcks i samband med efterkontrollen av inkomster. Av de återkrav som beslutades under 2010 berodde 37 procent på efterkontrollerad inkomst, vilket är en minskning med 7 procentenheter jämfört med 2009.

Beslutsorsaken otillåten frånvaro (skolk) avser endast återkrav av studiehjälp, riktade till studerande eller föräldrar till studerande på gymnasiet. Denna typ av återkrav har minskat marginellt under 2010 jämfört med 2009.

Andelen beslut om återkrav på grund av minskad studieomfattning var 21 procent under 2010. Detta innebär att andelen nästan har fördubblats jämfört med 2009. Den nya efterkontrollen av registreringar vid högskolestudier har medfört 7 800 beslut om återkrav på grund av minskad studieomfattning under 2010. Det genomsnittliga återkrävda beloppet för just denna grupp var 7 700 kronor.

Tabell 7.4 Antal återkravsskulder den 31 december och genomsnittlig återkravsskuld, fördelat på orsak, 2010

Orsak	Antal återkravsskulder	Genomsnittlig återkravsskuld
Efterkontrollerad inkomst	9 751	16 000
Inkomständring	599	8 100
Minskad studieomfattning	19 089	9 500
Otillåten frånvaro/skolk	4 778	2 100
Studieavbrott	24 932	10 500
Uppgift saknas ¹	17 646	23 200
Övrigt	6 445	15 600
Totalt	83 240	13 500

¹ För återkrav som är mer än tio år gamla saknas det uppgift om orsak.

Bland de obetalda återkravsskulderna den 31 december 2010 berodde 24 900 på avbrutna studier. Den näst vanligaste orsaken till återkrav var att den studerande hade minskat sin studieomfattning. Medan andelen beslut om återkrav på grund av otillåten frånvaro (skolk) har minskat marginellt har andelen obetalda återkravsskulder av samma orsak istället ökat något.

Fördelningen av antalet återkrav per orsak skiljer sig alltså åt mellan obetalda återkravsskulder och beslut. Detta beror på att mottagarna av ett återkrav är olika benägna att reglera sin återkravsskuld. Genom en jämförelse mellan orsakerna till återkrav för de beslut som fattas och orsakerna till återkrav bland kvarvarande återkravsskulder vid en viss tidpunkt, ges en uppfattning om vilka typer av återkrav som betalas tillbaka direkt och vilka som oftare leder till betalningsplaner och betalningsproblem.

Tabell 7.5 Andel av fattade beslut 2010 respektive återkravsskulder den 31 december, fördelade på återkravsorsak, procent

Orsak	Andel av fattadebeslut	Andel av återkravsskulderna den 31 december 2010
Efterkontrollerad inkomst	37	12
Inkomständring	5	1
Minskad studieomfattning	21	23
Otillåten frånvaro/skolk	13	6
Studieavbrott	15	30
Uppgift saknas	-	21
Övrigt	8	8

De flesta ännu obetalda återkravsskulder den 31 december 2010 berodde på studieavbrott. Av samtliga återkravsskulder utgjorde denna andel 30 procent, vilket är oförändrat jämfört med 2009. Eftersom studieavbrott bara är orsak till 15 procent av besluten om återkrav, kan det konstateras att risken är särskilt stor att de som avbryter sina studier med återkrav som följd inte betalar detta omedelbart. De som får återkrav på grund av hög inkomst betalar däremot mycket ofta tillbaka återkravet direkt.

Trots att andelen beslut om återkrav på grund av minskad studieomfattning nästan fördubblats under 2010 har motsvarande andel återkravsskulder endast ökat med 3 procentenheter jämfört med 2009. Detta tyder på att de personer som har tillkommit inom beslutsorsaken, genom efterkontrollen av registreringar vid högskolestudier, betalar sina återkrav relativt omgående.

7.5 Efterkontrollerad inkomst

Tabell 7.6 Återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst, fördelat på medelinkomst och kön, beslutsår 2006–2010

Beslutsår	Inkomstår	Medelinkomst kvinnor	Medelinkomst män
2006	2004	147 300	148 000
2007	2005	153 600	156 500
2008	2006	156 400	160 100
2009	2007	184 700	192 000
2010	2008	185 600	193 800

Könsfördelningen bland dem som får återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst överensstämmer i stort med fördelningen av kvinnor och män som studerar med studiemedel, det vill säga 60 procent kvinnor och 40 procent män. Under inkomståret 2004 hade kvinnorna 700 kronor lägre medelinkomst än männen. Denna skillnad har ökat successivt under åren till 8 200 kronor under inkomståret 2008.

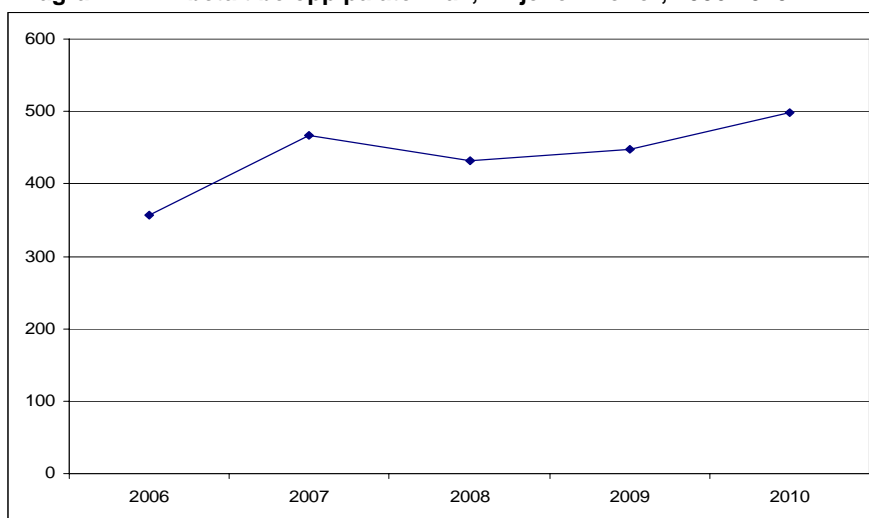
En majoritet av dem som fick återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst under 2010 tjänade mellan 100 000 och 200 000 kronor. Bland dem med en inkomst på 1 000 000 kronor eller mer var andelen kvinnor avsevärt högre än andelen män.

För de flesta personerna i det högsta inkomstintervallet bestod den sammanräknade årsinkomsten av minst 80 procent kapitalinkomster.

Studering med tilläggsån får, till skillnad från den vanliga efterkontrollen av inkomst, inte ha tjänat för *lite* innan studierna påbörjades. De som har tjänat under den gräns som ger rätt till tilläggsån återkrävs på det belopp som betalats ut felaktigt. Under 2010 beslutades om 600 återkrav av denna anledning, vilket kan jämföras med 400 återkrav under 2009.

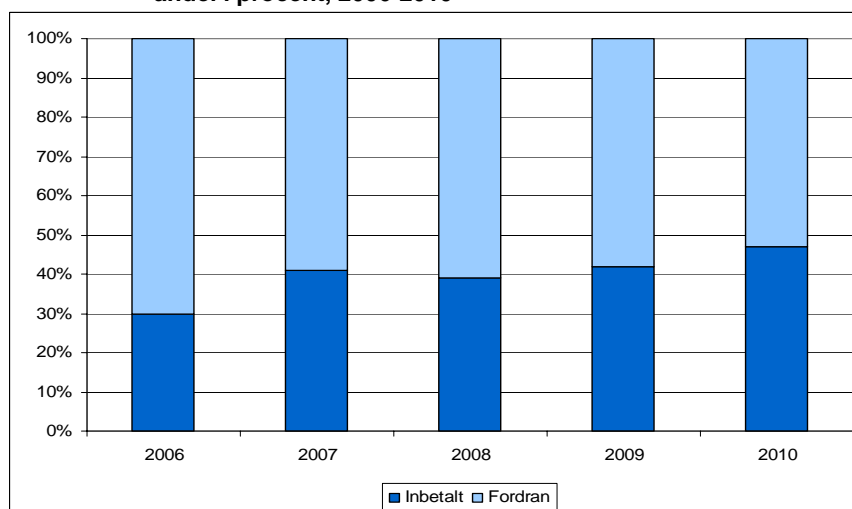
7.6 Betalning av återkrav

Diagram 7.2 Inbetalt belopp på återkrav, miljoner kronor, 2006-2010

Under 2010 ökade det inbetalda beloppet på återkrav med 12 procent jämfört med 2009.

Diagram 7.3 Inbetalt belopp i relation till fordran den 1 januari, andel i procent, 2006-2010

Andelen inbetalt i relation till fordrans storlek vid ingången av året ökade med 5 procentenheter under 2010 jämfört med 2009.

Av dem som fick ett beslut om återkrav av studiehjälp under 2010 hade 77 procent slutbetalat sitt återkrav den 31 december samma år. Bland myndiga studerande, som själva är betalningsskyldiga, var andelen som hade slutbetalat sitt återkrav något högre än bland föräldrar till omyndiga. De som fått återkrav på grund av otillåten frånvaro (skolk) hade i högre grad slutbetalat sitt återkrav, jämfört med dem som fått återkrav på grund av studieavbrott. Detta gäller oavsett vem som var betalningsskyldig för återkravet. Av dem som inte slutbetalar sitt återkrav av studiehjälp omgående är det en hög andel som får återkravet överlämnat till Kronofogdemyndigheten. Det måste anses särskilt olyckligt att ungdomar på väg ut i yrkeslivet drabbas av betalningsanmärkningar med anledning av relativt små skulder.

Av dem som fick ett beslut om återkrav av studiemedel under 2010 hade 78 procent slutbetalat sitt återkrav den 31 december samma år. Andelen som hade slutbetalat var högre bland kvinnor än bland män. Skillnaderna i benägenheten att betala återkrav är stora mellan de olika återkravsorsakerna. Av dem som fått återkrav på grund av anmäld inkomständring eller efterkontrollerad inkomst hade 89 procent slutbetalat sitt återkrav. Detta kan jämföras med 60 procent av dem som hade fått återkrav på grund av studieavbrott och 65 procent av dem som fått återkrav på grund av minskad studieomfattning.

De personer som hade en återkravsskuld vid utgången av 2010 hade förhållandevis låga inkomster. Genomsnittsinkomsten var 96 900 kronor.

7.7 Status på återkraven

Tabell 7.7 Antal återkravsskulder den 31 december, fördelat på status, 2010

	Antal återkravsskulder
Bevaka fordran ¹	32 902
CSN-krav ²	6 607
Handläggning kravenheten ³	2 131
Hos inkasso	2 014
Hos kronofogden	20 259
Övrigt ⁴	19 327
Totalt	83 240

¹ Bevakning av fordran innehåller återkrav som har varit hos Kronofogdemyndigheten eller är på väg dit.

² CSN-krav skickas ut efter att påminnelsens förfalldatum har passerat.

³ CSN:s kravenhet utreder om ärendet ska överlämnas till Kronofogdemyndigheten eller inte.

⁴ Här kan det ingå personer som har nya återkrav, som har fått en påminnelse eller betalningsplan eller som saknar giltig adress.

Av återkravsskulderna den 31 december 2010 fanns 40 procent för bevakning hos CSN:s kravenhet, medan 24 procent fanns hos Kronofogdemyndigheten. Båda dessa andelar är lägre än under 2009, vilket kan tyda på att fler personer sköter betalningen av sina återkravsskulder. Andelen med så kallade CSN-krav har dock ökat med 5 procentenheter jämfört med den 31 december 2009. Återkrav av studiehjälp är överrepresenterade hos Kronofogdemyndigheten.

Tabell 7.8 Antal återkravsskulder den 31 december, fördelat på återkravets ålder, 2010

Återkravets ålder	Antal återkravsskulder
Högst 6 månader	8 286
7–12 månader	10 613
13–24 månader	8 105
25–36 månader	6 045
37–48 månader	5 543
49–60 månader	5 343
61–72 månader	5 091
73 månader eller äldre	34 214
Totalt	83 240

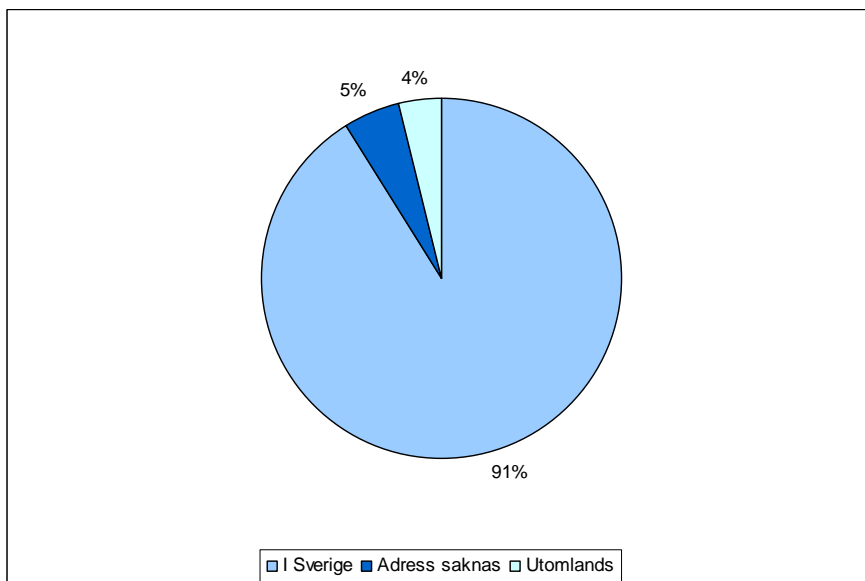
Andelen med de äldsta återkravsskulderna var 41 procent under 2010, vilket är en ungefär lika stor andel som under 2009. Däremot är andelen skulder som är högst ett år gamla större under 2010 (23 procent) jämfört med 2009 (19 procent). Siffrorna speglar att de äldsta återkravsskulderna är svåra att driva in.

Andelen personer med en pågående betalningsplan för en återkravsskuld var den 31 december 2010 lika hög som under 2009, det vill säga 11 procent.

En betalningsplan för ett eller flera återkrav förutsätter att personen har betalningsförmåga och betalningsvilja. Återkravet ska betalas på så kort tid som möjligt och som längst på 12 månader. För överenskommelser om längre betalningsplaner krävs det antingen att CSN genom betalningsplanen får in mer pengar än vad Kronofogdemyndigheten skulle ha kunnat driva in eller att det finns synnerliga skäl. Ett exempel på ett synnerligt skäl är att låntagaren är varaktigt beroende av försörjningsstöd.

Den högsta andelen av överenskommelserna (46 procent) beror på att betalningsplanen har bedömts kunna ge mer pengar än vad Kronofogdemyndigheten bedöms kunna driva in. Andelen betalningsplaner av denna orsak har dock minskat med 8 procentenheter jämfört med 2009. Den andel av överenskommelserna som har ökat mest under 2010 är betalningsplaner på grund av studier.

Diagram 7.4 Återkravsskulder den 31 december, fördelat på bosättning, andel i procent, 2010

CSN saknar giltig adress till en del av de personer som har en återkravsskuld. För 4 000 av de aktuella återkravsskulderna den 31 december 2010 saknades det en giltig adress.

Både antalet och andelen skulder med en saknad giltig adress har minskat marginellt under 2010 jämfört med 2009. I 73 procent av fallen är dessa återkravsskulder 7 år eller äldre. Majoriteten av de personer CSN saknade adress för hade heller inte, enligt taxeringsuppgifter från Skatteverket, någon inkomst under 2009. Det innebär att det är troligt att de befinner sig utomlands.⁷¹

⁷¹ Saknade adresser behandlas även i avsnitt 8.10.

8 Återbetalning av lån

8.1 Tre återbetalningssystem

CSN administrerar återbetalningen av tre typer av lån för studier:

- Studiemedel (lån tagna före den 1 januari 1989)
- Studielån (lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001)
- Annuitetslån (lån tagna efter den 30 juni 2001).

Lånetyper studiemedel som lämnades före 1989 är utformad som ett annuitetsliknande lån. Dessa lån betalas normalt tillbaka senast vid 50 års ålder.

Lånetyper studielån som lämnades mellan 1989 och 2001 har en inkomstbaserad återbetalning, där låntagaren betalar tillbaka 4 procent av inkomsten vid den senaste taxeringen.

Lånetyper annuitetslån som är det nuvarande lånet är konstruerat ungefär som ett vanligt annuitetslån, men så att den årliga återbetalningen är något större i slutet än i början av återbetalningstiden. På lånet läggs ränta från den dag som det betalas ut. Räntan för annuitetslånet var 2,4 procent under 2010. Återbetalningstiden är normalt 25 år. Om det inte återstår minst 25 år fram till dess att låntagaren fyller 60 år eller om studieskulden är låg, blir återbetalningstiden kortare. Den årliga återbetalningen baseras på skuldens storlek, räntan för året, antalet år som återbetalningen beräknas pågå samt ett uppräkningsstal. Uppräkningsstalet innebär att årsbeloppet årligen räknas upp med 2 procent vid oförändrad ränta.

I samtliga tre återbetalningssystem finns det särskilda trygghetsregler som gör det möjligt för låntagaren att få den årliga återbetalningen nedsatt till ett lägre belopp. Den som har ett annuitetslån kan få nedsättning av årsbeloppet vid nya studier med studiemedel eller utbildningsbidrag för doktorander. Det är också möjligt för en låntagare som får lägre inkomst att få nedsättning. Årsbeloppet kan sättas ned till 5 eller 7 procent av den beräknade inkomsten, beroende på låntagarens ålder.⁷² Det är även möjligt att få betala ett nedsatt årsbelopp om det finns synnerliga skäl, exempelvis om låntagaren regelbundet får försörjningsstöd.

I vissa fall kan hela eller delar av en studieskuld skrivas av. Avskrivning kan ske vid 68 års ålder eller om låntagaren avlider. För de båda äldre lånetyperna sker avskrivning vid 65 års ålder. En studerande som har tagit lån för att läsa in behörighetsgivande ämnen på grundskole- eller gymnasienivå kan få dessa lån avskrivna med högst hälften om han eller hon fortsätter sina studier på högskolan. Avskrivning kan även göras om det finns synnerliga skäl. Denna prövning är dock mycket restriktiv.

Ett huvudsyfte med studiestödsreformen 2001 och införandet av det nya annuitetslånet var att få ett mer stabilt återbetalningssystem där i princip alla lån ska betalas tillbaka.

⁷² För personer som är äldre än 49 år debiteras 7 procent av deras inkomst samt del av eventuell förmögenhet.

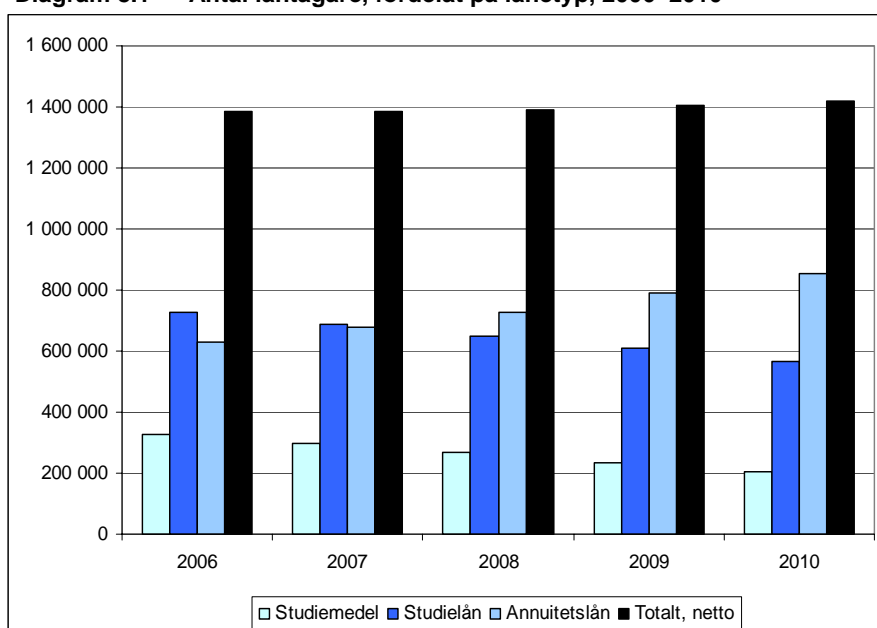
I detta kapitel behandlas framför allt återbetalningen av de olika lånetyperna. Låntagandet och lånebenägenheten bland studiemedelstagarna och bland nya återbetalningskyldiga låntagare behandlas i avsnitt 5.4. Återbetalning av återkrav behandlas i kapitel 7.

8.2 Låntagare och fordran

Antal låntagare och lån

Antalet låntagare med en studieskuld ökade med 14 600 personer mellan 2009 och 2010. Den 31 december 2010 fanns det 1 420 900 låntagare med en studieskuld.⁷³ Ökningen under 2010 var lika stor som mellan 2008 och 2009. De senaste två årens ökning har varit förhållandevis stora, vilket beror på att många personer har börjat studera med lån.

Diagram 8.1 Antal låntagare, fördelat på lånetyp, 2006–2010¹

¹ En låntagare kan ha mer än en typ av lån. I stapeln ”Totalt, netto” har varje låntagare bara räknats en gång.

Antalet låntagare minskar naturligt nog för båda de äldre lånetyperna, men det ökar för annuitetslånet. Antalet låntagare med annuitetslån ökade med 60 000 personer under 2010, trots att 26 400 låntagare slutbetalade sitt lån under året. Detta innebär att det tillkom avsevärt fler nya låntagare under 2010 jämfört med dem som slutbetalade sina lån. Av låntagarna med annuitetslån var 503 700 kvinnor och 349 200 män. Kvinnorna utgjorde därmed 59 procent av låntagarna. Könsfördelningen har varit i stort sett oförändrad under flera år.

En del låntagare har mer än en lånetyp. Antalet låntagare med två eller i vissa fall tre lånetyper uppgick 2010 till 202 000 personer, medan antalet upplagda lån var 1,6 miljoner. Det innebär att antalet lån var större än antalet låntagare under året. I takt med att låntagarna med de äldre lånen slutbetalar sina studieskulder minskar även antalet låntagare

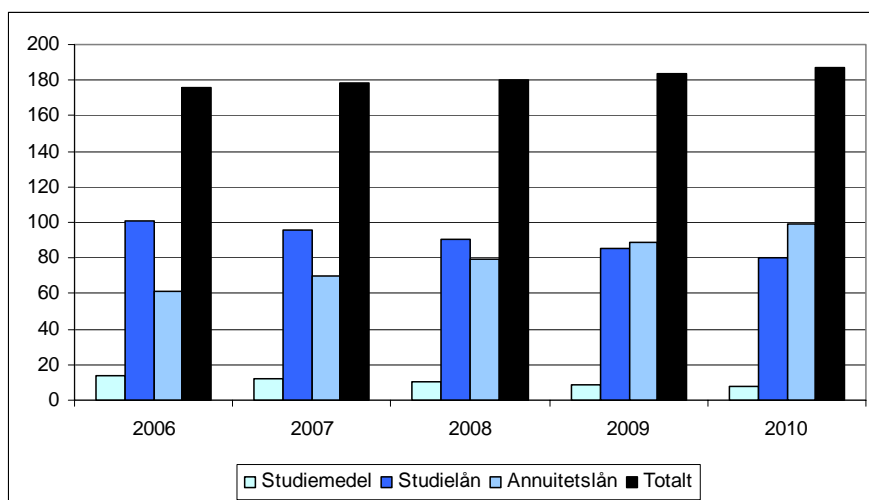
⁷³ I antalet inkluderas låntagare som enbart har administrativa avgifter kvar att betala.

med mer än ett lån. Under 2010 minskade antalet låntagare med mer än ett lån med 23 000 personer, vilket är en lika stor minskning som under 2009. Antalet låntagare med mer än ett lån kommer att fortsätta att minska.

Fordran på lån

Den totalt utestående fordran uppgick till 187 miljarder kronor den 31 december 2010. Fordran ökade med 3,6 miljarder kronor mellan 2009 och 2010. Fordran ökade därmed med 1,9 procent, vilket var något mer än åren före.

Diagram 8.2 Utestående fordran av lån för studier, fördelat på lånetyp, miljarder kronor, 2006–2010

En orsak till att fordran ökade mer under 2010 än under åren före är att utbetalningarna av lån under 2010 ökade mer än inbetalningarna. En annan förklaring är att räntan på studielånet och annuitetslånet var högre under 2009 (2,5 procent) och 2010 (2,4 procent) jämfört med 2007 (2,1 procent) och 2008 (2,1 procent).

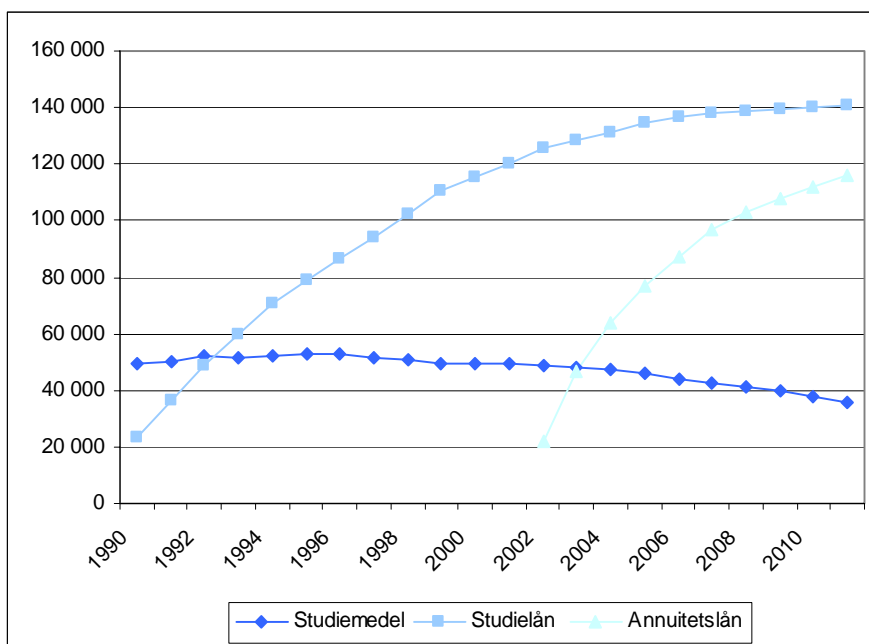
Skuldsättning

Den genomsnittliga studieskulden varierar för de tre typerna av lån. Lägst genomsnittlig studieskuld har låntagare med lånetypen studiemedel. Högst genomsnittlig studieskuld har låntagare med lånetypen studielån.

Det finns flera orsaker till att de genomsnittliga skulderna skiljer sig mellan de tre lånetyperna. Låntagarna med lånetyperna studiemedel och studielån är äldre än låntagarna med annuitetslån och har därför i de flesta fall lämnat studierna bakom sig.⁷⁴ De betalar i stället av på sina studieskulder. Att låntagarna med studielån trots detta har en genomsnittsskuld som överstiger skulden för dem med annuitetslån beror dels på att många låntagare med lägre skulder av lånetypen studielån redan har betalat tillbaka sina lån, dels på att bidragsdelen höjdes i samband med studiestödsreformen 2001. Att bidragsdelen höjdes innebar samtidigt att lånedelen minskade, vilket har minskat skulderna för de låntagare som har annuitetslån.

⁷⁴ För mer information om låntagarnas åldersfördelning, se avsnitt 8.3.

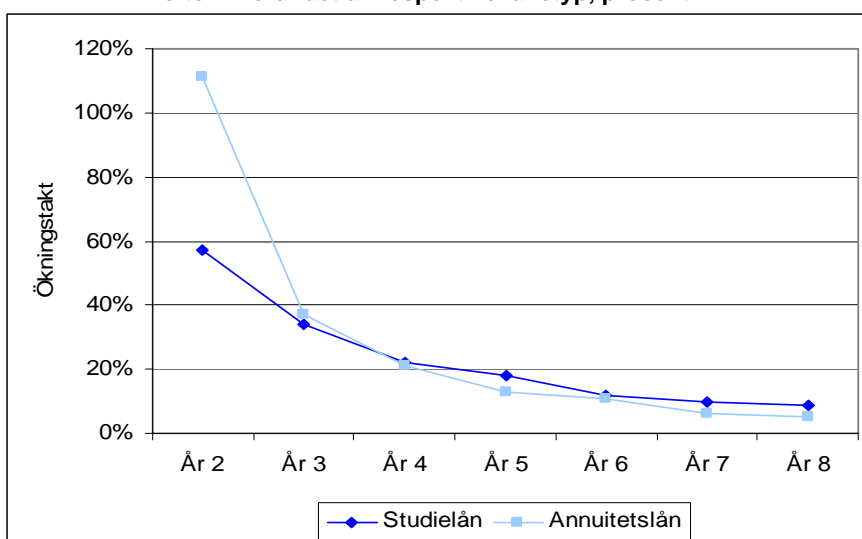
Diagram 8.3 Genomsnittlig ingående¹ studieskuld fördelat på lånetyp, kronor, 1990–2011

¹ Den 1 januari respektive år.

De genomsnittliga skulderna fortsatte under 2010 att öka för lånetyperna studielån och annuitetslån. Ökningen var marginell för lånetypen studielån och knappt 4 procent för lånetypen annuitetslån. Den genomsnittliga skulden av annuitetslån ökar inte längre lika mycket som tidigare. Att ökningstakten avtar beror på att en allt lägre andel av låntagarna studerar och tar lån löpande. När en högre andel av låntagarna har studerat klart börjar de betala av på skulden och då stabiliseras normalt den genomsnittliga skuldstorleken. För lånetypen studiemedel fortsatte den genomsnittliga skuldstorleken att minska under 2010.

Diagram 8.4 Ökning av genomsnittlig ingående skuld,¹ fördelat på lånetyperna studielån och annuitetslån samt antal år efter införandet av respektive lånetyp, procent

¹ Den första januari respektive år.

Efter införandet 2001 ökade skulderna på annuitetslånet kraftigt, men ökningen avtog dock snabbt. Den genomsnittliga skuldökningen var efter fyra år lägre för lånetypen annuitetslån än för lånetypen studielån. Detta tyder på att den genomsnittliga skulden på annuitetslån inte kommer att bli lika hög som den genomsnittliga skulden på studielån. Skuldutvecklingen kan dock påverkas av om de studerande får bära en större del av kostnaderna under studietiden och staten får bära en mindre del.

Tabell 8.1 Studiemedelsbelopp, fördelat på totalbelopp och bidrag, andel i procent, kronor, 2000–2010

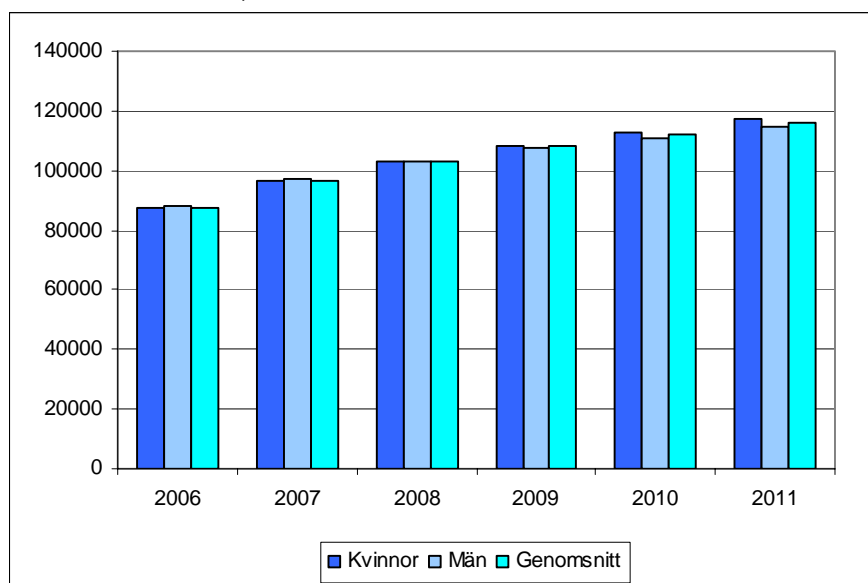
	Totalbelopp 20 veckors studier	Andel bidrag (generellt bidrag)	Andel bidrag (högre bidrag)
2000	32 116	27,8 %	-
2001 ¹	32 380	34,4 %	82,0 %
2002	33 260	34,4 %	82,0 %
2003	33 880	34,4 %	82,0 %
2004	34 500	34,4 %	82,0 %
2005	34 580	34,4 %	82,0 %
2006 ²	36 280	34,4 %	80,1 %
2007	36 820	34,4 %	80,1 %
2008	37 460	34,4 %	80,1 %
2009	39 100	34,4 %	80,1 %
2010	40 700	33,1 %	77,1 %

¹ Avser andra halvåret 2001.

² Avser andra halvåret 2006.

Det går att de senaste åren se tendenser till att de studerande får bära en större andel av levnadsomkostnader under studierna genom att bidragsdelen minskar och lånedelen ökar för det totala studiemedelsbeloppet. Av tabellen framgår det hur hög andel bidraget utgör av det totala studiemedelsbeloppet. Bidragsandelen minskar ytterligare vid den höjning av lånedelen som görs den 1 juli 2011. Förutom vid ändringar av andelarna bidrag och lån, påverkas skulderna givetvis också om utbildningstiderna förlängs.

Diagram 8.5 Genomsnittlig skuld på annuitetslån, fördelat på kön, kronor, 2006–2011¹

¹ Den 1 januari respektive år.

Den genomsnittliga skulden på annuitetslån var 116 100 kronor den 1 januari 2011. Historiskt sett har män haft högre studieskulder än kvinnor, men de har betalat av sina skulder i lite snabbare takt. Sedan 2008 har dock kvinnor högre skulder på sina annuitetslån jämfört med män. Denna förändring beror enligt CSN:s bedömning på att kvinnor i genomsnitt har studiemedel under något längre tid än män. Detta beror till en del på att vissa kvinnodominerade utbildningsprogram har förlängts, exempelvis lärarprogrammet. Den högre skuldsättningen för kvinnor avser samtliga utbildningsnivåer i Sverige. Manliga låntagare som studerar utomlands har dock högre skulder än kvinnliga låntagare som studerar utomlands.

Den genomsnittliga skulden beror både på hur mycket de studerande lånar och på hur mycket låntagarna betalar på sina lån. För att ge en bild av hur mycket de studerande lånar under studietiden redovisas i avsnitt 5.4 även uppgifter om studieskulderna vid återbetalningens början, det vill säga direkt efter studiernas slut.

Samordning eller byte av olika låntyper

För att återbetalningen ska kunna underlättas för en låntagare med flera låntyper, är det möjligt för låntagaren att ändra ett lån av en äldre låntyp till en nyare låntyp. Det är också möjligt att lägga samman olika låntyper till en enda låntyp. Detta kan ge ett lägre årsbelopp att betala jämfört med de årsbelopp som ursprungligen har debiterats.

Med 'överföring' menas att den äldsta låntypen studiemedel ändras och betalas enligt reglerna för låntypen studielån. Med 'ändrade lånevillkor' menas att ett lån ändras och betalas enligt reglerna för låntypen annuitetslån. Med 'sammanläggning av lån' menas att betalningen i huvudsak sker enligt reglerna för annuitetslånet.

Under 2010 har antalet beslut om byte eller samordning mellan olika låntyper minskat.

Tabell 8.2 Konvertering av olika låntyper, miljoner kronor, 2010

	Från studiemedel	Till studielån	Från studielån	Till annuitetslån
Överföring	19,0	19,0		
Ändrade lånevillkor	1,5			1,5
Ändrade lånevillkor			21,7	21,7
Sammanläggning	3,9			3,9
Sammanläggning			317,9	317,9
Totalt	24,4	19,0	339,6	345,0

Skulderna som fördes över från studielån till annuitetslån vid sammanläggning under 2010 uppgick till 318 miljoner kronor. Motsvarande belopp för sammanläggning under 2009 var 407 miljoner kronor. Minskningen beror på att antalet beslut om sammanläggning har minskat till följd av att antalet personer med både studielån och annuitetslån har minskat.

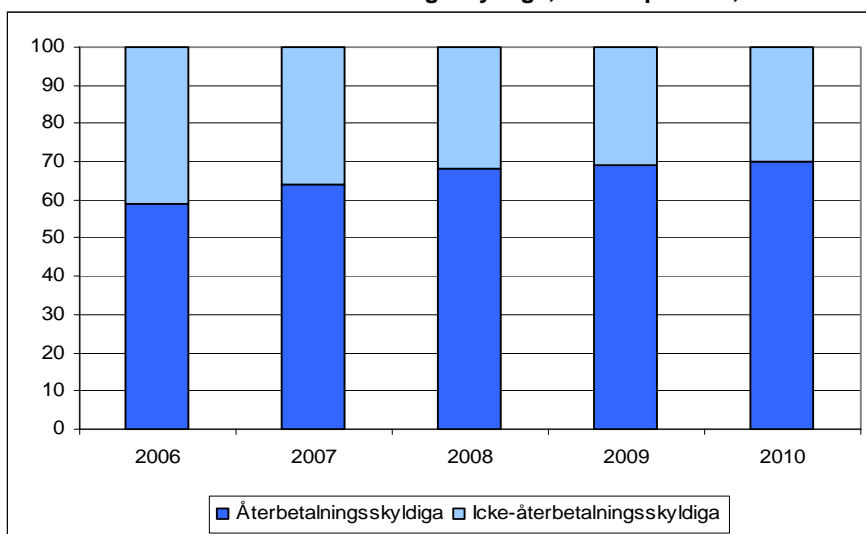
Skuldbeloppen som under 2010 överfördes från studiemedel till studielån, som uppgick till 19 miljoner kronor, var hälften så stora som de belopp som överfördes under 2009.

8.3 Debitering och inbetalning

Det är inte alla låntagare som är skyldiga att betala på sina lån. De som fortfarande studerar kontinuerligt är inte återbetalningsskyldiga. En person blir återbetalningsskyldig vid det årsskifte som inträffar tidigast sex månader efter det att han eller hon senast fick studiestöd.⁷⁵

Under 2010⁷⁶ minskade det totala antalet återbetalningsskyldiga låntagare med 5 000 personer till 1 219 000. Minskningen beror på att många låntagare med de äldre lånetyperna slutbetalar sina skulder. Den 1 januari 2010 blev 68 300 nya låntagare med annuitetslån återbetalningsskyldiga, vilket är 6 700 färre än vid ingången av 2009.

Diagram 8.6 Låntagare med annuitetslån, fördelat på återbetalningsskyldiga och icke återbetalningsskyldiga, andel i procent, 2006–2010

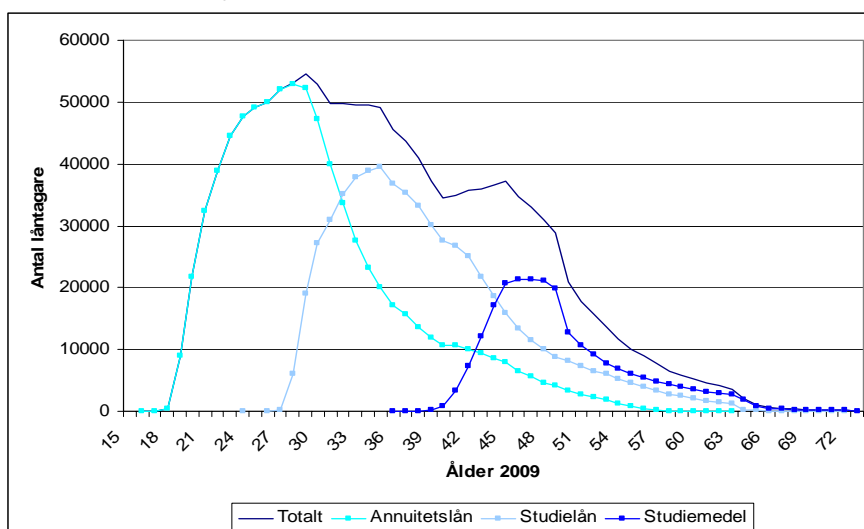

Sammantaget är 86 procent av låntagarna återbetalningsskyldiga. Ökningstakten av andelen återbetalningsskyldiga låntagare med annuitetslån har avtagit under de senaste åren. Det beror på att antalet studerande med lån har ökat under 2009 och 2010.

⁷⁵ Låntagare med den äldsta lånetypen, studiemedel, blev återbetalningsskyldiga två år efter de senast hade studiemedel.

⁷⁶ Antalet låntagare som var återbetalningsskyldiga vid ingången av 2010 ses som återbetalningsskyldiga hela året. Även låntagare som enbart har administrativa avgifter kvar att betala inkluderas.

Diagram 8.7 Antal återbetalningsskyldiga låntagare totalt samt fördelat på lånetyp och ålder, 2009

Låntagare med de olika lånetyperna skiljer sig åt. Den mest uppenbara skillnaden är låntagarnas ålder. Låntagarna med lånetypen studiemedel är äldst, medan låntagarna med annuitetslån är yngst. Åldersskillnaderna innebär även att låntagarnas inkomster och familjesituationer skiljer sig åt. Detta gör att det är svårt att på ett rättvist sätt jämföra de tre lånen exempelvis när de gäller debiterade och inbetalda belopp, osäkra fordringar och andel låntagare som beviljas nedsättning.

År 2010 debiterade CSN låntagarna totalt 12,7 miljarder kronor i årsbelopp. Låntagarna betalade totalt in 12,9 miljarder kronor, inklusive förtida inbetalningar. I det inbetalda beloppet ingår räntor och avgifter. Dessutom ingår inbetalningar som avser tidigare årsbelopp. Det inbetalda beloppet motsvarar 102 procent av det debiterade beloppet, vilket är en ökning jämfört med 2009.

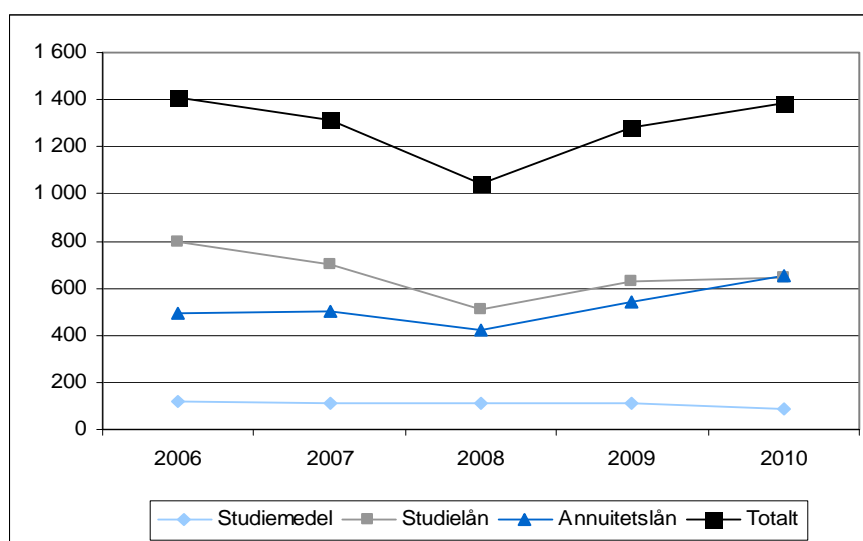
För lånetypen annuitetslån understeg det inbetalda beloppet det ursprungligen debiterade beloppet. Det beror på att förhållandevis många låntagare med annuitetslån får nedsättning av sitt årsbelopp med anledning av att de påbörjar eller återupptar studier. För lånetyperna studiemedel och studielån översteg däremot inbetalningarna det debiterade årsbeloppet med 25 respektive 294 miljoner kronor.

Bortsett från förtida inbetalningar och debiterade belopp som inte behöver betalas på grund av nedsättning betalades 2010 års årsbelopp under året in till 92 procent av vad som debiterats. Låntagare med lånetypen studiemedel betalade in 87 procent av vad som debiterats, medan låntagare med lånetypen studielån betalade in 93 procent och låntagare med lånetypen annuitetslån betalade in 92 procent av det debiterade beloppet.⁷⁷ Den andel av det debiterade beloppet som betalas in var densamma som under 2009 för studielånet. Andelen inbetalt minskade med 3 procentenheter för lånetypen studiemedel och ökade med 1 procentenhet för lånetypen annuitetslån. De totala inbetalningarna av det debiterade beloppet var 92 procent under 2010, vilket är samma nivå som under 2009.

⁷⁷ Det är viktigt att notera att den andel som betalas in ökar även efter 2010 års slut eftersom låntagarna betalar på 2010 års årsbelopp även under senare år.

Skillnaderna i betalning skiljer sig mycket mellan bosatta i Sverige och bosatta utomlands. Bosatta i Sverige betalade in 94 procent av de debiterade beloppen, medan bosatta utomlands bara betalade in 69 procent. Andelen inbetalt belopp för bosatta i Sverige är lika hög som under 2009. Andelen inbetalt belopp för utomlandsbosatta har däremot minskat med 3 procentenheter. CSN bedömer att detta beror på att myndigheten har hittat saknade adresser för många låntagare. Många av dem som CSN tidigare saknade adressuppgift för visade sig bo utomlands. Dessa utomlandsbosatta låntagare med nyligen kända adresser har ännu inte börjat betala på sina lån, vilket minskar den inbetalda andelen av det debiterade beloppet. Utöver de betalningar som kommer in under det första betalningsåret kan inbetalningar på årsbeloppen göras under ytterligare tre år.

Diagram 8.8 Förtida inbetalningar av lån, fördelat på lånetyp, miljoner kronor, 2006–2010

De förtida inbetalningarna⁷⁸ ökade under 2009 efter några års nedgång. Ökningarna fortsatte under 2010, bortsett från för lånetypen studiemedel. De förtida inbetalningarna uppgick till 1,4 miljarder kronor under 2010. Mest ökade de förtida inbetalningarna av annuitetslån. För första gången var det låntagarna med annuitetslån som gjorde de största förtida inbetalningarna.

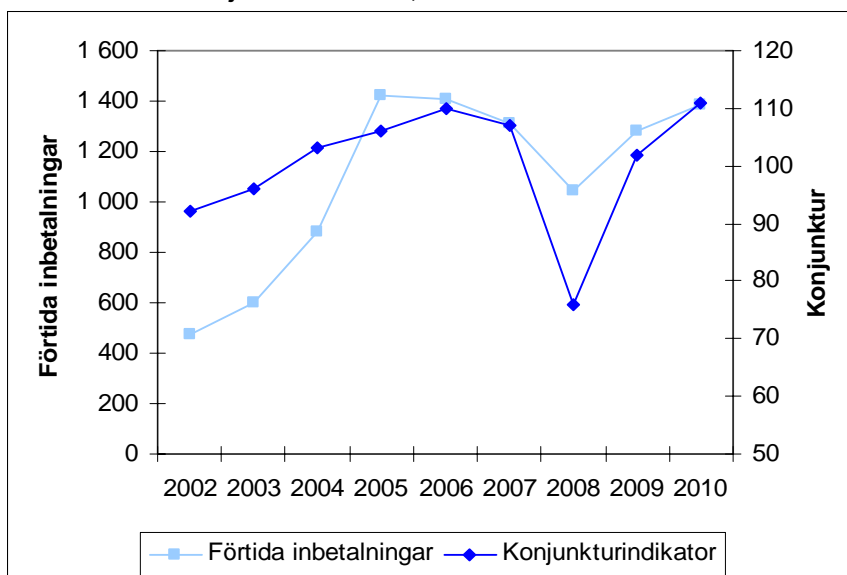
Under 2010 gjorde 64 000 personer förtida inbetalningar på sitt annuitetslån. Fördelningen på kvinnor och män i gruppen som betalade in i förtid överensstämmer med könsfördelningen för samtliga låntagare med annuitetslån. Personer i åldern 25–34 år är överrepresenterade bland dem som gör förtida inbetalningar liksom de med skulder i intervallen 1–49 999 kronor respektive 100 000–149 999 kronor.

CSN har tidigare uppmärksammat att det tycks finnas ett samband mellan förväntningarna på ekonomin och de förtida inbetalningarna. CSN har använt Konjunkturinstitutets så kallade konjunktur- eller barometerindikator som en indikation på förväntningarna på ekonomin. Indikatorn bygger på månadsvisa enkäter bland hushåll och företag, vilket

⁷⁸ Med förtida inbetalningar avses inbetalningar låntagarna gör frivilligt, d.v.s. utan att beloppet debiterats.

därmed speglar stämningläget bland dessa aktörer i den svenska ekonomin. Värdet över 100 visar på en starkare ekonomi än normalt, medan värden under 100 visar på en svagare ekonomi än normalt.⁷⁹

Diagram 8.9 Förtida inbetalningar av lån (miljoner kronor) och konjunkturindikator, 2002–2010

Även under 2010 finns det en följsamhet mellan konjunkturindikatorn och inbetalningarna, genom att förväntningarna på ekonomin steg och de förtida inbetalningarna ökade. Någon motsvarande följsamhet finns det däremot inte när det gäller exempelvis BNP-utveckling och förtida inbetalningar. Under 2009 minskade exempelvis tillväxten samtidigt som de förtida inbetalningarna ökade.

Av de 64 000 personer som gjorde förtida inbetalningar slutbetalade 9 000 personer eller 14 procent sina annuitetslån. En majoritet av dessa hade en skuld som var lägre än 50 000 kronor vid ingången av 2010. Låntagare i åldern 30–34 år var överrepresenterade bland dem som slutbetalade sitt annuitetslån i förtid.

Ändring i debiteringen av årsbelopp för 2010

Det aktuellt debiterade årsbeloppet för 2010 var totalt sett 9 procent lägre än det ursprungligt debiterade årsbeloppet.⁸⁰ Den största skillnaden mellan det aktuella och det ursprungliga årsbeloppet gäller lånetypen annuitetslån där skillnaden uppgick till 17 procent. För lånetypen annuitetslån beror skillnaden mellan aktuellt och ursprungligt debiterat årsbelopp till 96 procent på nedsättning av årsbeloppet.

För lånetypen studielån beror skillnaden mellan aktuellt och ursprungligt debiterat årsbelopp till 41 procent på beslut om nedsättning och till 34 procent på beslut om

⁷⁹ I denna jämförelse har värdet för december månad respektive år använts. Hämtat från <http://www.konj.se> den 16 februari 2011.

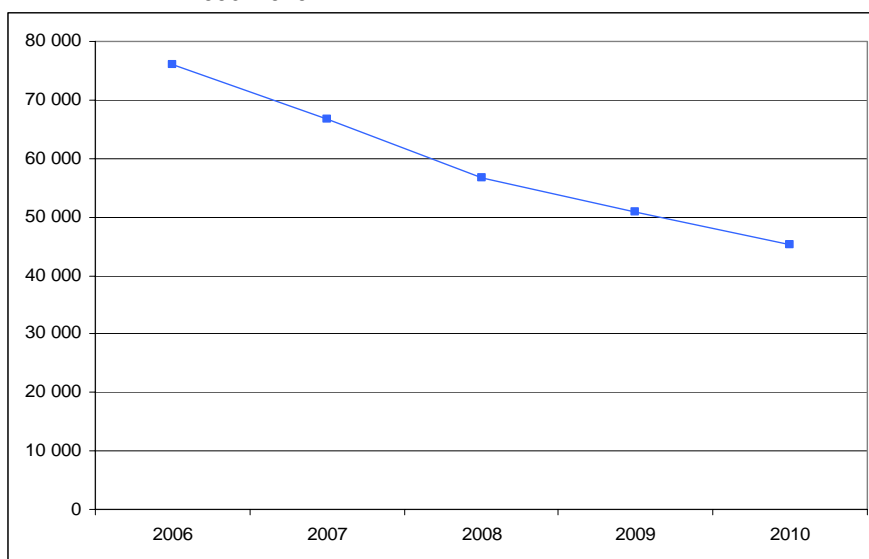
⁸⁰ Med aktuellt årsbelopp menas det årsbelopp som ska betalas efter eventuellt beslut om framför allt nedsättning. Den ursprungliga debiteringen kan ändras med hänsyn till exempelvis nedsättning, samordning eller omdebitering av årsbeloppet.

samordning. För lånetypen studiemedel beror skillnaden till 81 procent på samordning och till 18 procent på nedsättning.

Nolldebiteringar

En del återbetalningsskyldiga låntagare är felaktigt folkbokförda på en adress i Sverige trots att de egentligen bor utomlands. CSN har då inte kännedom om den korrekta bosättningen. För de låntagare som har lånetypen studielån fastställs årsbeloppet i dessa fall felaktigt till 0 kronor, eftersom de saknar inkomst i Sverige eller har en inkomst som understiger den nedre gränsen för debitering.

Diagram 8.10 Antal nolldebiterade låntagare, lånetypen studielån, 2006–2010

Totalt hade 45 000 låntagare med lånetypen studielån ett ursprungligt debiterat årsbelopp på 0 kronor för 2010. För 38 000 av dem berodde nolldebiteringen på att inkomsten⁸¹ understeg gränsen för debitering. Bland dessa låntagare var 86 procent bosatta i Sverige och 57 procent hade en skuld lägre än 100 000 kronor.

Antalet låntagare som debiteras 0 kronor fortsätter att minska. Det beror delvis på att antalet nya återbetalningsskyldiga för studielån har minskat kraftigt. Nolldebitering är generellt sett vanligare bland nya återbetalningsskyldiga.

CSN bedömer att en fjärdedel av de nolldebiterade låntagarna är felaktigt debiterade, det vill säga att de är bosatta utomlands trots att de är folkbokförda på en adress i Sverige. Under 2010 har CSN gjort en särskild satsning för att hitta dessa låntagare genom att kontrollera 3 600 ärenden. Denna kontroll har hittills resulterat i att 2 000 personer fått ett nytt årsbelopp för 2010 och att nolldebiteringen bedömts vara korrekt för 200 personer. CSN har även kunnat konstatera att 1 100 ärenden har en låntagare som faktiskt är bosatt i Sverige. I resterande ärenden har myndigheten ännu inte fått kontakt med låntagaren.

⁸¹ Debiteringen för 2010 är grundad på den sammanräknade inkomsten för 2008.

Obetalda årsbelopp och uteblivna aviseringar för 2010

Av ett debiterat årsbelopp aviseras inte alla delar låntagaren. Det kan exempelvis bero på att en ansökan om nedsättning, omdebitering eller skuldsanering kommit in till CSN alternativt att en giltig adress saknas till låntagaren.

Under 2010 aviserade CSN låntagarna totalt 11,1 miljarder kronor i årsbelopp, varav 7 procent var obetalt vid årets slut. Andelen obetalt belopp av det aviserade årsbeloppet var 10 procent för lånetypen studiemedel, 8 procent för lånetypen annuitetslån och 7 procent för lånetypen studielån.

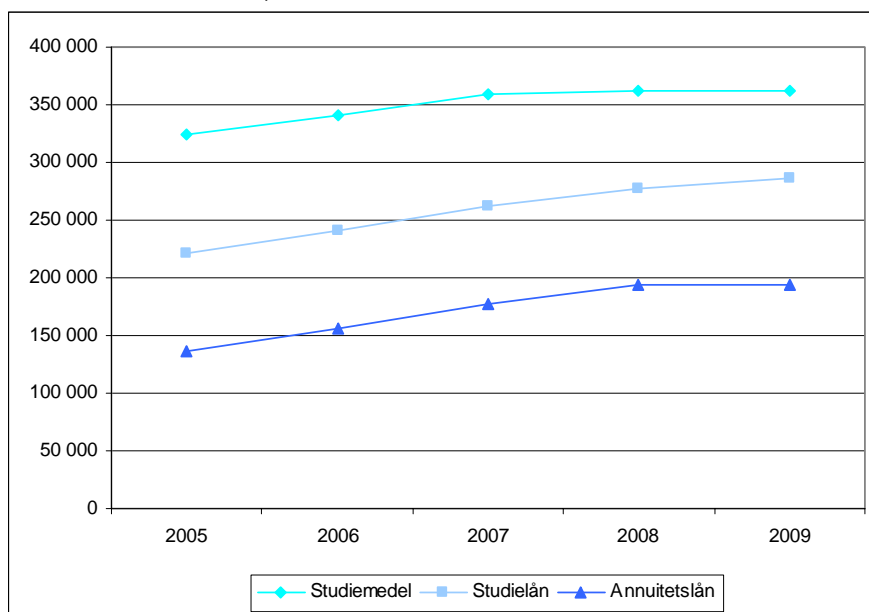
De uteblivna aviseringarna i årsbelopp för 2010 var totalt 95 miljoner kronor, vilket främst beror på att CSN saknade giltig adress till låntagarna. Av dem som inte aviserats saknas giltig adress för 94 procent av dem med studielån, för 92 procent av dem med annuitetslån och för 78 procent av dem med studiemedel.

8.4 Återbetalningsskyldiga låntagares inkomster

Låntagarnas inkomster påverkar hur många som har svårigheter att betala sina lån och hur många som ansöker om och kan beviljas nedsättning av sina årsbelopp. För lånetypen studielån fastställs dessutom årsbeloppet utifrån låntagarens inkomst vid den senaste taxeringen, vilket innebär att låntagaren ska betala 4 procent av sin inkomst. Inkomster från inkomståret 2009 är de senast tillgängliga inkomsterna när denna rapport skrivs.

De återbetalningsskyldiga med lånetyperna studiemedel och studielån har högre inkomster än dem med lånetypen annuitetslån. Det beror på att låntagarna med studiemedel och studielån är äldre och att de därmed har arbetat fler år jämfört med låntagarna med annuitetslån som är relativt nyetablerade på arbetsmarknaden.

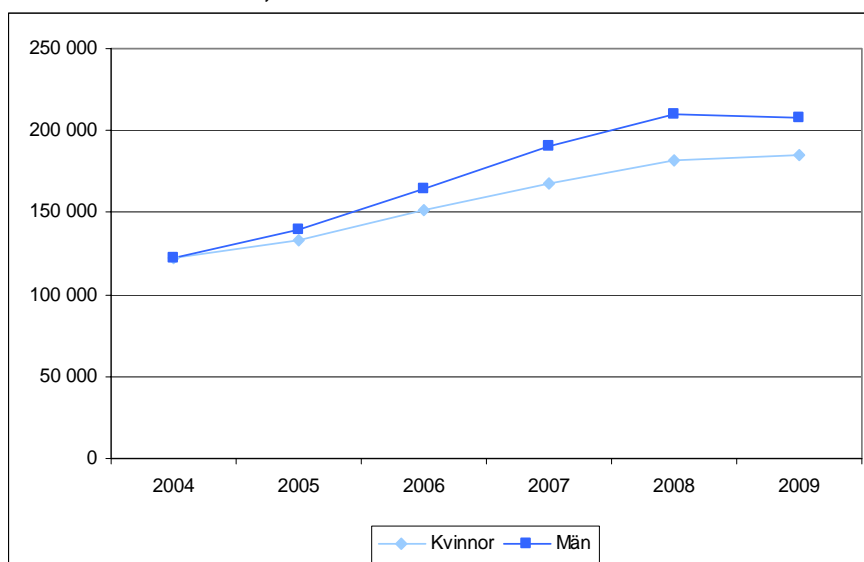
Diagram 8.11 Genomsnittliga inkomster för återbetalningsskyldiga låntagare folkbokförda i Sverige, fördelat på lånetyp, kronor, inkomstår 2005–2009

Under inkomståret 2009 minskade genomsnittsinkomsten för låntagare med lånetypen studiemedel marginellt till 362 500 kronor. CSN bedömer att detta till stor del beror på att låntagare med höga inkomster slutbetalar sina lån. De genomsnittliga inkomsterna för låntagare med lånetyperna studielån och annuitetslån ökade, men ökningstakten avtog. Detta är särskilt tydligt bland låntagarna med annuitetslån där den genomsnittliga inkomsten mellan 2008 och 2009 bara ökade med 1 000 kronor till 194 200 kronor. Det kan jämföras med att genomsnittsinkomsten ökade med hela 15 700 kronor mellan 2007 och 2008.

Att inkomstökningen för låntagare med annuitetslån i princip avstannade under 2009 beror troligen på den lågkonjunktur som inföll i slutet av 2008 och under 2009. Denna lågkonjunktur kan antas ha drabbat yngre nyutexaminerade låntagare med annuitetslån hårdare än de äldre låntagare med lånetyperna studiemedel och studielån.

Diagram 8.12 Inkomst för återbetalningsskyldiga låntagare, låntagare med annuitetslån, fördelat på kön, kronor, inkomstår 2004–2009

Män har i genomsnitt betydligt högre inkomster än kvinnor. Skillnaderna är särskilt stora för de äldre lånetyperna. Kvinnor med lånetypen studiemedel hade 2009 en genomsnittsinkomst som utgjorde 72 procent av männens inkomst. Motsvarande andelar för lånetyperna studielån och annuitetslån är 80 respektive 89 procent.

Tidigare har inkomstskillnaderna ökat med stigande ålder på låntagarna. Under 2009 minskade dock inkomstskillnaderna mellan könen oavsett lånetyp. Särskilt anmärkningsvärt är att den genomsnittliga inkomsten minskade med 1 700 kronor för män med annuitetslån.

Att inkomstskillnaderna mellan könen minskade under 2009 överensstämmer med den allmänna lönestatistiken för samtliga löntagare, vilken uppvisar en relativt stor förändring till kvinnornas fördel under 2009.⁸²

⁸² Medlingsinstitutet (2010).

8.5 Nedsättning

En låntagare kan få nedsättning av det årsbelopp som debiteras. Nedsättning kan bland annat ges om låntagaren har låga inkomster eller om han eller hon påbörjar studier med studiestöd. Under 2010 fick 168 700 låntagare nedsättning av sina årsbelopp. Vissa personer fick nedsättning för mer än en lånetyp, vilket innebär att det totala antalet nedsatta årsbelopp var 190 300. Det är en minskning med 19 procent jämfört med 2009 då 207 000 låntagare fick nedsättning av sina årsbelopp.

Årsbeloppen sattes sammanlagt ned med 1,17 miljarder kronor under 2010, vilket är en minskning med 151 miljoner kronor jämfört med 2009.⁸³ Det nedsatta beloppet minskade framför allt med anledning av att möjligheterna att få nedsättning tills vidare⁸⁴ upphörde vid årsskiftet 2009/10 för låntagare med lånetypen studiemedel. Därför minskade antalet beslut om nedsättning för lånetypen studiemedel från 61 000 under 2009 till 21 000 under 2010. Av de låntagare som tidigare hade nedsättning tills vidare har endast en mindre andel ansökt om nedsättning under 2010. De som istället har betalat under 2010 har i stor utsträckning redan tidigare betalat, men då i form av en kvarstående avgift i efterhand. De som efter kontroll har haft nedsättning till 0 kr under många år har i de flesta fall ansökt om och beviljats nedsättning för 2010.

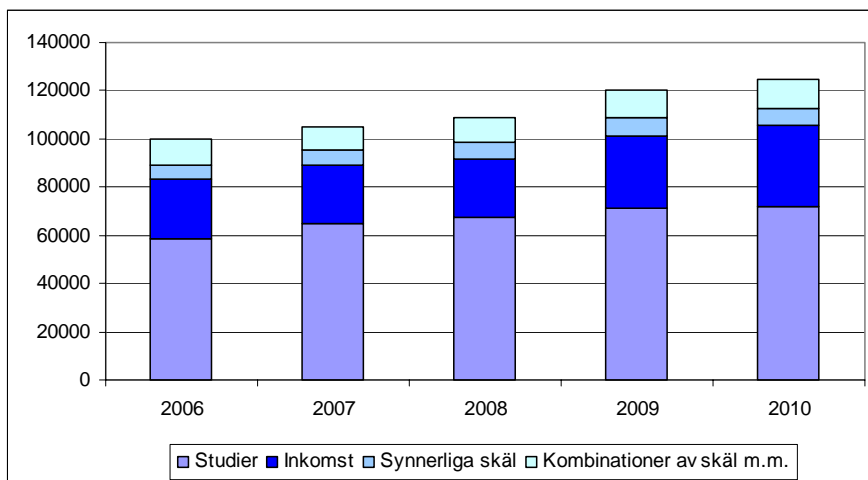
Under 2009 hade årsbeloppet satts ned med 272 miljoner kronor på grund av denna så kallade tillsvidare nedsättning. När dessa nedsättningar upphörde ökade istället nedsättningsbeloppen beroende på låg inkomst och synnerliga skäl, men inte lika mycket som de minskade när nedsättningen tills vidare togs bort.

Av de låntagare som hade nedsättning var det två tredjedelar som hade annuitetslån. Andelen kvinnor var 65 procent, vilket innebär att kvinnorna är överrepresenterade bland dem som beviljas nedsättning. Det beror bland annat på att kvinnornas inkomster är lägre än männens och att en högre andel av kvinnorna återkommer i studier.

⁸³ I CSN:s årsredovisning anges att värdet på de beviljade nedsättningarna minskat med 189 miljoner kronor, dvs. med 17 procent. Denna siffra innehåller dock enbart beslut om nedsättning p.g.a. inkomst, studier och nedsättning tills vidare. Nedsättning p.g.a. synnerliga skäl och kombinationer av olika skäl ingår inte i det underlag som finns redovisat i årsredovisningen.

⁸⁴ Nedsättning tills vidare innebar att låntagaren kunde ansöka om nedsättning vid ett tillfälle och sedan bara behövde anmäla när nedsättningen skulle upphöra att gälla. CSN efterkontrollerade alla låntagare med nedsättning tills vidare gentemot taxeringsuppgifter. Den som haft en inkomst som översteg inkomstgränsen fick då betala en kvarstående avgift.

Diagram 8.13 Antal låntagare med annuitetslån som fått nedsättning av sitt årsbelopp, fördelat på skäl för nedsättning, 2006–2010

Av de återbetalningsskyldiga låntagarna med annuitetslån beviljades 20 procent nedsatt årsbelopp under 2010. Både andelen låntagare som ansöker om och beviljas nedsättning och det belopp som sätts ned i förhållande till vad som debiteras har minskat. Trots detta är det en avsevärt högre andel av de återbetalningsskyldiga låntagarna med annuitetslån som beviljas nedsättning jämfört med låntagare med de båda andra lånetyperna. Det kan framför allt förklaras av att en relativt hög andel av dem med annuitetslån återgår till studier. CSN bedömer att den andel av nedsättningarna som beror på studier kommer att minska och att den andel som beror på låga inkomster kommer att öka.

Under 2010 genomförde CSN en större uppföljning av annuitetslånet. Uppföljningen har presenterats i rapporten *Annuitetslån för studier – tio år efter studiestödsreformen*.⁸⁵ Undersökningen granskade nedsättning och inkomster för återbetalningsskyldiga låntagare med annuitetslån 2008. Under 2008 var det så många som 46 000 låntagare som avstod från att ansöka om nedsättning med hänsyn till sin inkomst trots att de enligt CSN:s beräkningar skulle ha rätt till nedsättning. Detta antal ska jämföras med att det var cirka 100 000 låntagare som hade nedsättning. Av dessa var det bara ungefär 20 000 låntagare som hade nedsättning på grund av inkomst. Det innebär alltså att en stor del av dem med i förhållande till årsbeloppet låga inkomster, avstår från att ansöka om nedsättning. Av dem som avstår från att ansöka om nedsättning betalar merparten – 71 procent – av på sina lån i den takt som har planerats. Det innebär att dessa låntagare betalar mer per år än de skulle ha behövt göra och då även att de betalar av sin skuld snabbare än om de skulle ha ansökt om nedsättning. Detta är positivt eftersom det blir billigare för låntagarna sett över tid. Det blir även billigare för staten.

Att låntagare väljer att betala det belopp som debiteras, trots att de kan ansöka om nedsättning, visar på en avgörande skillnad mellan ett inkomstbaserat lån som det tidigare

⁸⁵ CSN (2011). De siffror som redovisas är rättade i förhållande till den ursprungliga rapporten. Rättelserna finns redovisade i rättelseblad daterat 2011-03-24 med dnr 2011-2189-9065.

studielånet och ett mer konventionellt lån som annuitetslånet. Om lånet hade varit inkomstrelaterat hade en stor grupp låntagare med låga inkomster per automatik fått betala ett lägre belopp. Detta hade ökat kostnaderna både för låntagarna och för staten.

Att låntagare avstår från att ansöka om nedsättning är dock inte enbart positivt. I de fall de låntagare som avstår från nedsättning drabbas av betalningsproblem kan det anses negativt att de inte ansöker om nedsättning. Det är också en större andel av dem som skulle kunna få nedsättning men avstår från att ansöka om det som har betalningsproblem. Ett lägre årsbelopp hade sannolikt kunnat hjälpa många av dessa låntagare att klara sina betalningar. Sammanlagt var det 13 400 låntagare med betalningsproblem som eventuellt hade kunnat undvikas om de hade ansökt om nedsättning av sina årsbelopp. En viktig uppgift för CSN är att ta reda på varför dessa låntagare inte ansöker om nedsättning och att nå dem med korrekt och begriplig information om vilka möjligheter som finns.

8.6 Avskrivning av lån

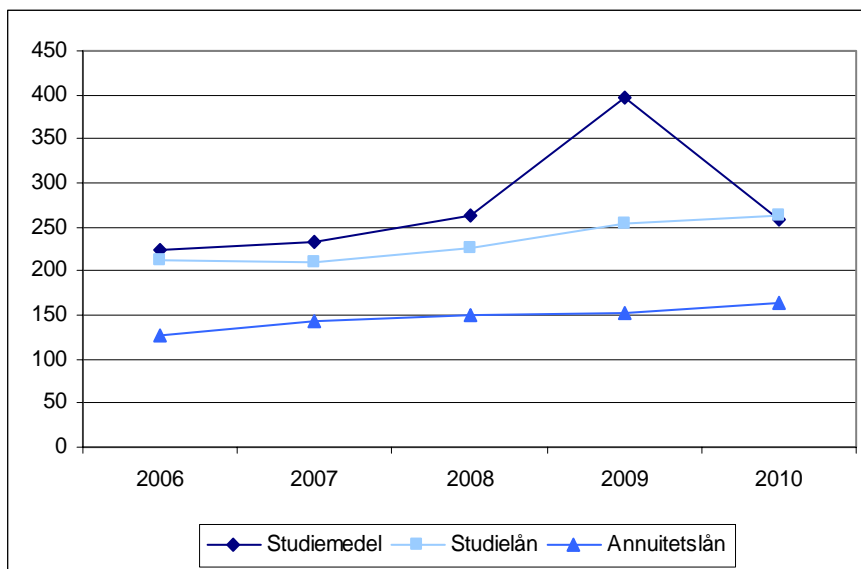
Samtliga låntyper kan skrivas av om låntagaren uppnår en viss ålder eller avlider. Lån skrivs också av vid behörighetsgivande studier, det vill säga om en studerande har tagit lån för studier på grundskole- eller gymnasienivå och därefter fortsätter på eftergymnasial nivå. Lån kan även skrivas av vid sjukdom eller med hänsyn till synnerliga skäl.⁸⁶ För låntypen studiemedel kan avskrivning även ske för låntagare med sjukersättning och låga inkomster samt vid viss vård av barn med funktionsnedsättning.

Under 2010 fick 69 000 personer sina skulder helt eller delvis avskrivna, vilket var i princip lika många som under 2009. Det avskrivna beloppet minskade dock med hela 117 miljoner kronor jämfört med föregående år. Hela minskningen kan hänföras till låntypen studiemedel. Minskningen beror dels på att möjligheten att få nedsättning tills vidare upphörde vid årsskiftet 2009/10, dels på att regleringstalet⁸⁷ fastställdes till 0,9933 för 2009. Många låntagare med låntypen studiemedel hade redan under 2009, när möjligheten att löpande beviljas nedsättning var på väg att upphöra, ansökt om avskrivning av sina lån med hänsyn till sjukdom. Många av dessa ansökningar om avskrivning beviljades. Att regleringstalet var lägre än 1,0 innebar att skulderna minskade med 58 miljoner kronor vid utgången av 2009. Denna minskning redovisas som avskrivningar för 2009. Båda dessa faktorer bidrog därmed till det höga avskrivningsbeloppet för 2009.

⁸⁶ Vid sjukdom skrivs lånedelen av efter 30 dagars karens. Avskrivning vid sjukdom behandlas i denna rapport som en sjukförsäkringsförmån i avsnitt 5.9.

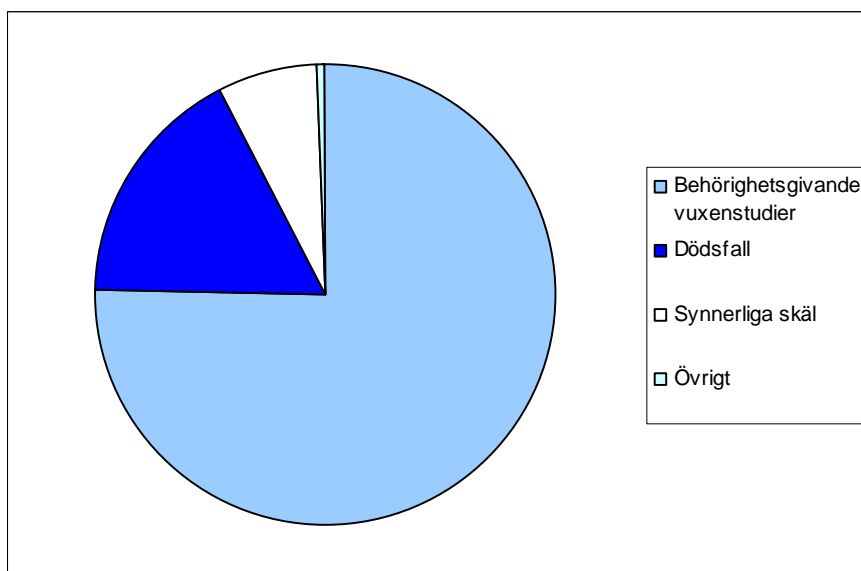
⁸⁷ Regleringstalet fastställs med utgångspunkt i konsumentprisindex.

Diagram 8.14 Avskrivna belopp fördelat på lånetyp, miljoner kronor, 2006–2010

Avskrivningarna av studielån och annuitetslån ökade något under 2010, till 262 respektive 165 miljoner kronor. Det avskrivna beloppet för annuitetslån är fortfarande förhållandevis lågt.

Diagram 8.15 Avskrivna annuitetslån fördelat på skäl för avskrivning, andel i procent, 2010¹

¹ I rapporten Studiestödet 2009 redovisades avskrivning vid studerandes sjukdom tillsammans med övriga avskrivningar. I denna rapport redovisas avskrivning vid studerandes sjukdom separat i avsnitt 5.9.

En majoritet av de annuitetslån som skrivs av är lån som har tagits i samband med studier på grundskole- eller gymnasienivå och som skrivs av när låntagarna fortsätter sina studier på eftergymnasial nivå. Enligt CSN:s beräkningar kommer det under överskådlig

tid att vara behörighetsgivande studier som är det främsta skälet till avskrivning av annuitetslån.⁸⁸

8.7 Osäkra fordringar

CSN beräknar årligen de osäkra fordringarna för de tre typerna av studieskulder och återkrav. De väntade kreditförlusterna belastar dock ett anslag först det år som förlusten konstateras och avskrivning av lånet sker. Några medel avsätts för närvarande inte för förväntade förluster. En översyn pågår dock av finansieringen av förväntade förluster vid statlig utlåning.

Enligt 2010 års beräkningar är 24,3 miljarder kronor av den utestående fordran på lån osäker, vilket är en minskning med 0,1 miljarder kronor jämfört med 2009.⁸⁹ Även om de förväntade förlusterna avseende de olika typerna av lån är betydande i absoluta belopp antas lånen ändå i huvudsak bli återbetalda. Den osäkra delen beräknas till 13 procent av hela den utestående fordran. Av årets beräkning avser 3,8 miljarder kronor låntagare som är bosatta utomlands och 1,2 miljarder låntagare som saknar adress.

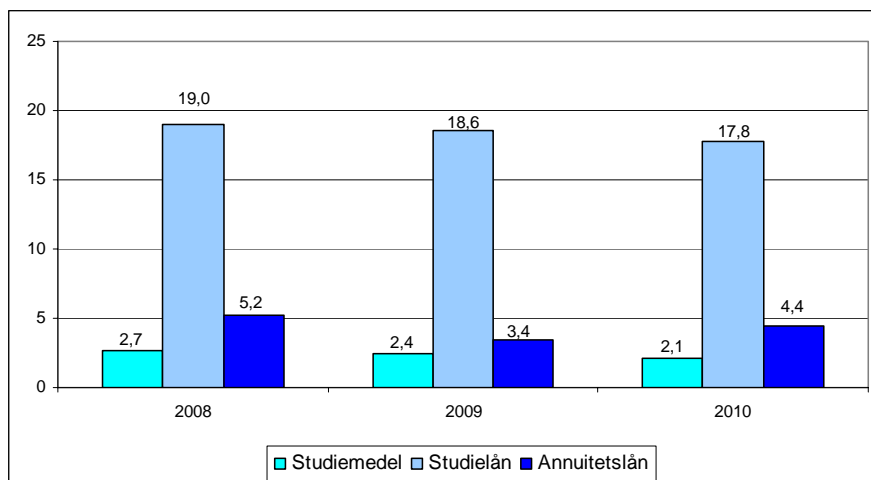
Minskningen av de osäkra fordringarna beror främst på en sänkning av räntesatsen. Räntan beräknas numera som ett genomsnitt av de senaste sex årens räntesatser. Denna genomsnittsränta är 2,2 procent för 2010 jämfört med 2,4 procent för 2009. Därmed minskar det osäkra beloppet med 0,8 miljarder kronor. Sedan 2008 bokförs även de osäkra fordringar som förväntas genom avskrivningar på grund av behörighetsgivande studier och med hänsyn till synnerliga skäl. Beloppet för dessa framtida avskrivningar beräknas till 1,9 miljarder kronor vilket är en ökning med 0,2 miljarder kronor jämfört med 2009.

I övrigt har en försämrad inkomstutveckling för låntagarna ökat de osäkra fordringarna med 0,2 miljarder kronor. Genom volymökningar, som främst gäller fler låntagare och högre lånebelopp för lånetypen annuitetslån, har det skett en ökning av de osäkra beloppen med 0,3 miljarder kronor.

⁸⁸ För mer information, se avsnitt 8.7.

⁸⁹ Återkrav inkluderas inte i denna siffra. För uppgifter om återkrav hänvisas till kapitel 7.

Diagram 8.16 Osäkra fordringar¹, fördelat på lånetyp, miljarder kronor, 2008–2010

¹ Beloppen inkluderar ränta och administrativa avgifter.

De beräknade osäkra fordringarna varierar stort mellan de olika typerna av lån. Lånetypen studiemedel står med 17,8 miljarder kronor för 73 procent av den osäkra fordran. För lånetypen studielån bedöms 28 procent av fordran vara osäker, för annuitetslånet bedöms 4 procent av den utestående fordran vara osäker. Detta innebär att det nuvarande lånet har den klart lägsta risken för kreditförluster, vilket även var ett mål när annuitetslånet infördes 2001.

Tabell 8.3 Andel osäkra fordringar fördelade på orsak, procent, 2009–2010

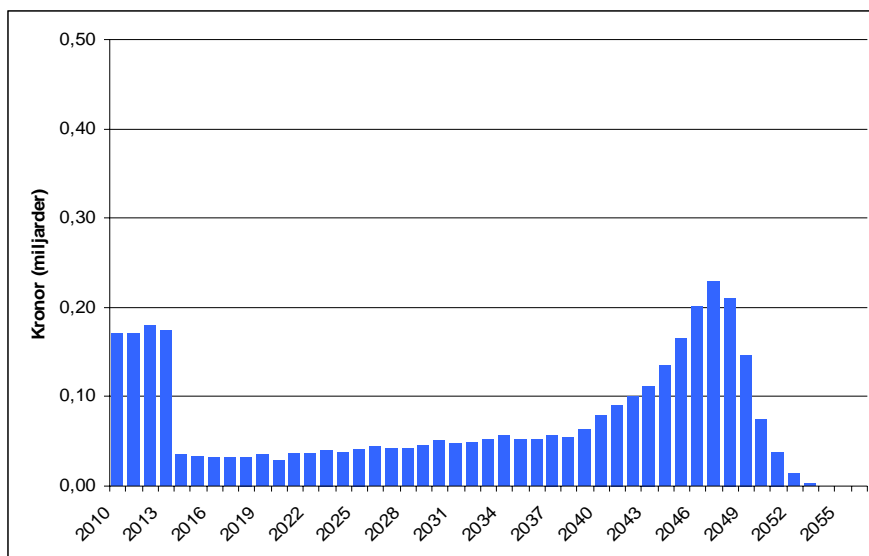
	2009	2010
Bristande betalning	19	21
Avskrivning vid dödsfall	21	21
Avskrivning vid behörighetsgivande studier	16	11
Avskrivning med hänsyn till synnerliga skäl	8	11
Nedsättning till 0 kronor	3	3
Obetalda belopp vid 65 resp. 68 års ålder	34	33
Totalt	100	100

Av de beräknade förlusterna för annuitetslån på sammanlagt 4,4 miljarder kronor beror 0,9 miljarder kronor på framtida förväntade dödsfall. Ungefär lika mycket orsakas av att en del låntagare missköter sina lån. Den enskilt största orsaken till de beräknade framtida förlusterna är dock att CSN:s nedsättningsbeslut medför att en del låntagare med låga inkomster inte kommer att hinna slutbetala sin skuld. Dessa förluster beräknas till 1,4 miljarder kronor. De förväntade avskrivningarna med anledning av behörighetsgivande studier minskade mellan 2009 och 2010. Det beror på att antalet tillkommande låntagare överskattades något 2009.

Vid beräkningen av de framtida avskrivningarna antas att låntagarna betalar så lite som de har rätt till enligt regelverket. Detta innebär att samtliga låntagare som har rätt till nedsättning till 5 respektive 7 procent antas ansöka om nedsättning och betala ett lägre belopp. Många låntagare som har rätt till nedsättning ansöker dock inte om det.

Om detta beteende inte ändras kommer de faktiska avskrivningarna av annuitetslån att bli lägre än dem som beräknas genom simuleringen av den osäkra fordran.

Diagram 8.17 Beräknade framtida avskrivningar för utestående fordran på annuitetslån, den 31 december 2009, miljarder kronor, 2010–2055

CSN har beräknat när den osäkra fordran för annuitetslån kan förväntas bli en reell kostnad. Uppgifterna i diagrammet visar när avskrivningar beräknas ske för skuldstocken den 31 december 2009.⁹⁰ Beloppen är beräknade i nuvärde för att kunna jämföras med dagens skulder.

De relativt stora avskrivningarna de kommande fyra åren förklaras av beräknade avskrivningar för behörighetsgivande studier. Dessa avskrivningar sker normalt för att begränsa skulderna för vuxenstuderade när gymnasiestudier direkt följs av eftergymnasiala studier. Motsvarande avskrivningar kan förväntas även längre fram i tiden, men de som berörs av dessa avskrivningar har ännu inte påbörjat de gymnasiala studierna. Därför ingår det inte några skulder för dem i den redovisade utestående fordran den 31 december 2009.

I övrigt kommer en högre andel av dagens osäkra fordran att omsättas till en reell kostnad ungefär från och med 2040 då successivt fler av låntagarna med annuitetslån uppnår 68 års ålder. Av diagrammet går det att förledas tro att avskrivningarna kommer att minska 2014 och även från och med 2048, men dessa minskningar kommer inte att bli verklighet. Det beror på att det hela tiden tillkommer nya låntagare som får avskrivning vid behörighetsgivande studier och som uppnår 68 års ålder.

CSN har tidigare visat att de osäkra skulderna i oproportionerligt stor utsträckning kan hänföras till låntagare som studerat på förhållandevis låga utbildningsnivåer. Den största delen av den osäkra fordran kan dock hänföras till låntagare på eftergymnasial nivå, vilket beror på att dessa låntagares skulder utgör den absolut största delen av fordran.⁹¹

⁹⁰ Observera att beloppen i diagrammet avser fordran vid utgången av 2009. Övriga uppgifter i avsnittet avser osäkra fordringar beräknade vid årsskiftet 2010/11.

⁹¹ CSN (2010c).

8.8 Låntagare med betalningssvårigheter

Varje år överlämnar CSN hela eller delar av krav på årsbelopp till Kronofogdemyndigheten. Under en lång rad av år har CSN haft sådana krav överlämnade för ungefär 9 procent av de återbetalningsskyldiga låntagarna. Under 2010 hade 114 400 låntagare lån överlämnade till Kronofogdemyndigheten, vilket är en ökning med 3 200 personer jämfört med 2009. En del av dessa låntagare reglerar dessa betalningskrav relativt omgående. Detta medför att det vid varje enskild tidpunkt är färre låntagare som har belopp hos Kronofogdemyndigheten.

Tabell 8.4 Återbetalningsskyldiga låntagare med krav hos Kronofogdemyndigheten, fördelat på kön, antal och andel i procent, 2006–2010¹

	2006	2007	2008	2009	2010
Kvinnor	41 816	40 758	45 867	47 741	47 905
Män	41 039	39 926	44 827	45 877	46 264
Totalt	82 855	80 864	90 694	93 618	94 169
Andel ² med krav	6,9	6,7	7,4	7,6	7,7

¹ Den 31 december respektive år.

² Andel av totalt antal återbetalningsskyldiga låntagare.

Både antalet och andelen låntagare med belopp hos Kronofogdemyndigheten har ökat under de senaste fem åren. Männen är överrepresenterade bland dem som får ett krav överlämnat till Kronofogdemyndigheten. Låntagarnas skuld hos Kronofogdemyndigheten uppgick 2010 till 823 miljoner kronor, vilket är en ökning med 7 procent jämfört med 2009.

Tabell 8.5 Låntagare med krav på annuitetslån överlämnat till Kronofogdemyndigheten, (KFM) antal och andel i procent, 2006–2010

	Antal låntagare med krav hos KFM	Antal återbetalningsskyldiga låntagare ¹	Andel låntagare med krav hos KFM (%)
2006	20 123	370 766	5,4
2007	26 023	436 966	6,0
2008	29 717	496 379	6,0
2009	34 347	550 759	6,2
2010	36 956	596 894	6,2

¹ Den 1 december respektive år.

Andelen låntagare med ett överlämnat krav var oförändrat 2010 jämfört med 2009. Låntagare med annuitetslån är de som mest sällan har ett krav överlämnat till Kronofogdemyndigheten. Högst andel låntagare med ett krav överlämnat till Kronofogdemyndigheten återfinns bland låntagare med lånetypen studielån.

Många låntagare får mer än ett krav överlämnat till Kronofogdemyndigheten. En del av de ärenden som överlämnas avser dock låntagare som aldrig tidigare haft ett årsbelopp eller delar av ett årsbelopp hos Kronofogdemyndigheten. Under 2010 överlämnade CSN krav för 11 700 låntagare som aldrig tidigare hade haft en avgift för lån hos Kronofogdemyndigheten. Det är en liten ökning jämfört med 2009 efter flera års minskning.

Tabell 8.6 Låntagare med minst en avgift för annuitetslån som överlämnats till Kronofogdemyndigheten (KFM), fördelat på år för låntagande och lägsta respektive högsta utbildningsnivå under det året, antal och andel i procent, 2001–2003¹

År	Lägsta utbildningsnivå	Högsta utbildningsnivå	Antal till KFM	Totalt antal låntagare	Andel till KFM (%)
2001	Grundläggande	Grundläggande	1 732	3 049	57
	Grundläggande	Gymnasial	1 287	3 657	35
	Gymnasial	Gymnasial	9 440	4 0811	23
	Gymnasial	Eftergymnasial	91	909	10
	Eftergymnasial	Eftergymnasial	9 919	206 207	5
2002	Grundläggande	Grundläggande	2 094	3 937	55
	Grundläggande	Gymnasial	2 145	3 548	38
	Gymnasial	Gymnasial	14 075	59 409	24
	Gymnasial	Eftergymnasial	980	10 395	9
	Eftergymnasial	Eftergymnasial	13 054	261 447	5
2003	Grundläggande	Grundläggande	1 577	2 930	54
	Grundläggande	Gymnasial	1 677	4 681	36
	Gymnasial	Gymnasial	11 658	52 021	22
	Gymnasial	Eftergymnasial	809	9 728	8
	Eftergymnasial	Eftergymnasial	12 738	265 949	5

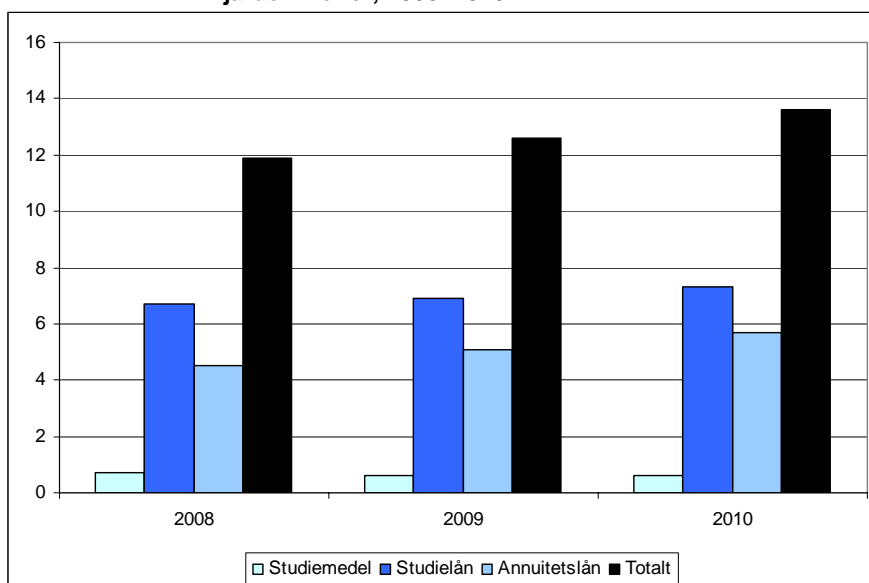
¹ I tabellen redovisas inte studerande på forskarutbildning och inte låntagare som under samma år studerat på mer udda kombinationer av utbildningsnivåer under samma år, exempelvis på grundläggande och eftergymnasial nivå.

Risken för betalningsproblem är större för låntagare som har studerat på en låg utbildningsnivå. Av tabellen framgår det att över hälften av dem som tar lån på grundskolenivå får minst ett betalningskrav överlämnat för indrivning. Detta ska jämföras med att bara 5 procent av dem som tar lån för studier på eftergymnasial nivå överlämnas till Kronofogdemyndigheten.

8.9 Utomlandsbosatta låntagare

Den 31 december 2010 var 62 600 låntagare bosatta utomlands. Detta innebar att antalet utomlandsbosatta låntagare ökade med 5 procent, vilket var en större ökning än året dessförinnan. Av de utomlandsbosatta var 35 100 kvinnor och 27 500 män.

Diagram 8.18 Utestående fordran för utomlandsbosatta, fördelat på lånetyp, miljarder kronor, 2008–2010

De utomlandsbosatta hade en skuld på totalt 13,6 miljarder kronor, vilket är en ökning med hela 8 procent jämfört med 2009. Ökningen av de utomlandsbosattas skulder är därmed större än ökningen av den totala fordran som bara ökade med 1,9 procent. Lånetypen studielån stod för den största delen av de utomlandsbosattas skulder med 7,3 miljarder kronor.

Att antalet utomlandsbosatta låntagare ökar och att deras andel av fordran växer innebär att riskerna för framtida avskrivningar ökar. Det beror på att de låntagare som bor utomlands i mindre utsträckning betalar på sina lån jämfört med de låntagare som är bosatta i Sverige.

Tabell 8.7 Debiterat och inbetalt belopp under det första betalningsåret, 2010 jämfört med andel inbetalt 2009 och 2008, fördelat på bosättning, andel i procent, tusen kronor¹

Bosättning	Debiterat efter nedsättningar (per den 31/12 2010)	Inbetalt 2010	Andel inbetalt 2010 (%)	Andel inbetalt 2009 (%)	Andel inbetalt 2008 (%)
Sverige	10 822 052	10 192 153	94,2	94,0	94,4
Utomlands	611 560	422 932	69,2	71,6	73,8
Okänd	94 838	3 178	3,4	3,6	3,7
Totalt	11 528 450	10 618 263	92,1	92,0	92,4

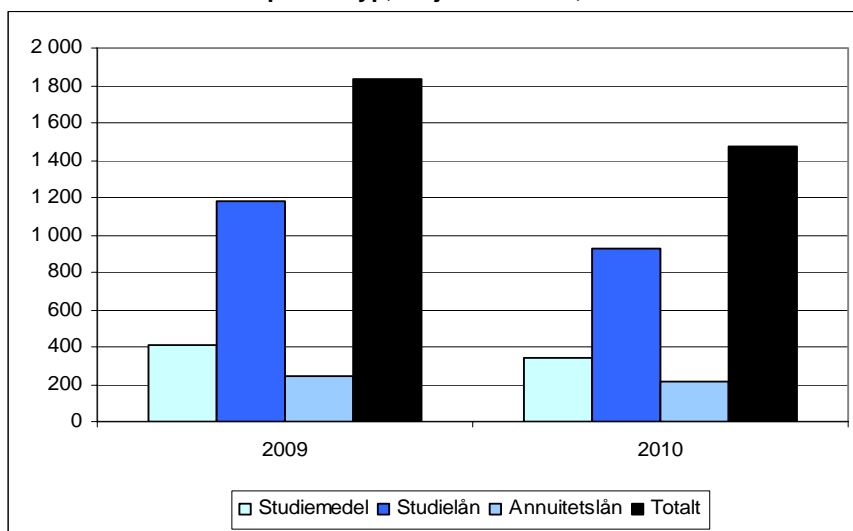
¹ Inbetalningarna avser vad som har betalats under respektive avgiftsår. Inbetalningar för 2008 gjorda senare än den 31 december 2008 är därför inte medräknade. Inte heller inbetalningar av 2009 respektive års avgifter som har gjorts efter den 31 december 2009 respektive 2010 finns redovisade i tabellen. Förtida inbetalningar redovisas inte.

De årsbelopp som debiterades utomlandsbosatta låntagare ökade från 539 miljoner kronor 2009 till 612 miljoner kronor 2010. Även det inbetalda beloppet ökade, men inte lika mycket som det debiterade. Detta innebär att andelen inbetalt minskade ytterligare, från 71,6 till 69,2 procent.

8.10 Saknade adresser

Den 31 december 2010 saknade CSN en giltig adress för 16 000 personer, vilket motsvarar 1 procent av samtliga låntagare. Andelen är lika hög som under 2008 och 2009. Med 'giltig adress' menas att CSN har en registrerad adress där de utskick som myndigheten gör inte kommer i retur.

Diagram 8.19 Utestående fordran för låntagare CSN saknar adress till, fördelat på lånetyp, miljoner kronor, 2009–2010

Den totala utestående fordran för låntagare där CSN saknar giltig adress uppgick den 31 december 2010 till 1,5 miljarder kronor. För andra året i rad minskade fordran med 0,3 miljarder kronor. Fordran minskade inom samtliga lånetyper, men mest för lånetypen studielån där den utestående fordran minskade med 258 miljoner kronor. De låntagare som CSN saknar adress till betalar i väldigt liten utsträckning på sina lån. Av det debiterade beloppet för 2010 betalade dessa låntagare in 3 procent under året.

Tabell 8.8 Personer med saknade adresser, förändring netto, 2010

	Antal personer ⁹²
1 januari	18 205
Nyttillkomna som saknar adress	9 440
Ny giltig adress funnen	11 608
31 december	16 037
Nettominskning	2 168

CSN hittar adresser till många låntagare under ett år, men samtidigt förloras adresser till andra. Under 2010 var antalet hittade adresser 12 000 och antalet förlorade adresser 9 000. Det är ungefär samma siffror som under 2009. Antalet personer som CSN saknar adress till minskade med 12 procent under 2010, vilket är en förbättring jämfört med under föregående år då minskningen var 10 procent.

⁹² Förutom låntagare ingår i denna redovisning även personer som enbart har en återkravsskuld hos CSN.

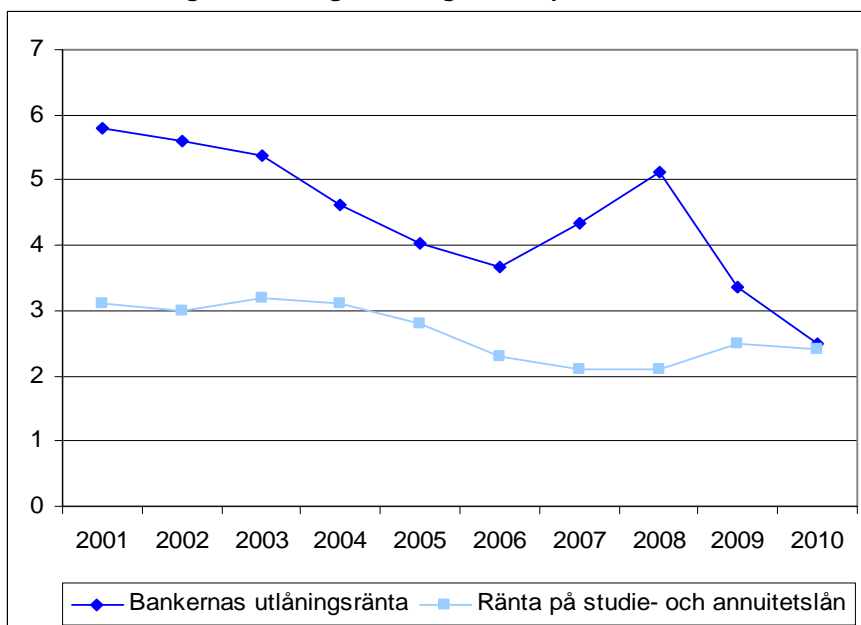
Under 2010 utökade CSN efterforskningen av adresser. Totalt hanterades det under året 27 600 ärenden, varav nya adressuppgifter hittades till 11 600 personer. Det motsvarar 42 procent av ärendena. Detta arbete har omfattat både nytillkomna saknade adresser och adresser som myndigheten saknat en längre tid.

8.11 Ränteutveckling

Räntan på låntyperna studielån och annuitetslån fastställs varje år av regeringen och beräknas på ett genomsnitt av statens upplåningskostnad de senaste tre åren. Räntan minskas med 30 procent för att anpassas till rätten till avdrag för kapitalkostnader som finns för andra lån. Räntan är därför inte avdragsgill.

Motivet för att beräkna räntan som ett genomsnitt av statens upplåningskostnader är att ränteutvecklingen inte ska vara allt för hastig. Räntan ska ändras långsammare än på ett marknadslån för att på så sätt vara mer förutsebar. Räntesättningen ska bidra till att individer väljer att påbörja studier med studielån.

Diagram 8.20 Räntan på studielån och annuitetslån samt bankernas genomsnittliga utlåningsränta¹, procent, 2001–2010

¹ Med bankernas utlåningsränta menas monetära och finansiella instituts genomsnittliga utlåningsränta vid lån till svenska icke-finansiella företag och hushåll den sista mars respektive år. Källa: SCB. Det ska observeras att denna ränta i motsats till räntan på annuitetslån är avdragsgill, vilket inte har korrigerats för i diagrammet.

Räntan på låntyperna studielån och annuitetslån har varit mer trögrörlig än bankernas utlåningsränta. De flesta år har räntan på varit 1–3 procentenheter lägre än bankernas genomsnittliga utlåningsränta. Eftersom räntan på banklån är delvis avdragsgill gentemot inkomsten, är dock ränteskillnaden i praktiken inte fullt så stor som diagrammet visar. Under 2010 har det till och med varit billigare att ha ett genomsnittligt banklån jämfört med ett studielån eller annuitetslån. Om bankernas utlåningsränta ökar de närmaste åren, kommer räntegapet gentemot räntan på studielån och annuitetslån dock att återställas.

8.12 Låntagarnas attityder till annuitetslånet

När annuitetslånet infördes 2001 var ett par av de viktiga målen att alla lån ska betalas tillbaka och att låntagarens ansvar för återbetalningen skulle öka. Detta medförde att skuldens storlek sattes i relation till årsbeloppen och reglerna för nedsättning och avskrivning skärptes. Statens subventioner inom ramen för studiemedelssystemet skulle vara tydliga och ges i form av bidrag. Subventioner i lånesystemet, framför allt i form av framtida avskrivningar, skulle undvikas.

CSN har i rapporten *Annuitetslån för studier – tio år efter studiestödsreformen*⁹³ undersökt hur studerande och låntagare med annuitetslån ser på lånet. Studerandes och låntagares attityder till lånet är av stor betydelse för om målen för annuitetslånet kan infrias. Attityderna kan dels påverka hur mycket lån de studerande tar, dels hur låntagarna agerar i återbetalningssituationen.

Undersökningen genomfördes genom enkäter till studerande som har ett annuitetslån och till låntagare som betalar tillbaka på sitt annuitetslån. En enkät skickades även till låntagare som betalar på lånetypen studielån för att kunna jämföra åsikter och attityder mellan låntagare med de olika lånen. Värdet av en sådan jämförelse begränsas dock av att låntagarna befinner sig i olika faser i livet när det gäller bland annat ålder och inkomst.

På en övergripande nivå kan det konstateras att låntagarnas åsikter och attityder gått i den riktning som avsågs vid införandet av annuitetslånet. Fler än tidigare tycker att det är viktigt att lånet betalas tillbaka och en betydligt högre andel av låntagarna bedömer att de kommer att slutbeta sin skuld. Det är dessutom väldigt få låntagare som lånar mer än de anser sig behöva. Det finns inte heller någon tydlig tendens att låntagarna skulle vilja betala ett lägre årsbelopp under längre tid eller ett högre belopp under kortare tid. Detta kan tolkas som om återbetalningsreglerna är relativt väl avvägda.

Det finns dock negativa inslag. Exempelvis är det fortfarande mellan 25 och 30 procent av låntagarna som inte tar tydlig ställning för att det är viktigt att lånet betalas tillbaka och 15 procent av låntagarna anser att lånet är en skuldfälla. I båda fallen är dock dessa andelar lägre för de låntagare som har annuitetslån jämfört med dem som har lånetypen studielån.

Många låntagare ger uttryck för ett önskemål om större flexibilitet i återbetalningen av lånet, exempelvis kunna betala lite mindre under vissa perioder i livet och i gengäld lite mer under andra perioder.

⁹³ CSN (2011).

Referenser

- CSN (2004). *Uppföljning av 2001 års studiestödsreform*.
- CSN (2009). *Vuxenstuderandes ekonomiska och sociala villkor, del 1–4*. Dnr 2009-2189-6097.
- CSN (2010a). *Enkätstudie om studiemedel för utlandsstudier*. Dnr 2010-2189-9312.
- CSN (2010b). *Förslag till ändrade studiemedel för vuxenstuderande på grundskolenivå*. Dnr 2010-2189-8232.
- CSN (2010c). *Studiemedel till studerande på grundskolenivå*. CSN, november 2010. Dnr 2010-2189-8232.
- CSN (2010d). *Studerandes ekonomiska och sociala situation 2009*. Dnr 2010-2189-2365.
- CSN (2010e). *Studerandes utgifter. En kartläggning av högskolestuderandes månadsutgifter*. CSN november 2010. Dnr 2010-2189-8936.
- CSN (2010f). *Studiestödet 2009*. CSN april 2010. Dnr 2008-100-9846.
- CSN (2011). *Annuitetslån för studier – tio år efter studiestödsreformen*. CSN januari 2011. Dnr 2010-2189-9065. Rättelseblad daterat 2011-03-24 bifogas rapporten.
- <http://www.konj.se> (2011-02-16). *Konjunkturbarometern januari 2011*.
- <http://www.scb.se> (2011-01-19) Prisomräknaren.
- <http://www.scb.se> (2011-02-03). Tabell Befolkning 16-64 år efter kön, ålder, typ av studiedeltagande, utbildningsnivå och studiemedelsutnyttjande under höstterminen. År 1993-2009.
- <https://www.sfs.se> (2011-02-10). *SFS studentbudget 2011*.
- <http://www.skolverket.se> (2011-02-02) *Var fjärde gymnasieelev går direkt till högskolan*.
- <https://www.swedbank.se> (2011-02-10). *Aktuell analys. Studieåren – tuff ekonomi väntar*. Stockholm 12 augusti 2010.
- Högskoleverket (2010). *Nyborjarna i högskolan ökade med 15 000 läsåret 2009/10*. Statistisk analys 2010-10-26 2010/11.
- Högskoleverket och Statistiska centralbyrån (2010). *Universitet och högskolor. Sökande och antagna till högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå höstterminen 2010*. Statistiska meddelanden UF 46 SM 1001.
- Medlingsinstitutet (2010). *Vad säger den officiella lönestatistiken om löneskillnaderna mellan kvinnor och män 2009?*
- Migrationsverket (2010). *Migration 2000–2010*. Rapport 2010:2.

Prop. 2009/10:1 *Budgetproposition för 2010.*

Prop. 2009/10:141 *Rättvist och effektivt – förändringar i studiestödssystemet.*

Regeringens skrivelse 2008/09:24. *Egenmakt mot utanförskap – regeringens strategi för integration.*

Skolverket (2010). *Elever och studieresultat i komvux kalenderåret 2009.* Dnr 71-2010-04.

Socialstyrelsen (2010a). *Ekonomiskt bistånd kvartal 1–3, år 2010. Läns- och kommunvis redovisning av utbetalt ekonomiskt bistånd.*

Socialstyrelsen (2010b). *Ekonomiskt bistånd årsstatistik 2009. Utbetalda belopp samt antal biståndsmottagare och antal biståndsbushåll.*

SOU 2009:28. *Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt.* Betänkande av Studiesociala kommittén.

Ungdomsstyrelsen (2007). *Unga med attityd. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2007.* Ungdomsstyrelsen skrifter 2007:11.

Utbildningsdepartementet (2011). *Ökad flexibilitet inom studiestödssystemet.* U2011/1614/SV.

Överklagandenämnden för studiestöd (2010). *Årsredovisning för år 2009.* Dnr 2010-00433.

Överklagandenämnden för studiestöd (2011). *Årsredovisning för år 2010.* Dnr 2011-00534.

